

Õiguslane koostöö tsiviilasjades Euroopa Liidus

Juhend õiguspraktikutele

SISUKORD

1. Sissejuhatuse	4	4. Maksejõuetus	30
1.1. Õigusalane koostöö tsiviilasjades – ELi riikide õigussüsteemide lähendamine	5	4.1. Taust	31
1.2. Tõelise Euroopa tsiviilõigusruumi suunas	5	4.2. Euroopa määrus maksejõuetusmenetluse kohta	31
1.3. Taani, Iirimaa ja Ühendkuningriigi eriseisund	6	5. Kohaldatav õigus	36
1.4. Tõhustatud koostöö	7	5.1. Kohaldatava õiguse probleematika	37
1.5. Tsiviilõiguse acquis	7	5.2. Lepinguliste võlasuhete suhtes kohaldatav õigus – Rooma I määrus	37
1.6. Vastastikuse tunnustamise põhimõtte ja välisriigi kohtuotsuste täidetavaks tunnustamise menetluse kaotamine	7	5.3. Lepinguvälise kahju suhtes kohaldatav õigus – Rooma II määrus	43
2. Kohtualluvus ning kohtuotsuste tunnustamine ja täitmine tsiviil- ja kaubandusajades – Brüsseli I määrus	10	6. Vanemlik vastutus ja lahutus	50
2.1. Üldine sissejuhatuse	11	6.1. Brüsseli IIa määrus	51
2.2. Brüsseli I määrus ja uuesti sõnastatud Brüsseli I määrus	12	6.2. Abielulahutuse korral kohaldatav õigus – Rooma III määrus	58
3. Euroopa menetlused tsiviil- ja kaubandusajades	24	7. Ülalpidamiskohustused	62
3.1. Ülevaade	25	7.1. Ülalpidamiskohustuste määruse taust – Brüsseli I määrus ja ülalpidamist käsitlev 2007. aasta Haagi konventsioon	63
3.2. Euroopa täitekorraldus vaidlustamata nõuete kohta	25	7.2. Ülalpidamiskohustuste määruse eesmärk	63
3.3. Euroopa maksekäsmenetlus	27	7.3. Reguleerimisala	64
3.4. Euroopa väiksemate kohtuvaidluste menetlus	27	7.4. Kohtualluvus	64
3.5. Pangakontode Euroopa arestimismäärus	29	7.5. Kohaldatav õigus – artikkel 15	66
		7.6. Tunnustamine ja täitmine	67
		7.7. Riigi õigusabi ja kulude kandmisest vabastamine – artiklid 44–47	68
		7.8. Keskasutused – artiklid 49–63	69

8. Pärimine 70

- 8.1. Pärimisasjade määruse taust ja eesmärgid 71
- 8.2. Kohtualluvus pärimisasjades 72
- 8.3. Kohaldatav õigus 74
- 8.4. Tunnustamine ja täitmine 77
- 8.5. Euroopa pärimistunnistus – artiklid 62–73 79
- 8.6. Teave liikmesriikide õigusaktide ja menetluste kohta – artiklid 77–79 81

9. Dokumentide kättetoimetamine 84

- 9.1. Dokumentide kättetoimetamise määruse taust 85
- 9.2. Dokumentide kättetoimetamise määrus 85

10. Tõendite kogumine 90

- 10.1. Tõendite kogumise määruse taust 91
- 10.2. Tõendite kogumise määrus 91

11. Riigi õigusabi 94

- 11.1. Taust 95
- 11.2. Tasuta õigusabi käsitlev direktiiv 95

12. Vahendamine 98

- 12.1. Kohtuväline lahendamine – tsiviil- ja kaubandusvaidluste alternatiivne lahendamine Euroopa Liidus 99
- 12.2. Vahendajate Euroopa käitumisjuhend 99
- 12.3. Vahendamist käsitlev Euroopa direktiiv 99

13. Lahendite täitmine 102

- 13.1. Taust 103
- 13.2. Pangakontode Euroopa arestimise määrus 103
- 13.3. Kohtualluvus 105
- 13.4. Arestimismääruse saamine 105
- 13.5. Mis toimub pärast pangakontode Euroopa arestimismääruse tegemist? 107
- 13.6. Õiguskaitsevahendid ja muud sätted võlgniku huvide kaitseks 108

14. Õiguslase koostöö ja teabele juurdepääsu soodustamine praktikas 110

- 14.1. Euroopa tsiviil- ja kaubandusaju käsitlev Euroopa õiguslase koostöö võrgustik 111
- 14.2. Teabe kättesaadavaks tegemine Euroopa e-õiguskeskkonna portaalis 113

Juhendis viidatud õigusaktide loend 116

Sissejuhatus

1.1. Õiguslane koostöö tsiviilajades – ELi riikide õigussüsteemide lähendamine

Viimase 15 aasta jooksul on Euroopa õiguses toimunud oluline areng, mis on aga enamikule õiguspraktikutest siiski märkamata jäänud. Rahvusvaheline eraõigus või nagu aluslepingus sellele viidatakse – õiguslane koostöö tsiviilajades – on arenenud sõltumatuks ja eraldiseisvaks valdkonnaks Euroopa õiguses. Kuna Amsterdamis lepinguga anti Euroopa Liidule pädevus kehtestada õigusakte rahvusvahelise eraõiguse alal, on selles valdkonnas võetud vastu arvukalt Euroopa seadusandlike akte. Nagu muudiski Euroopa Liidu õiguse valdkondades, on ka selle valdkonna õigusaktid liikmesriikide õigusaktide suhtes ülimalt olulised ning põimunud liikmesriikide õigusega, kui on tegemist ELi tasandil menetluse ühiste miinimumnõuete kehtestamisega konkreetses õigusvaldkonnas.

ELi rahvusvaheline eraõigus on praktilise tähtsusega õiguspraktikute – kohtunike, advokaatide, notarite ja teiste õigusala töötajate jaoks –, kes teevad otsuseid või nõustavad ja esindavad kliente tsiviil- ja kaubandusajades. Kaupade, teenuste, kapitali ja inimeste vaba liikumise põhimõtted soodustavad Euroopa kodanike liikuvust ning kaubandustegevuse arengut kogu Euroopa Liidus. Selle tulemusel peavad õiguspraktikud järjest sagedamini tegelema olukordadega, millel on piiriülene mõju, ning probleemide ja õigusküsimustega, mida reguleeritakse ELi õigusega. Need olukorrad võivad kätkeda näiteks piiriüleste kaubatarnete ja teenuste osutamise lepingute täitmist; turistide liikumisega ja välismaal juhtunud liiklusõnnetustega seotud õigustahkusi; küsimusi, mis puudutavad

kinnis- ja vallasvara soetamist ja müümist eraisikute või ettevõtete poolt, kes asuvad ühes või mitmes Euroopa Liidu liikmesriigis, mis ei ole nende asukohariik; ja nende eraisikute pärimisajades, kellel on vara mitmes liikmesriigis ja sidemed mitme liikmesriigiga. Ka perekonnaõiguse valdkonnas tuleb järjest sagedamini tegeleda isiklike suhetega eri riikide kodanike vahel ja korrapäraselt tekib õigusküsimusi seoses piiriüleste perekondliku ja vanemliku vastutuse juhtumitega. Samamoodi teevad väikesed ja keskmise suurusega ettevõtjad – VKEd –, kes moodustavad suure osa Euroopa siseturust, tänapäeval piiriüleste tehinguid pea endastmõistetavalt ja sageli elektrooniliselt. Seepärast ei saa liikmesriikide õiguspraktikud jätta tähelepanuta viimaseid arenguid, mis on toimunud selles üha keerulisemaks ja olulisemaks muutumas Euroopa Liidu valdkonnas.

1.2. Tõelise Euroopa tsiviilõigusruumi suunas

Normid, mis käsitlevad õiguslane koostööd tsiviilajades, põhinevad eeldusel, et üksikute liikmesriikide õigus- ja kohtusüsteemid ning nende kohtute ja vaidlusi lahendavate organite otsused on võrdsed nii oma väärtuse, pädevuse kui ka staatuse poolest, s.t üksteise kohtute ja õigussüsteemide **vastastikuse usaldamise põhimõtte**. Selle keskmis on liikmesriikide kohtute otsuste vastastikune tunnustamine ning see hõlmab ka ideed **kohtute ja kohtuasutuste vahelisest piiriülesest koostööst**. Selles valdkonnas on tähtsal kohal ühtsed normid, mis parandavad piiriülese mõjuga õiguslike olukordadega seotud õiguskindlust ja ennustatavust: kui iga liikmesriik peaks eraldi otsustama, millist õigust tuleks iga piiriülese õigussuhte suhtes kohaldada, milline kohus on pädev konkreetset vaidlust

lahendama või milliste liikmesriikide milliseid otsuseid tuleks tunnustada, peaadiks see sellega, et kodanikel ja ettevõtetel puuduks õiguskindlus nii kohtualluvuse kui ka kohaldatava õiguse osas.

Euroopa Ülemkogu 15. ja 16. oktoobri 1999. aasta **Tampere kohtumisel** sõnastas ülemkogu tõelise Euroopa õigusruumi loomise eesmärgi, mis tugineb põhimõttele, et liikmesriikide kohtu- ja haldussüsteemide keerukus või nendevahelised ebakõlad ei tohiks üksikisikute ja ettevõtete õiguste kasutamist takistada ega häirida. Ülemkogu seadis nendes valdkondades prioriteetseteks meetmeteks eelkõige **õiguskaitse parema kättesaadavuse** Euroopas, kohtuotsuste **vastastikuse tunnustamise** ja suurema **lähenemise** tsiviilõiguse valdkonnas.

Mõiste „**õigusalane koostöö tsiviilasjades**” pärineb algselt **Maastrichti lepingust**, mis on Euroopa Liidu leping ja milles õigusalane koostöö tsiviilasjades määratleti liikmesriikidele ühist huvi pakkuva teemana. **Amsterdami lepinguga** muutus see koostööpõhimõte, mis oli siiani hõlmanud üksnes liikmesriikide meetmeid, Euroopa Ühenduse institutsioonide seadusandliku tegevuse osaks. **Lissaboni lepingus** osutatakse sõnaselgelt tsiviilasjades tehtud kohtuotsuste **vastastikuse tunnustamise põhimõttele**, aga seadusandlik pädevus on suuresti jäetud käsitlemata. Euroopa Liidu toimimise lepingu **artiklis 81** sätestatakse põhjalik loetelu valdkondadest, kus võib võtta vastu õigusakte. Paljud neist on tuttavad varasematest asutamislepingutest, aga loetelus nimetatakse nüüd sõnaselgelt õiguskaitse tõhusat kättesaadavust ning kohtunike ja kohtutöötajate koolituse toetamist. Artiklis 81 selgitatakse samuti, et õigusalane koostöö tsiviilasjades võib hõlmata ka meetmete

võtmist liikmesriikide õigus- ja haldusnormide lähendamiseks. Kõik nende teemadega seotud seadusandlikud aktid, välja arvatud perekonnaõigusega seotud meetmed, võetakse vastu seadusandliku tavamenetluse kohaselt, s.t et Euroopa Parlament ja nõukogu võtavad kaasseadusandjatena liidu õigusaktid vastu ühiselt. Perekonnaõiguse meetmed võetakse vastu erimenetlusega, mille puhul nõukogu teeb pärast Euroopa Parlamendiga konsulteerimist ühehääle otsuse.

1.3. Taani, Iirimaa ja Ühendkuningriigi eriseisund

ELi rahvusvahelise eraõiguse õigusaktide kohaldamisel peavad õiguspraktikud meeles pidama, et kõiki õigusakte ei kohaldata kõigis liikmesriikides. Taanil, Iirimaa ja Ühendkuningriigil on tsiviilõiguse valdkonnas vastu võetud õigusaktide kohta sõlmitud aluslepingu kohased erilepingud. Taani ei osale ühegi selle valdkonna õigusakti vastuvõtmises ja ükski neist pole talle siduv. Samas laienevad Taanile ELiga sõlmitud kahepoolse lepingu kaudu mitmed õigusaktid. Ühendkuningriigil ja Iirimaaal on õigus valida, kas osaleda selle valdkonna seadusandlike aktide vastuvõtmises, ning akt on neile siduv üksnes siis, kui nad on selle kasuks otsustanud. Seni on Ühendkuningriigi ja Iirimaa otsustanud enamiku, kuid mitte kõigi tsiviil- ja kaubandusõiguse valdkonna seadusandlike aktide kohaldamise kasuks. Näiteks otsustasid nad jääda kõrvale pärimisasju käsitleva määruse kohaldamisest. Seega on soovitatav selle valdkonna õigusaktide kohaldamisel kontrollida, kas konkreetset õigusakti kohaldatakse ühes või mõlemas nimetatud liikmesriigis ja mis ulatuses on Taani nõustunud selles osalema.

1.4. Tõhustatud koostöö

Viimaks on Euroopa Liidu toimimise lepingu **tõhustatud koostöö** sätete kohaselt võimalik vähemalt üheksal liikmesriigil teha üksteisega tõhustatud koostööd, võttes ELi eesmäärke edendavaid meetmeid, kuid seda üksnes viimase abinõuna, kui on selgunud, et liikmesriigid tervikuna ei saa kõnealuseid meetmeid võtta. Ainuke tsiviilasjades tehtava õiguskooostöö valdkonnas sel viisil seni võetud meede on seotud lahutuse suhtes kohaldatava õigusega (Rooma III määrus).

1.5. Tsiviilõiguse *acquis*

Nn *acquis communautaire* – tsiviil- ja kaubandusajades tehtava õigusalase koostööga seotud õigusaktide kogum – on viimase viieteistkümne aastaga märkimisväärselt kasvanud. See sisaldab kehtivaid õigusakte, millega reguleeritakse kohtualluvust, kohtuotsuste ja kohaldatava õiguse vastastikust tunnustamist ja järgimist väga erinevates küsimustes alates lepingutest kuni pärimisküsimuste ja ülalpidamiskohustusteni. Euroopa õigusaktidega nähakse ette ka otsene koostöö liikmesriikide kohtute ja pädevate asutuste vahel, näiteks kui on tegemist välisriigis tõendite kogumisega või lapserööviga. Piiriüleste juhtumite korral on õiguskaitse kättesaadavust parandatud sätetega, mis käsitlevad riigi õigusabi, vahendamist ning väikeste ja vaidlustamata nõuete lihtsustatud ja taskukohast menetlemist. *Acquis'* konkreetse kohaldamise hõlbustamiseks on loodud Euroopa õigusalase koostöö võrgustik tsiviil- ja kaubandusajades.

Nüüdseks on *acquis* piisavalt küps, et võtta vastu teise ja koguni kolmanda põlvkonna õigusakte. Olemasolevate meetmete **ajakohastamise on tinginud** kogemused, mis on saadud nende praktikas toimimisest, ning **ka** uus arusaam sellest, millised õigusaktid peaksid olema, et nad vastaksid tänapäevastele sotsiaalsetele ja majanduslikele oludele.

1.6. Vastastikuse tunnustamise põhimõte ja välisriigi kohtuotsuste täidetavaks tunnistamise menetluse kaotamine

Tsiviil- ja kaubandusajades tehtavat ELi õigusalast koostööd hõlmava poliitika nurgakivi on **vastastikuse tunnustamise** põhimõte. Kohtulahendite ja -otsuste tõhustatud vastastikuse tunnustamisega ja õigusaktide vajaliku ühtlustamisega kavatsetakse hõlbustada asutustevahelist koostööd ning üksikisiku õiguste kohtulikku kaitset. Vastastikuse tunnustamise põhimõtte lõppeesmärk on see, et tsiviil- ja kaubandusajades tehtud lahendid ringleksid vabalt kõigis liikmesriikides ja et neid seega tunnustataks ja täidetaks teistes liikmesriikides ilma ühegi vaheetapita.

ELi õiguse arengus on kesksel kohal liikmesriikide kohtusüsteemide vaheliste takistuste järkjärguline kaotamine kohtuotsuste tunnustamisel ja täitmisel. 1999. aasta oktoobri Tampere ülemkogul kutsuti üles vähendama seni nõutud vahemeetmeid veelgi, et võimaldada taotluse saava riigi kohtulahendi või -otsuse tunnustamist ja täitmist, ning kaotada lõplikult menetlus, mis oli nõutav välisriigi kohtuotsuse täidetavaks tunnistamiseks (*exequatur*).

Esimese sammuna kaotati väikeste tarbija- ja kaubandusnõuete ning vaidlustamata nõuete vahemenetlused. Brüsseli I määruse muutmisega mindi veelgi kaugemale ja kaotati välisriigi kohtuotsuste täidetavaks tunnistamise menetlus tsiviil- ja kaubandusajades tehtud kohtuotsuste puhul üldiselt. Samuti on välisriigi kohtuotsuste täidetavaks tunnistamise menetlus kaotatud perekonnaõiguse ja ülalpidamiskohustusega seotud teatud otsuste puhul.

Käesoleva juhendi järgmistel lehekülgedel kirjeldatakse seni vastu võetud õigusakte. Iga õigusakti kirjeldus peaks andma ettekujutuse õigusakti põhisist, kuid ei ole mõeldud asendada tekstide endiga tutvumist või nende läbitöötamist. Mõne õigusakti kohta on koostatud eraldi juhendid, millele ka viidatakse.

Kohtualluvus ning kohtuotsuste tunnustamine ja täitmine
tsiviil- ja kaubandusajades – Brüsseli I määrus

2.1. Üldine sissejuhatus

Euroopa Liidus tsiviilasjades tehtava õiguslase koostöö keskmes on liikmesriikide kohtute pädevus ning **tsiviil- ja kaubandusajades** kohaldatavat õigust käsitlevad normid. Rahvusvahelise eraõiguse riigisisene regulatsioon ja rahvusvahelised tsiviilkohtumenetlused on riigiti erinevad. See võib takistada Euroopa Liidu siseturu häireteta toimimist. Selle vältimiseks on oluline, et ELis kehtiksid ühtsed normid, millega määratakse kindlaks pädevad kohtud ja lihtsustatud menetlustoimingud, et teises liikmesriigis tehtud lahendit tunnustataks ja täidetaks kiiresti ja lihtsalt. Sel viisil tagatakse lahendite vaba ringlemine liikmesriikide vahel.

Näide 1

Liikmesriigis 1 asuv äriühing A sõlmib lepingu kaubandusmessi korraldava äriühinguga B, kelle juhtkond asub liikmesriigis 2. Lepingu kohaselt reserveerib äriühing A 500 ruutmeetrit näitusepinda ja asjakohased teenused kokkulepitud hinna eest kolmeks päevaks liikmesriigis 2 toimuval kaubandusmessil, kus ta kavatseb eksponeerida osaleda. Viis päeva enne messi algust teatab äriühingu A põhiklient talle, et ta ei saa messil osaleda. Seepärast tühistab äriühing A äriühingu B juures tehtud broneeringu. Hilise teatamise tõttu ei õnnestu äriühingul B seda 500 ruutmeetrit näitusepinda teisele eksponeerile rentida ja ta nõuab äriühingult A lepingus kokkulepitud hinna tasumist. Äriühing A keeldub maksmast. Äriühing B soovib hageda äriühingut A ning küsib, kus ja kuidas ta peaks seda oma parimates huvides tegema.

Sellistesse olukordadesse on toonud rohkem selgust Euroopa tsiviil- ja kaubandusajades tsiviilkohtumenetluse normid, mis põhinevad kohtute kohtualluvuse küsimuses peamiselt määrusel 44/2001⁽¹⁾ – vabamas keelekasutuses **Brüsseli I määrusel**, nagu sellele ka edaspidi osutatakse. Brüsseli I määruse kohased kohtualluvuse reeglid on kõigis liikmesriikides samad⁽²⁾. Kõiki ühes liikmesriigis selle määruse alusel tehtud kohtulahendeid tunnustatakse ja täidetakse võrdväärselt kõikides teistes asjaomastes liikmesriikides. Lisaks tagavad Euroopa Liidus kehtestatud ühtsed kohaldatavat õigust käsitlevad reeglid, et kohtud või vaidlusi lahendavad organid lähtuvad otsustamisel selle üle, millise õigusega reguleerida erinevate küsimustega seotud õigussuhteid, samadest reeglitest.

Brüsseli I määruse kohtualluvuse reeglite kohaselt on äriühingul B valida kahe menetluse vahel. Esiteks saab ta pöörduda kohtusse, millele asi allub äriühingu A äritegevuse koha järgi liikmesriigis 1: artikli 2 üldsätte kohaselt saab pöörduda kostja tegevuskoha järgse riigi kohtusse. Teise variandina võib äriühing B eelistada hagemist enda liikmesriigi 2 kohtus, millel on Brüsseli I määruse artikli 5 lõike 1 punkti b kohaselt pädevus paiga järgi, kus lepingujärgseid teenuseid pidi osutatama. Liikmesriigi 2 kohtust saadud soodsat otsust tunnustatakse ja see pööratakse suhteliselt lihtsate menetlustega täitmisele igas liikmesriigis, kus äriühingul A on varasid. Äriühingul B ei ole põhjust muretseda, et need kohtud võiksid juhtumi üle otsustamisel kohaldada teistsuguseid õigusnorme, sest

(1) Nõukogu määrus (EÜ) nr 44/2001, 22. detsember 2000, kohtualluvuse ja kohtuotsuste täitmise kohta tsiviil- ja kaubandusajades.

(2) Taani, kellele Brüsseli I määrus ei ole otseselt siduv, osaleb sellegipoolest selle kohaldamises ELi ja selle liikmesriikidega eraldi sõlmitud lepingu alusel: vt ELT L 299/62, 16.11.2005.

enamikus ELi liikmesriikides⁽³⁾ kohaldatava Rooma I määruse kohaselt kehtivad kohaldatava õiguse suhtes ühesugused reeglid (vt allpool 5. peatükk kohaldatava õiguse kohta).

(3) Kõik peale Taani.

2.2. Brüsseli I määrus ja uuesti sõnastatud Brüsseli I määrus

2.2.1. Ülevaade

Brüsseli I määrus jõustus 1. märtsil 2002. Sellega asendati varasem, 1968. aasta Brüsseli konventsioon, millel on sama reguleerimisese ja mida kohaldatakse praeguseni teatavate liikmesriikide mõnede ülemereterritooriumide suhtes. Brüsseli I määrus vaadati seejärel läbi ja 2012. aasta detsembris võeti vastu määruse uus, uuesti sõnastatud versioon,⁽⁴⁾ mis sisaldab Brüsseli I määruse tekstiga võrreldes mitut olulist muudatust; nendele osutatakse käesolevas peatükis edaspidi⁽⁵⁾. Pärast

uuesti sõnastatud määruse vastuvõtmist võeti vastu veel üks muudatus, et võtta arvesse Euroopa patendilepingu peatset kohaldamist ning näha ette ühtse patendikohtu pädevus⁽⁶⁾.

1980ndatel laiendati Brüsseli konventsiooni rahvusvahelise konventsiooniga Euroopa Vabakaubanduse Assotsiatsiooni (EFTA) liikmesriikidele. Selle Lugano konventsioonina tuntud dokumendi üle peeti uuesti läbirääkimisi siis, kui Brüsseli I määrus oli mõned aastad kehtinud, ja nende tulemusena sündis muudetud konventsioon. Praegu kehtib uus Lugano konventsioon ELi liikmesriikide ning Islandi, Norra ja Šveitsi vahelistes kohtumenetlustes⁽⁷⁾.

2.2.2. Brüsseli I määruse reguleerimisala

Määrust kohaldatakse tsiviil- ja kaubandusajades, välja arvatud maksu-, tolli- ja haldusajades. Seda ei kohaldata mitme tsiviilasja suhtes, nagu füüsiliste isikute staatus või õigus- ja teovõime, abieluasjad, testamendid ja pärimine või pankrot. Erinevalt Brüsseli I määruse algsest versioonist ei kohaldata seda ka ülalpidamisküsimuste suhtes (v.a üleminekukaasused), sest need on nüüd reguleeritud eraldi määrusega⁽⁸⁾.

(4) Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus (EL) nr 1215/2012, 12. detsember 2012; vt ELT L 351, lk 1, 20.12.2012; seda määrust, millele käesolevas juhendis osutatakse kui uuesti sõnastatud Brüsseli I määrusele, kohaldatakse 10. jaanuarist 2015; Taani on teatanud, et kavatseb oma ELiga sõlmitud lepingu kohaselt kohaldada uuesti sõnastatud Brüsseli I määrust suhetes liikmesriikidega; vt ELT L 79/4, 21.3.2013.

(5) Käesolevas juhendis osutatakse mitmele artiklile määruse uuesti sõnastatud versiooni numeratsiooni alusel; määruse uues versioonis on lisaks uuesti sõnastamisel tehtud sisulistele muudatustele muudetud ka artiklite numeratsiooni ning siinses juhendis ongi kasutatud seda numeratsiooni; uuesti sõnastatud versiooni III lisa sisaldab abistavat vastavustabelit, kus on näidatud määruse kahe versiooni artiklite vastavus. Uuesti sõnastamisel kasutatud normitehnika kohaselt koostati õigusakt tervikuna uuesti, mitte ei muudetud seda järjestikuste tekstimuudatustega.

(6) Vt punkt 2.2.8 allpool, kus kirjeldatakse patendikohtu õigusakti sätteid pikemalt.

(7) Algele Lugano konventsioonile, mida kutsutakse nii seetõttu, et selle üle peeti läbirääkimisi ja see allkirjastati Šveitsis Luganos, kirjutati alla 16. septembril 1988. Uus konventsioon allkirjastati 30. oktoobril 2007. EL ratifitseeris selle ja see jõustus ELi ja tema liikmesriikide vahel, sealhulgas Taanis, ning 1. jaanuaril 2010 ka Norra Kuningriigis. Seejärel ratifitseeris selle Šveits, kus see jõustus 1. jaanuaril 2011, ja Island, kus see hakkas kehtima 1. mail 2011.

(8) Nõukogu määrus (EÜ) nr 4/2009, 18. detsember 2008; seda käsitletakse eraldi allpool 7. peatükis.

2.2.3. Brüsseli I määruse kohtualluvuse süsteem

Brüsseli I määrusega sätestatakse suletud kohtualluvuse süsteem, millega määratakse liikmesriikide kohtute pädevus piiriüleste tsiviil- ja kaubandusvaidluste lahendamiseks. Seejärel määratakse määruse kohaselt pädeva liikmesriigi kohtusüsteemis kohtualluvus asjaomase liikmesriigi tsiviilkohtumenetluse reeglite alusel. ELi liikmesriikide vahel saab kohaldada üksnes Brüsseli I määruse kohtualluvuse reegleid. Liikmesriigis alalise elukohaga (domitsiiliga) isikute suhtes ei kohaldu liikmesriikide õiguse teatavad kohtualluvust käsitlevaid reeglid,⁽⁹⁾ kuigi need kohalduvad isikute suhtes, kelle alaline elukoht (domitsiil) ei ole ELis⁽¹⁰⁾. Nende nn ülemäärase kohtualluvuse normide loend lisatakse pärast komisjonile teatamist *Euroopa Liidu Teatajasse*⁽¹¹⁾.

Näide 2

Liikmesriigi 3 äriühing C on müünud masina liikmesriigi 4 äriühingule D. Äriühing D oli teinud ostupakkumise, milles oli muu hulgas märgitud, et ostu suhtes kohaldatakse pakkumisdokumendi pöördel prinditud üldisi äriühingu D müügingimusi.

Neis tingimustes sisaldub kohtu valiku klausel, millega kehtestatakse, et kõiki lepingust tulenevaid vaidlusi on pädev lahendama kohus E liikmesriigis 4. Äriühing C kinnitas

pakkumisega nõustumist kinnituskirjas. Pärast tarnet väidab äriühing D, et masinal on olulisi puudusi, ja esitab kohtule E äriühingu C vastu lepingu rikkumisest tuleneva kahjunõude. Kohtumenetluses väidab äriühing C, et kohtul E puudub pädevus. Ta viitab sellele, et liikmesriigi 3 seaduste kohaselt kehtib ühe lepinguosalise üldistes müügingimustes sisalduv kohtu valiku klausel ainult siis, kui teine lepinguosaline on oma sõnaselget nõustumist kinnitanud allkirjaga.

Brüsseli I määruse artikli 25 lõike 1 kohaselt võivad pooled, sõltumata oma alalisest elukohast (domitsiilist), kokku leppida, et konkreetsest õigussuhtest tulenenud või tuleneda võivate vaidluste lahendamiseks on pädev(ad) liikmesriigi kohus või kohtud.

Kohtualluvus on erandlik, kui pooled ei ole kokku leppinud teisiti. Brüsseli I määruks peab kohtu valiku klausli vormiline kehtivus tulenema eranditult määruks, millega sätestatakse autonoomne normide kogu. Need normid on ülimuslikud liikmesriikide tsiviilkohtumenetlust käsitlevates seadustes sisalduvate vastavate riigisiseste normide suhtes (vt edaspidi allpool). Seega kui äriühing D tahab toetuda kohtu E erandlikule kohtualluvusele, peab ta tõendama, et üldiste müügingimuste vorm vastab artikli 25 lõikele 1.

(9) Vt artikkel 5.

(10) Vt artikkel 6.

(11) Vt artikkel 76. Varem oli nende reeglite loend Brüsseli I määruse I lisas.

2.2.3.1. Üldsäte: *kostja domitsiili järgne kohtualluvus*

Brüsseli I määruse artiklis 4 sätestatakse **kohtualluvuse üldsäte**, mille kohaselt on isikute puhul, kelle alaline elukoht (domitsiil) on liikmesriigi territooriumil, pädev kohus selle liikmesriigi kohus, kus on **kostja alaline elukoht** (domitsiil), olenemata tema kodakondsusest. Isiku alaline elukoht (domitsiil) määratakse vastavalt selle liikmesriigi õigusele, kus kohtusse pöörduti. Juriidiliste isikute või firmade alaline asukoht (domitsiil) määratakse riigi järgi, kus on nende põhikirjajärgne asukoht, juhtkonna asukoht või peamine tegevuskoht. Kui kostja alaline elu- või asukoht (domitsiil) ei ole liikmesriigis, sätestatakse määruse artiklis 6, et kohtute pädevus tehakse kindlaks iga liikmesriigi riigisiseste normide järgi, piiramata artiklis 18 tarbijate ja artiklis 21 töötajate jaoks ette nähtud kaitset pakkuvate kohtualluvuse reeglite ning artiklis 24 erandliku kohtualluvuse ja artiklis 25 kokkuleppest tulenevate kohtualluvuse reeglite kohaldamist.

2.2.3.2. *Kohtualluvuse alternatiivsed ja erireeglid*

Määruse artiklid 7–9 sisaldavad valikulise kohtualluvuse reegleid, mida saab kasutada alternatiivina artikli 4 üldsättele. Mõned nendest reeglitest annavad hagejale võimaluse algatada menetlus kas kostja alalise elu- või asukoha (domitsiili) kohtutes või valikulise kohtualluvuse alusel teise liikmesriigi kohtutes. Praktikas on kõige olulisem valikulise kohtualluvuse liik sätestatud artikli 7 lõikes 1, mis hõlmab lepingutega – välja arvatud töö-, kindlustus- või tarbijalepingud – seotud küsimusi. Rahvusvahelise kohtualluvuse reeglite kohaselt on pädev selle paiga kohus, kus hagi aluseks olev **kohustus** tuli või oleks tulnud asjaomase lepingu järgi **täita**. Euroopa piiriüleles praktikas enamlevinud kahe lepinguliigi korral hõlmab täitmise koht kõiki samast lepingust tulenevaid kohustusi. Kui ei ole kokku lepitud

teisiti, siis kaupade müügi korral käsitatakse asjaomase kohustuse täitmise kohana kohta liikmesriigis, kus lepingu kohaselt kaubad üle anti või kus need oleks tulnud üle anda, ja teenuste osutamise puhul kohta, kus lepingu kohaselt teenuseid osutati või kus neid oleks tulnud osutada.

Artikli 7 nähakse ette valikulise kohtualluvuse reeglid mitme erijuhtumi, näiteks tsiviilõiguslike kahjutasu- või hüvitisnõuete või filiaali, esinduse või muu üksuse tegevusest tulenevate vaidluste lahendamiseks⁽¹²⁾. Üha olulisemaks on muutunud artikli 7 lõige 2, mis hõlmab kohtualluvust lepinguvälise kahjuga seotud küsimuste korral. Lepinguvälise kahju nõudeid võib esitada selle koha kohtusse, kus kahju on tekitatud või võib tekkida. Euroopa Liidu Kohus on leidnud, et selleks on kahju tekkimise koht või kahjustava tegevuse toimumise koht.

2.2.3.3. *Kokkuleppest tulenev kohtualluvus ja kostja kohtusse ilmumine*

Kokkuleppest tulenev kohtualluvus viitab olukorrale, kus pooled lepivad kokku, et nad annavad lepingust tulenevad vaidlused lahendamiseks konkreetse õigussüsteemi konkreetse(te)sse kohtu(te)sse. Sellise kokkuleppe saab lisada õigussuhte sisu käsitlevasse ulatuslikumasse lepingusse või sõlmida selle kohta eraldi kokkuleppe. Kokkuleppes saab käsitleda ka muid kui lepingust tulenevaid vaidlusi. Määruse ühegi tingimusega ei piirata kohtualluvuse kokkuleppe kasutamist olukordades, kus kõnealune vaidlus tuleneb lepingulisest olukorrast. Kui aga vaidlus seostub olukorraga, kus

(12) Varem sisaldas määruse 44/2001 artikli 5 lõige 2 valikulise kohtualluvuse reeglit ülalpidamiskohustusega seotud asjade kohta; kuna 18. juunil 2011 hakati kohaldama ülalpidamiskohustuste määrust, kohaldatakse nüüd selle õigusakti kohtualluvuse reegleid.

pooltel ei ole varasemat õigussuhet, näiteks lepinguvälisest kahjust tulenev vaidlus, saab kokkuleppe sõlmida sageli alles pärast vaidluse tekkimist⁽¹³⁾.

Kokkuleppest tulenev kohtualluvus on sätestatud artiklis 25 ja see on üks Brüsseli I määruse kõige olulisemaid ja sagedamini kasutatavaid norme. Kohtualluvuse kokkulepe on üldiselt lubatud. Kuid piirangud kehtivad poolte kasuks, keda kaitstakse kindlustust, tarbijaid või töötajaid puudutavate kohtualluvuse reeglitega⁽¹⁴⁾. Tuleb märkida, et kokkuleppest tulenev kohtualluvus ei saa olla ülimuslik artiklis 24 sätestatud erandliku kohtualluvuse suhtes⁽¹⁵⁾.

Brüsseli I määruse varasema versiooni⁽¹⁶⁾ kohaselt tähendas olukord, kus lepinguosalisel, kellest ühe või mitme alaline elukoht oli selles liikmesriigis, olid leppinud kokku ühe liikmesriigi kohtu pädevuses, seda, et juhtumi sai menetlusse võtta valitud kohtust mis tahes erinev kohus ja seda isegi siis, kui kohtualluvuse kokkuleppes oli ette nähtud ainupädevus, eeldusel et esimesena pöörduti sellesse teise kohtusse. Uuesti sõnastatud Brüsseli I määruses⁽¹⁷⁾ on seda sätet muudetud nii, et kui kokkuleppest tulenev liikmesriigi kohtualluvus on kehtiv, on see ülimuslik, olenemata poolte

alalisest elukohast⁽¹⁸⁾. Uuesti sõnastatud Brüsseli I määrusesse on lisatud ka sätted selle kohta, et kokkuleppest tuleneva kohtualluvuse sisulise kehtivuse üle otsustatakse määratud kohtu asukoha liikmesriigi õiguse kohaselt,⁽¹⁹⁾ et lepingu osaks olevat kohtualluvuse kokkulepet käsitatakse lepingu muudest tingimustest sõltumatu kokkuleppena ning kohtualluvuse kokkuleppe kehtivust ei saa vaidlustada üksnes seetõttu, et leping ei ole kehtiv⁽²⁰⁾. Kui tekib küsimus kohtualluvuse kokkuleppe kehtivuse kohta, tuleks see otsustada kokkuleppes määratud kohtu asukoha liikmesriigi õiguse kohaselt⁽²¹⁾.

Uuesti sõnastatud Brüsseli I määrus sisaldab veel ühte olulist muudatust, millega tugevdatakse poolte autonoomiat seoses kohtualluvuse kokkulepetega. Muudatusega nõutakse, et kohus, mis ei ole poolte poolt erandliku kohtualluvuse kokkuleppes määratud kohus, aga kuhu vaidlusasjas pöördutakse, ei alustaks juhtumi menetlemist, enne kui määratud kohus on otsustanud, kas tal on kohtualluvuse kokkuleppe kohaselt pädevus, ükskõik kas tema poole pöörduti esimesena või mitte. Kui määratud kohus on teinud kindlaks, et ta on pädev, peab muu kohus, kuhu asjaga pöörduti, sellest loobuma⁽²²⁾.

(13) Näiteks pole tavaliselt võimalik sõlmida kohtualluvuse kokkulepet, et käsitleda lepinguvälisest kahjust tulenevat vaidlust, enne kui nõude aluseks olev juhtum on toimunud.

(14) Vt artiklid 15, 19 ja 23.

(15) Vt artikkel 27.

(16) Määruse 44/2001 artikli 23 lõige 1; seda seisu võiks kõrvutada olukorraga, kus ükski kohtualluvuse valiku kokkuleppe pool ei elanud selles liikmesriigis; sellises olukorras ei olnud ühelgi muul liikmesriigi kohtul peale määratud kohtu pädevust kokkuleppe poolte vahelistes vaidlustes, välja arvatud juhul, kui määratud kohus on ise pädevusest loobunud; vt määruse 44/2001 artikli 23 lõige 3.

(17) Määrus nr 1215/2012.

(18) Vt artikli 25 lõige 1.

(19) Sealsamas.

(20) Vt artikli 25 lõige 5.

(21) Vt põhjendus 20.

(22) Vt uuesti sõnastatud Brüsseli I määruse artikli 31 lõige 2.

Näite 2 järg

Eespool esitatud näidisjuhtumis 2 vaidlevad kaks eri liikmesriikidest pärit äriühingut neist ühe, äriühingu D üldistes müügitingimustes sisalduva kohtualluvuse valiku klausli kehtivuse üle. Vaidluse saab lahendada Brüsseli I määruse artikli 25 alusel.

Artikkel 25 sisaldab kohtualluvuse valiku klausli vorminõuete kohta mitmeid reegleid. Põhireegel on see, et kohtualluvuse valiku klauslis peavad pooled kirjalikult kokku leppima, kuigi mõlema poole allkirjastatud kirjalik dokument ei ole nõutav. Nõuetekohane on ka kirjalike teadete või kirjalikult kinnitatud suuliste kokkulepete vahetamine. Sama kehtib vormi kohta, mis vastab poolte vahel väljakujunenud tavadele, ja rahvusvahelise kaubanduse puhul vormi kohta, mis vastab kaubandustavale, mida selles valdkonnas tegutsevad asjakohast liiki lepingute pooled korrapäraselt kasutavad ja millest pooled olid või pidid olema teadlikud.

Kui meenutada näite 2 asjaolusid, siis esitas äriühing D kirjaliku ostupakkumise, mille äriühing C kinnitas kirjalikult. Selles ostupakkumises osutas äriühing D sõnaselgelt oma üldistele müügitingimustele, mille ta esitas äriühingule C poolte kasutatud keeles. Äriühingu D müügitingimustes kehtestatud kohtualluvuse klausel vastab niisiis Brüsseli I määruse artikli 25 lõikes 1 sätestatud nõuetele. Sellest tulenevalt annab see kohtule E erandliku kohtualluvuse kohtuasja arutamiseks ja seega jääb äriühingu D väide peale.

Lisaks Brüsseli I määruse muudest sätetest tulenevale pädevusele käsitatakse pädevana ka selle liikmesriigi kohut, kuhu kostja ilmub, nagu on sätestatud artiklis 26. See ei kehti juhul, kui isik on ilmunud kohtusse pädevuse vaidlustamiseks või kui artikli 24 kohaselt allub asi erandlikult teisele kohtule. See säte on praktikas oluline, sest see sunnib kostjat veenduma kohtu pädevuses enne sinna ilmumist. Kui kohus on oma pädevust tunnistanud, ei saa seda tühistada ja kohtu pädevus on lõplikult määratud.

Uuesti sõnastatud Brüsseli I määrusesse lisati selle reegli kohta oluline kaitsemeede, et kindlustus-, tarbija- või töölepingutega seotud vaidlustes, kui kostjaks on vastavalt kas kindlustusvõtja, kindlustatu või kindlustuslepingu kohaselt soodustatud isik, kahjustatud isik, töötaja või tarbija, ei kujuta sellise kostja ilmumine endast kohtu pädevuse kinnitamist, välja arvatud juhul, kui kohus, kuhu pöörduti, tagab, et kostjat teavitatakse kohtualluvuse vaidlustamise õigusest ning kohtusse ilmumise või ilmumata jätmise tagajärgedest⁽²³⁾.

(23) Vt uuesti sõnastatud Brüsseli I määruse artikli 26 lõige 2.

2.2.3.4. *Erinormid kindlustust, tarbijalepinguid ja töölepinguid käsitlevate küsimuste kohta*

Kindlustust, tarbijalepinguid ja töölepinguid käsitlevate küsimuste jaoks on sätestatud erinormid. Need lepingutega seotud normid põhinevad vajadusel kaitsta nõrgemat poolt, kellena siin käsitatakse kindlustatud isikut, tarbijat või töötajat. Brüsseli I määruuses sätestatakse nendes valdkondades erinormid eesmärgiga pakkuda sobivamat kohtualluvust nõrgemale poolele, kelle kaitsmist peetakse vajalikuks. Enamikul juhtudel saab see pool esitada hagi oma alalise elukoha (domitsiili) kohtusse ja teda saab hageda üksnes selles kohtus.

Näide 3

Liikmesriigi 1 elanik proua A on tellinud interneti-raamatumüüjalt raamatu ja tasunud selle eest ette 26,80 eurot. Raamat aga ei jõuagi kohale. Proua A selgitab välja, et interneti-raamatumüüja on äriühing, mille alaline asukoht on liikmesriigis 2. Ta otsustab anda asjale õigusliku käigu ja küsib, kus seda peaks tegema. Raamatumüüja väidab, et tema üldiste müügingimuste kohaselt on pädevad liikmesriigi 2 kohtud.

Brüsseli I määruuse artikli 18 lõike 1 kohaselt võib tarbija algatada menetluse teise lepingupoole vastu selle liikmesriigi kohtutes, kus on nimetatud poole alaline elukoht, või selle paiga kohtutes, kus on tarbija enese alaline elukoht. Artikli 17 lõike 1 punktis c sätestatakse, et tarbija saab teha valiku, kui leping on sõlmitud isikuga, kes tegeleb tarbija alalise elukoha liikmesriigis äri- või kutsetegevusega või kelle selline tegevus on mis tahes vahenditega suunatud nimetatud liikmesriiki või mitme liikmesriigi hulgas ka nimetatud liikmesriiki, ning kui leping kuulub sellise tegevuse raamesse. Kuna sellest reeglist ei saa mööda minna kokkuleppega, mis on tehtud enne vaidluse tekkimist vastavalt artiklile 17, ja arvestades et raamatumüüjal oli veebisait, mis oli loodud eeskätt liikmesriigi 1 tarbijate ligimeelitamiseks, oli tema äritegevus suunatud proua A alalise elukoha riiki ning seega saab proua A hageda raamatumüüjat enda alalise elukoha (domitsiili) järgses kohtus⁽²⁴⁾.

(24) Seda küsimust on käsitletud Euroopa Liidu Kohtu praktikas ja kohus on soovitanud mõningaid elemente, mille olemasolu korral saab määrata kindlaks, et tegevus on veebisaidi kaudu suunatud teatud liikmesriiki. See hõlmab kõnealuse liikmesriigi keele kasutamist, kui see keel erineb äritegevuse keelest, hindade esitamist sellele liikmesriigile omases vääringus, kirjeldust, kuidas jõuda ühest või mitmest liikmesriigist asjaomase ettevõtja asukohta, kus kõnealuseid teenuseid osutatakse, esimese tasandi domeeninimena ettevõtja asukohariigi domeeninimist erineva nime kasutamist ning viidet rahvusvahelisele klientuurile, mis koosneb eri liikmesriikidest pärit klientidest; need on mõned faktilised näitajad, mille põhjal saab kindlaks määrata kavatsuse juhtida äritegevus tarbija liikmesriiki. Vt liidetud kohtuasjad Pammer vs. Reederei Karl Schlüter GmbH & Co KG (C-585/08) ning Hotel Alpenhof GesmbH vs. Oliver Heller (C-144/09).

2.2.3.5. Erandlik kohtualluvus

Brüsseli I määruse artiklis 24 loetletakse asjaolud, mille korral kehtib erandlik kohtualluvus, kui eeldatakse eriti tihedat seost konkreetse liikmesriigi kohtutega või kui on eriline vajadus õiguskindluse järele. Need asjaolud hõlmavad muu hulgas menetlusi, mille esemeks on kinnisasjaga seotud *in rem* õigused või kinnisasja üürimine või rentimine ning mis seonduvad patentide või muude tööstusliku omandi õiguste registreerimise või kehtivusega. Kõigil artiklis 24 loetletud juhtudel takistatakse õiguslike meetmete võtmist teistes kohtutes, näiteks kostja alalise elukoha (domitsiili) järgses kohtus või muus kohtus, milles pooled on kohtualluvuse valiku korras kokku leppinud⁽²⁵⁾.

2.2.4. Ajutised meetmed ja ajutine kaitse

Ajutiste meetmete kohta võib Brüsseli I määruse artikli 35 järgi esitada liikmesriigi kohtutele taotluse, kui sellised meetmed on kõnealuse liikmesriigi seaduste kohaselt ette nähtud. See kehtib ka siis, kui teise liikmesriigi kohtutel on kõnealuses küsimuses pädevus. Tuleks märkida, et uuesti sõnastatud Brüsseli I määruses on kohtuotsuse mõistel uus määratlus, mille kohaselt see laieneb ka kohtuotsusele ajutiste või kaitsemeetmete kohta, mille on määranud määruse kohaselt asja sisuliseks arutamiseks pädev kohus; see ei hõlma meetmeid, mida see kohus on määranud, ilma et kostjat – eeldatavalt isikut, kelle vastu meede võetaks – oleks kohtuistungile kutsunud, välja arvatud juhul, kui meetme määramise otsus on kostjale enne täitmisele pööramist kätte toimetatud. Kui aga ajutisi või kaitsemeetmeid puudutava otsuse on väljastanud kohus, millel puudub Brüsseli I määruse kohaselt pädevus asja sisuliseks arutamiseks, siis seda otsust ei tunnustata ega täideta määruse kohaselt.

(25) Vt artikkel 27.

2.2.5. Samaaegsete menetluste ärahoidmine – Euroopa *lis pendens*

Isegi Brüsseli I määruses sisalduvate kohtualluvuse reeglite kohaselt on siiski võimalik, et sama tsiviilvaidlust on pädevad menetlema enam kui üks kohus Euroopa Liidus. Euroopa *lis pendens*'i reeglid takistavad kahe või enama liikmesriigi kohtutel arutamast samal ajal kohtuasja, kui hagi on esitatud samal alusel ja samade poolte vahel, kui sellega kaasneb risk jõuda vastuoluliste otsusteni ning raisata kohtu- ja muid ressursse. Kui sellised menetlused algatatakse erinevate liikmesriikide kohtutes, peatab kohus, kuhu pöörduti hiljem, menetluse omal algatusel seni, kuni on kindlaks tehtud selle kohtu pädevus, kuhu pöörduti esimesena. Kui on kindlaks tehtud selle kohtu pädevus, kuhu pöörduti esimesena, loobub kohus, kuhu pöörduti hiljem, pädevusest esimese kohtu kasuks⁽²⁶⁾. See reegel on olulise tähtsusega piiriüleses kohtupraktikas. Uuesti sõnastatud Brüsseli I määruses on tehtud *lis pendens*'i reeglitesse olulisi muudatusi. Kõigepealt saab kohus, kuhu pöörduti, taotleda teiselt kohtult, kuhu pöörduti, et see teataks enda poole pöördumise kuupäeva, ja taotluse saanud kohus peab selle teabe viivitamata edastama. Järgmiseks – kui on pöördutud mitme kohtu poole, millest igaühel on artikli 26 kohaselt erandlik kohtualluvus, peavad muud kohtud, kuhu pöörduti hiljem, loobuma pädevusest selle kohtu kasuks, kuhu pöörduti esimesena. Edasi, kohtualluvuse valiku seisukohast on väga oluline, et uuesti sõnastatud Brüsseli I määruses on neid reegleid erandliku kohtualluvuse kokkulepete puhul⁽²⁷⁾ muudetud järgmiselt: kui pöördutakse poolte määratud kohtusse ja sellel on kohtualluvuse kokkuleppe kohaselt erandlik kohtualluvus, peatavad kõik muud kohtud, kuhu on pöördutud, menetluse, ja kui määratud kohtu pädevus on kindlaks tehtud, loobuvad asjast määratud kohtu

(26) Vt artikkel 29; artikkel 30 sisaldab sarnast reeglit seotud menetluste kohta, mis on määratletud artikli 30 lõikes 3.

(27) Vt punkt 2.2.3.3 ja joonealune märkus 15.

kasuks⁽²⁸⁾. Lõpuks kohaldatakse ka *lis pendens*'i reegleid – kuigi kohandatult – ELi-välistes riikides läbiviidavate kohtumenetluste puhul, kui liikmesriigi kohtusse pöördutakse artikli 4 või artiklite 7–9 (kaasa arvatud) alusel ja kui sel ajal on menetlus pooleli samal alusel ja samade poolte vahel⁽²⁹⁾.

2.2.6. Teiste liikmesriikide kohtute tehtud otsuste tunnustamine ja täitmine uuesti sõnastatud Brüsseli I määruse alusel

Brüsseli I määruuses lihtsustati vorminõudeid ühe liikmesriigi kohtu („päritoluliikmesriik“)⁽³⁰⁾ tehtud otsuse tunnustamiseks ja täitmiseks teises liikmesriigis („taotluse saanud liikmesriik“). Määrusega võeti kasutusele lihtne ja ühetaoline menetlus kohtuotsuse teises liikmesriigis täidetavaks tunnustamiseks, mida tuntakse ka kui *exequatur*-menetlust. Uuesti sõnastatud Brüsseli I määruuses on sellega mindud veelgi kaugemale ning kogu välisriigi kohtuotsuste täidetavaks tunnustamise menetlus kaotatud. Alates 10. jaanuarist 2015 ei ole võlausaldajal enam vaja taotleda otsuse täidetavaks tunnustamist; ta saab otse taotleda otsuse täitmist⁽³¹⁾.

2.2.6.1. Tunnustamine

Artikli 36 kohaselt tunnustatakse ühes liikmesriigis tehtud kohtuotsust automaatselt teises liikmesriigis ilma ühegi erimenetluseta. Tunnustamisest saab keelduda vaid väga vähestel erandlikel juhtudel, millest õiguspraktika seisukohast kõige olulisem on reguleeritud artikli 45 lõike 1 punktiga b, mis puudutab tagaselja tehtud kohtuotsuseid.

2.2.6.2. Täitmine

Nagu ülalpool märgitud, muudeti uuesti sõnastatud Brüsseli I määruuses olulisel määral menetlust, millega ühes liikmesriigis tehtud kohtuotsus muudetakse täidetavaks teises liikmesriigis. Otsuse täitmist sooviv osapool – võlausaldaja – ei pea enam taotlema otsuse täidetavaks tunnustamist, vaid otsus kuulub teatavate dokumentide esitamisel teises liikmesriigis otse täitmisele. Võlausaldaja, kes soovib otsuse täitmist, palub otsuse teinud kohtul väljastada tunnistuse, milles kinnitatakse kohtuotsuse täidetavust ja esitatakse otsuse üksikasjad⁽³²⁾. See tunnistus ja kohtuotsuse koopia annavad piisava aluse otsuse täitmiseks taotluse saanud liikmesriigis⁽³³⁾.

Lisaks sellele, et võlausaldajale antakse õigus otsust täita taotluse saanud liikmesriigis vastavalt taotluse saanud riigi õigusele ja selles riigis tehtud kohtuotsustega samadel tingimustel,⁽³⁴⁾ võib täitmisele kuuluva kohtuotsuse suhtes võtta ajutisi, sealhulgas kaitsemeetmeid, mis on ette nähtud taotluse saanud liikmesriigi õigusega⁽³⁵⁾. Kui kohtuotsus sisaldab korraldust, mida

(28) Vt artikkel 31 ja põhjendus 22.

(29) Vt artikkel 33, kus on sarnane reegel seotud tegevuste kohta; need sätted lisati osalt selleks, et võimaldada ELil ratifitseerida kohtu valiku kokkuleppeid käsitlevat Haagi konventsiooni; vt ka põhjendused 23 ja 4.

(30) Vt määratlus artikli 2 punktis d.

(31) Vt artikkel 39.

(32) Vt artikkel 53 ja I lisa.

(33) Vt artikkel 37.

(34) Vt artikkel 41.

(35) Vt artikkel 40.

taotluse saanud liikmesriigi õiguses ei tunta, kohandatakse see korralduseks, millel on selles liikmesriigis samaväärne mõju⁽³⁶⁾.

2.2.6.3. Tunnustamisest ja täitmisest keeldumine

Tunnustamisest võib keelduda, kui selleks on artiklis 45 viidatud alus. Tunnustamisest keeldutakse a) kui tunnustamine on selgelt vastuolus taotluse saanud liikmesriigi avaliku korraga, b) kui kohtuotsus on tehtud tagaselja ning on tõendatud, et kostjale ei toimetatud menetluse algatamise dokumenti või võrdväärset dokumenti kätte piisavalt aegsasti ja sellisel viisil, et ta oleks saanud korraldada enda kaitse, või c) kui see on vastuolus erandliku kohtualluvuse reegluga või kindlustus- või tarbijalepinguid puudutavate erireeglitega⁽³⁷⁾. Kõigil muudel juhtudel peab taotluse saanud liikmesriigi kohus aktsepteerima tuvastatud asjaolusid, millele otsuse teinud kohus tugines oma pädevuse kindlakstegemisel, ja kohtu pädevuse kontrollimine on sõnaselgelt keelatud⁽³⁸⁾. Artiklis 36 sätestatakse, et mitte mingil juhul ei kuulu muus riigis tehtud kohtuotsus sisulisele läbivaatamisele⁽³⁹⁾. Huvitatud pool võib taotleda, et tuvastataks kohtuotsuse tunnustamisest keeldumise aluste puudumine⁽⁴⁰⁾. Mis tahes huvitatud pool saab esitada tunnustamisest keeldumise taotluse ja võlgnik saab esitada täitmisest keeldumise taotluse ühele komisjoni poolt sel eesmärgil loetletud kohtule⁽⁴¹⁾. See on seotud

üksnes kohtuotsuse täitmise, mitte kohtuasja sisuga⁽⁴²⁾. Lisaks saab võlgnik taotleda kohtult kohtuotsuse täitmisest keeldumist ühel tunnustamisest keeldumise alusel⁽⁴³⁾. Pooled võivad kohtuotsuse täitmisest keeldumise taotluse kohta tehtud otsuse erimenetlusega edasi kaevata⁽⁴⁴⁾.

2.2.7. Ametlike dokumentide täitmine ja kohtulikud kokkulepped

Enamiku liikmesriikide õigussüsteemides on võimalik väljendada kohustust maksta raha või täita muud liiki lepingulist kohustust lepingus või muus dokumendis, mille koostab notar või mille ehtsust on tõestatud mingis muus vormis, näiteks selle registreerimisega avalikus registris või kohtus. Sellist lepingut või dokumenti nimetatakse ametlikuks dokumendiks. Brüsseli I määruse varasema versiooni⁽⁴⁵⁾ kohaselt oli selline dokument, kui see oli täitmisele pööratav selle väljastanud liikmesriigis, kus see oli koostatud või registreeritud, otseselt täidetav ka kõigis teistes liikmesriikides samadel tingimustel nagu kohtuotsuski. Selle selge eelis on see, et see on suhteliselt kiire ja lihtne viis tagada raha maksmine või muude lepinguliste kohustuste täitmine, kuna sellist ametlikku dokumenti saab täita kohe, kui võlausaldaja on saavutanud otsuse täidetavaks tunnistamise. Ainus alus otsuse täitmisest keeldumiseks on see, kui täitmine oleks selgelt vastuolus taotluse saanud liikmesriigi avaliku korraga.

Vastavalt uuesti sõnastatud Brüsseli I määrusele ei ole võlausaldajal pärast täidetavaks tunnistamise vajaduse kaotamist vaja muud kui dokumenti

(36) Vt artikkel 54.

(37) Vt artikli 45 punkt e.

(38) Vt artikli 45 lõiked 2 ja 3.

(39) Vt artikkel 52.

(40) Vt artikli 36 lõige 2; selle taotluse menetlus on samasugune kui täitmisest keeldumise puhul, mida vt artiklitest 46–51.

(41) Vt artiklid 47 ja 75; teave edastatakse komisjonile Euroopa õigusalase koostöö võrgustiku kaudu.

(42) Vt artikkel 52.

(43) Vt artiklid 46–48 ja põhjendus 29.

(44) Vt artiklid 49–51.

(45) Vt artikkel 57.

ennast ja pädeva asutuse või vajaduse korral päritoluliikmesriigi kohtu väljastatud tunnustust⁽⁴⁶⁾. Uuesti sõnastatud Brüsseli I määrusesse on lisatud ka ametliku dokumendi mõiste⁽⁴⁷⁾. Ametlike dokumentide täitmise säetega sarnaseid sätteid kohaldatakse ka kohtulike kokkulepete suhtes⁽⁴⁸⁾.

2.2.8. Erikokkulepped ühtse patendikohtu ja Beneluxi kohtu kohta

Samal ajal uuesti sõnastatud Brüsseli I määruse kohaldamisega kohaldatakse alates 15. jaanuarist 2015 uut määrust, milles kehtestatakse erireeglid, mis käsitlevad ühelt poolt ühtses patendikohtus ja Beneluxi kohtus (edaspidi koos „ühised kohtud“) ning teiselt poolt liikmesriikide kohtutes Brüsseli I määruse kohaselt toimuvate menetluste seoseid⁽⁴⁹⁾. Samuti sisaldab uus määrus norme suhete kohta kolmandate ehk ELi-väliste riikide kohtutega. Euroopa Parlament ja nõukogu võtsid selle määruse aluseks oleva ettepaneku vastu juunis 2014. See õigusakt sisaldab sätteid liikmesriikide kohtute suhtelise pädevuse kohta lahendada asju Brüsseli I määruse alusel ja nende seose kohta ühiste kohtute pädevusega, samuti *lis pendens*’i reegleid ning käsitleb nimetatud kahe õiguskorra kohaselt tehtud otsuste tunnustamist ja täitmist.

Sellise muudatuse tegemist uuesti sõnastatud Brüsseli I määrusesse oli vaja selleks, et oleks võimalik rakendada kahest määrusest⁽⁵⁰⁾ koosnevat

patendipaketti (ühtset patenti käsitlevad määrused) ja rahvusvahelist lepingut (ühtse patendikohtu leping), millega luuakse ühtne patendikaitse Euroopa Liidus. Vastavalt ühtse patendikohtu lepingule ja määrustele saab ühest registreerimiskohast ühtse toimega Euroopa patendi, mis tagab leiutisele ühetaolise kaitse 25 ELi liikmesriigis⁽⁵¹⁾ vähendades kulusid ja halduskoormust.

Beneluxi kohus on Belgia, Luksemburgi ja Madalmaade ühine kohus, mis asutati 1965. aastal ning mille ülesanne on tagada Beneluxi riikide ühiste normide ühetaoline kohaldamine eri küsimustes, näiteks intellektuaalomandi küsimustes (eelkõige kaubamärkide, kasulike mudelite ja disainilahendustega seotud teatavat liiki õigused). Siiani on Beneluxi kohtu ülesanne peamiselt eelotsuste tegemine nimetatud normide tõlgendamise kohta. 2012. aastal löid need kolm liikmesriiki võimaluse laiendada Beneluxi kohtu pädevust nii, et ta saaks lahendada teatavaid Brüsseli I määruse reguleerimisalasse kuuluvaid asju.

Uuesti sõnastatud Brüsseli I määruse muudatuste eesmärk on tagada kooskõla ühiste kohtutega seotud lepingu ja uuesti sõnastatud Brüsseli I määruse vahel ning reguleerida kohtualluvust Euroopa Liidu välistest riikidest pärit kostjate suhtes.

Kohtualluvust reguleeriv põhinorm on see, et ühine kohus on pädev asja lahendama juhul, kui Brüsseli I määruse kohaselt on ühise kohtu asutamise lepingu reguleerimisalasse kuuluvat asja pädev lahendama sellise liikmesriigi kohus, kes on ühise kohtu asutamise lepingu osalisriik. Väljaspool ELi elavate poolte jaoks on Brüsseli I määruse norme laiendatud, nii et ühiste kohtute

(46) Vt uuesti sõnastatud teksti artiklid 58 ja 60.

(47) Vt artikli 2 punkt c.

(48) Vt uuesti sõnastatud teksti artikkel 57, artiklid 59 ja 60 ning artikli 2 punkti b määratlus.

(49) Vt Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus (EL) nr 542/2014.

(50) Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus (EL) nr 1257/2012 tõhustatud koostöö rakendamise kohta ühtse patendikaitse loomise valdkonnas; nõukogu määrus (EL) nr 1260/2012 tõhustatud koostöö rakendamise kohta ühtse patendikaitse loomise valdkonnas seoses kohaldatava tõlkekorraldusega.

(51) Ühtset patenti käsitlevad määrused võeti vastu tõhustatud koostöös kõigi liikmesriikidega peale Itaalia ja Hispaania.

pädevusse kuuluvates asjades kohaldatakse neid kolmandatest riikidest pärit kostjate suhtes. Lisaks saavad ühised kohtud menetleda väljastpoolt ELi pärinevate kostjate asju normide alusel, millega reguleeritakse kohtualluvust muudel juhtudel: kui ühine kohus on pädev menetlema vaidlust, mis hõlmab Euroopa patendi rikkumist, millega on ELis tekitatud kahju, võib ta menetleda ka kahjunõuet, mis tuleneb sellest rikkumisest väljaspool ELi ja esitatakse kostja vastu, kelle alaline elukoht ei ole ELis, kui kõnealusele kostjale kuuluv vara asub ühise kohtu asutamise lepingu osalisriigis⁽⁵²⁾. Hagide suhtes, mis on samaaegselt esitatud ühisesse kohtusse ja sellise liikmesriigi kohtusse, kes ei ole kõnealuse lepingu osalisriik⁽⁵³⁾ kohaldatakse uuesti sõnastatud Brüsseli I määruse *lis pendens*'i reegleid. Otsuste tunnustamise ja täitmise suhtes kohaldatakse reeglina Brüsseli I määruse norme, välja arvatud juhul, kui ühise kohtu tehtud otsust tuleb täita asjaomase lepingu osalisriigis ning kui selles lepingus on sätestatud tunnustamise ja täitmise reeglid – sel juhul kohaldatakse kõnealuseid reegleid⁽⁵⁴⁾.

(52) Vt artikkel 71b.

(53) Vt artikkel 71c.

(54) Vt artikkel 71d.

Euroopa menetlused tsiviil- ja kaubandusajades

3.1. Ülevaade

Euroopa Liit on võtnud vastu neli määrust, millega hõlbustatakse võlgade kiiret ja tõhusat sissenõudmist (ühiselt „Euroopa menetlused“). Kolme määrusega luuakse ühtsed Euroopa menetlused, mida vaidlevad pooled saavad kasutada liikmesriigi õiguse kohaste menetluste alternatiivina. Neljanda määrusega nähakse ette, et otsuse teinud kohus kinnitab, et järgitud on teatavaid menetlusega seotud miinimumnõudeid. Nende menetluste raames tehtud otsuseid tunnustatakse ja täidetakse teises liikmesriigis ilma täidetavaks tunnistamise menetluseta (*exequatur*). Määrustega loodud menetlused on vastuvõtmise järjekorras järgmised: Euroopa täitekorraldus vaidlustamata nõute kohta⁽⁵⁵⁾ Euroopa maksekäsumenetlus,⁽⁵⁶⁾ Euroopa väiksemate kohtuvaidluste menetlus⁽⁵⁷⁾ ja pangakontode Euroopa arestimismäärus⁽⁵⁸⁾. Neid menetlusi kasutatakse üksnes piiriülestes juhtumites.

3.2. Euroopa täitekorraldus vaidlustamata nõute kohta

Määruses, millega luuakse **Euroopa täitekorraldus vaidlustamata nõute kohta**⁽⁵⁹⁾ on loobutud mis tahes vahemeetmetest, mida rakendatakse enne kohtuotsuse täitmisele pööramist muus kui selle teinud liikmesriigis,

(55) Euroopa Parlamendi ja nõukogu 21. aprilli 2004. aasta määrus (EÜ) nr 805/2004.

(56) Euroopa Parlamendi ja nõukogu 12. detsembri 2006. aasta määrus (EÜ) nr 1896/2006.

(57) Euroopa Parlamendi ja nõukogu 11. juuli 2007. aasta määrus (EÜ) nr 861/2007.

(58) Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus (EL) nr 655/2014.

(59) Määrust kohaldatakse kõikides liikmesriikides peale Taani.

kehtestades selleks menetluse miinimumnõuded. Määrust kohaldatakse mõningate eranditega tsiviil- ja kaubandusajades igat liiki kohtutes.

Mõiste „**vaidlustamata nõue**“ hõlmab kõiki olukordi, kus võlausaldaja – eeldades, et tõendatavalt ei viita miski sellele, et võlgnik vaidlustab rahalise nõude olemuse või ulatuse – on saanud kõnealuse võlgniku suhtes kohtuotsuse või tal on täitmisele kuuluv dokument, milles kinnitatakse või mõõndakse võlga ja mis eeldab võlgniku sõnaselget nõusolekut ametliku dokumendi või kohtus kinnitatud kokkuleppe vormis.

Kui vaidlustamata nõude kohta on tehtud lahend ühes liikmesriigis ning seda tuleb tunnustada ja täita teises liikmesriigis, on võlausaldajal valida kahe variandi vahel: ta saab kas taotleda, et tema lahend kinnitatakse Euroopa täitekorraldusena või tunnistatakse täidetavaks Brüsseli I määruse alusel. Vaidlustamata nõude kohta tehtud lahendit, mis on päritoluliikmesriigis kinnitatud Euroopa täitekorraldusena, tunnustatakse ja see pööratakse täitmisele teistes liikmesriikides, ilma et oleks vaja seda täidetavaks tunnistada. Pärast 10. jaanuari 2015 algatatud menetluste tulemusena tehtud lahendite puhul on välisriigi kohtuotsuste täidetavaks tunnistamise menetlus uuesti sõnastatud Brüsseli I määrusega tühistatud. Selliste lahendite puhul on Euroopa täitekorraldus asjakohane Ühendkuningriigis tehtud elatisnõute täitmiseks, sest ülalpidamiskohustuste määrusega on selle liikmesriigi suhtes säilinud nõue täidetavaks tunnistamise järele.

Näide 4

Härra A esitas kohtule rahalise nõude härra B vastu liikmesriigis 1, kus on nende mõlema alaline elukoht. Kohus on nõudnud härra B-lt, kes ei ole nõuet kohtumenetluses vaidlustanud, 10 000 euro suuruse summa maksmist härra A-le. Kuna härra B on hiljuti kandnud kogu oma vara liikmesriigis 2 asuvasse panka, küsib härra A, kuidas ta saaks pöörata kohtuotsuse täitmisele liikmesriigis 2.

Praegu saab härra A valida kahe variandi vahel: ta saab taotleda liikmesriigi 1 kohtult otsuse kinnitamist Euroopa täitekorraldusena vaidlustamata nõuete kohta; seega tunnustatakse kohtuotsust koos selle tõendiga ja see oleks täidetav teises liikmesriigis ilma edasise erimenetluseta. Teise variandina saab härra A Brüsseli I määruse alusel taotleda kohtuotsuse täidetavaks tunnistamist liikmesriigis 2, kus täitmisele pööramist soovitakse. Selles määruuses sätestatud välisriigi kohtuotsuste täidetavaks tunnistamise menetlus hõlmaks liikmesriigi 2 menetlusi, mis erinevad kohtuotsuse teinud liikmesriigi 1 menetlustest. See võib põhjustada teatud viivitust ja lisakulusid.

Edaspidi ei pea härra A uuesti sõnastatud Brüsseli I määruse kohaselt teist varianti eelistades liikmesriigis 2 täidetavaks tunnistamist taotlema, sest alates 10. jaanuarist 2015 tunnustatakse ja täidetakse kohtuotsust liikmesriigis 2, ilma et oleks vaja kasutada praegu Brüsseli I määruuses sätestatud vahemeetmeid.

Euroopa täitekorraldus pakub praktilist kasu võlausaldajatele, kes saavad seeläbi kasutada vaidlustamata nõuete kohta tehtud kohtuotsuste kiiret ja tõhusat täitmist teistes liikmesriikides, kaasamata nende liikmesriigi kohtunikke, kus täitmist taotletakse, ning ilma et sellega kaasneks viivitusi ja kulusid. Lisaks kaob sellega vajadus tõlkimise järele, kuna tõendamisel kasutatakse mitmekeelseid tüüpvorme. Päritoluriigi kohus annab Euroopa täitekorralduse välja I lisas esitatud tüüpvormi kohaselt ja kohtuotsuse keeles. Euroopa täitekorralduse määruusega kehtestatakse kohtuotsuseni viivate kohtumenetluste miinimumnõuded, kindlustamaks, et võlgnikku teavitatakse tema vastu suunatud kohtutegevusest, võlgniku menetluses aktiivse osalemise tingimustest nõude vaidlustamisel ja võlgniku õigel ajal mitteilumumise tagajärgedest ja viisist, mis lubaks võlgnikul korraldada oma kaitset. Päritoluliikmesriigi kohtute ülesanne on kontrollida menetluse miinimumnõuete täielikku järgimist, enne kui nad väljastavad standardse Euroopa täitekorralduse, mis muudab kõnealuse kontrollimise ja selle tulemuse läbipaistvaks. Võlgniku huve kaitstakse täitmisetapis, andes piiratud õiguse keelduda korralduse täitmisest liikmesriigis, kus otsus täitmisele pööratakse, ilma et tal oleks õigust asja sisuliselt uuesti läbi vaadata.

Euroopa täitekorraldust kohaldatakse 21. oktoobrist 2005. Lisateavet Euroopa täitekorralduse menetluse kohta saab Euroopa täitekorralduse määruuse praktilisest juhendist, mis avaldati tsiviil- ja kaubandusasju käsitleva Euroopa õigusalase koostöö võrgustiku⁽⁶⁰⁾ egiidi all.

(60) See juhend asub veebiaadressil http://ec.europa.eu/civiljustice/publications/docs/guide_european_enforcement_order_et.pdf

3.3. Euroopa maksekäsumenetlus

See menetlus sarnaneb Euroopa täitekorraldusega selle poolest, et hõlmab piiriüleseid rahalisi vaidlustamata nõudeid ning selle tulemusel antakse välja määrus, mis kuulub täitmisele teistes liikmesriikides ilma Brüsseli I määruses sätestatud vahemenetlusteta. Erinevalt Euroopa täitekorraldusest ei ole aga kõigepealt vaja kohtumäärust ega võlanõuet tõendavat dokumenti, näiteks ametlikku dokumenti või kohtulikku kokkulepet. Euroopa maksekäsku saab kasutada üksnes sellise kindla rahasumma sissenõudmiseks, mille tasumise tähtaeg on avalduse esitamise ajaks saabunud. Euroopa maksekäsumenetlus on üksnes kirjalik menetlus ega hõlma iseenesest kohtulikku arutamist, välja arvatud juhul, kui või kuni Euroopa maksekäsk vaidlustatakse. Kui Euroopa maksekäsk vaidlustatakse, ei menetleta seda enam Euroopa maksekäsumenetluse raames; kui nõude esitaja soovib asjaga jätkata, tuleb seda teha muu asjakohase menetluse kohaselt.

Euroopa maksekäsumenetlus on valikuline – nõude esitaja otsustab, kas ta kasutab seda või muud sama nõude esitamiseks võimalikku viisi, sealhulgas riigisisest menetlusõigust. Euroopa maksekäsumenetluse algatamine on lihtne – tuleb täita avaldus vormil A, mis on esitatud määruse lisas. Vorm A ja muud Euroopa maksekäsu vormid on saadaval ka elektroonilisel kujul internetis Euroopa e-õiguskeskkonna portaalis⁽⁶¹⁾.

Euroopa maksekäsumenetlus on huvipakkuv nõude esitajatele, kellel on nõudeid, mida tõenäoliselt ei vaidlustata, eelkõige ettevõtete ja tarbijate vahelistes asjades. Tuleb aga meeles pidada, et Euroopa maksekäsu abil tarbijate vastu esitatud nõuete suhtes kohaldatavaid kohtualluvuse reegleid

on muudetud võrreldes Brüsseli I määrusega, mida muidu kohaldataks. Kui Euroopa maksekäsu kohane nõue tuleneb tarbijalepingust ning kostjaks on tarbija, peab asja menetlema pädev kohus olema liikmesriigis, kus on kostja alaline elukoht, nagu on sätestatud Brüsseli I määruse artiklis 59.

Kui kostja aktsepteerib Euroopa maksekäsumenetluse kohast nõuet ega vaidlusta seda, annab kohus välja määruse ja tõendi ning seejärel saab määrust täita teises liikmesriigis, ilma et selleks oleks vaja lisamenetlusi ega Brüsseli I määruse kohase välisriigi kohtuotsuste täidetavaks tunnistamise menetlust. Selles ulatuses tühistab Euroopa maksekäsumenetluse määrus *exequatur*⁽⁶²⁾. Täitmine toimub Euroopa täitekorraldusega sarnastel tingimustel.

Euroopa maksekäsku kohaldatakse 12. detsembrist 2008. Lisateavet Euroopa maksekäsu menetluse kohta saab Euroopa maksekäsumenetluse määruse praktilisest juhendist, mis avaldati tsiviil- ja kaubandusajju käsitleva Euroopa õigusala koostöö võrgustiku⁽⁶³⁾ egiidi all.

3.4. Euroopa väiksemate kohtuvaidluste menetlus

Euroopa väiksemate kohtuvaidluste menetlus on kolmas menetlus, mille puhul on vähendatud kohtuotsuste tunnustamiseks ja täitmiseks nõutavaid vahemeetmeid ning mis vastab seega Euroopa Ülemkogu Tampere kohtumisel esitatud üleskutsel⁽⁶⁴⁾. Selle poolest sarnaneb see Euroopa

(62) Vt Euroopa maksekäsumenetluse määruse artikkel 19.

(63) See juhend asub veebiaadressil http://ec.europa.eu/justice/civil/document/index_en.htm

(64) Vt punkt 1.5.

(61) https://e-justice.europa.eu/content_dynamic_forms-155-et.do

täitekorralduse ja Euroopa maksekäsmenetlusega, muudes aspektides erineb see aga nendest kahest menetlusest oluliselt.

Esmajoones tegeletakse Euroopa väiksemate kohtuvaidluste menetluses nii vaidlustatud kui ka vaidlustamata nõuetega ning seega sisaldab see menetluslikku laadi sätteid muu hulgas suulise ärakuulamise ja tõendite kogumise kohta. Samuti on selles sätestatud arvukalt tähtaegu, mis peaksid nende järgimisel võimaldama menetluse isegi vaidlustatud asjades viia lõpule kiiremini kui muudes menetlustes. Euroopa väiksemate kohtuvaidluste menetlus on üldiselt kirjalik ning see on mõeldud kasutamiseks nõude esitajatele ja kohtjatele, olles võimalikult lihtne ja eeldamata õiguslikku esindamist, kuigi see ei ole välistatud.

Euroopa väiksemate kohtuvaidluste menetlust saab kasutada nagu Euroopa maksekäskugi üksnes piiriülestes juhtumites ning see on alternatiiv samalaadsetele riigisisestele menetlustele. Euroopa väiksemate kohtuvaidluste menetluse võitnud pool võib eeldada, et saab kulud teiselt poolelt tagasi, aga üksnes juhul, kui need on nõude väärtusega proportsionaalsed. Euroopa väiksemate kohtuvaidluste menetluse eesmärgis on kesksel kohal menetluskulude piiramine, s.t hõlbustada õiguskaitse kättesaadavust eelkõige eraisikutest tarbijate ja väikeettevõtete omanike jaoks, kes muidu ei pruugi tahta või suuta esitada oma nõuet väljaspool oma liikmesriiki.

Euroopa väiksemate kohtuvaidluste menetluse olulisim tahk on nende nõuete kirjeldus, mille suhtes saab seda menetlust kohaldada. Esiteks ei tohi nende väärtus ületada 2000 eurot. See summa arvutatakse nõude esitamise ajal ega sisalda nõudelt või kuludelt nõutavaid mis tahes intresse. Kui vaidlustatud juhtumi korral esitatakse vastunõue, ei tohi ka selle väärtus ületada 2000 euro

piiri, aga nõuet ja vastunõuet piirmäära arvutamiseks ei liideta. Mis puutub vaidluse olemusse, siis saab tsiviil- ja kaubandusajade nõudeid käsitleda Euroopa väiksemate kohtuvaidluste menetluse raames analoogsete erandite alusel kui Brüsseli I määruse omad. Täiendavalt on välja jäetud mõned küsimused, nagu töösuhetest, kinnisvara rentimisest ning eraelu puutumata rikkumise ja laimuga seotud õigusrikkumisest tulenevad nõuded.

Euroopa väiksemate kohtuvaidluste menetluse kohane määrase täitmine sarnaneb Euroopa täitekorralduse ja Euroopa maksekäsu omaga; määrase kohaselt annab määrase teinud kohus kinnituse ning lahend toimetatakse pooltele kätte. Kui kinnitus ja lahend on käes, ei ole teises liikmesriigis lahendi täitmiseks täiendavaid formaalsusi enam täita vaja. Nagu Euroopa maksekäsu puhulgi, on ka Euroopa väiksemate kohtuvaidluste menetluse vormid elektrooniliselt saadaval erinevates ELi keeltes. Elektroonilise versiooni saab täita internetis ja kui pädev kohus seda lubab, saab selle talle elektrooniliselt edastada⁽⁶⁵⁾.

Euroopa väiksemate kohtuvaidluste menetlus jõustus 1. jaanuaril 2009. Lisateavet Euroopa väiksemate kohtuvaidluste menetluse kohta saab sellekohase määrase praktilisest juhendist, mis avaldati tsiviil- ja kaubandusasu käsitleva Euroopa õigusalase koostöö võrgustiku egiidi all⁽⁶⁶⁾.

Käesoleva juhendi kirjutamise ajal tegi komisjon Euroopa väiksemate kohtuvaidluste menetlust käsitleva määrase kohta ettepaneku seda muuta⁽⁶⁷⁾.

(65) Euroopa väiksemate kohtuvaidluste elektroonilised vormid asuvad aadressil https://e-justice.europa.eu/content_small_claims_forms-177-et.do

(66) See juhend asub veebiaadressil http://ec.europa.eu/justice/civil/files/small_claims_practice_guide_et.pdf

(67) Vt 19. novembri 2013 ettepaneku tekst; COM(2013)794 (final), 2013/0403(COD).

3.5. Pangakontode Euroopa arestimismäärus

Uuesti sõnastatud Brüsseli I määruse, Euroopa täitekorralduse, Euroopa maksekäsmenetluse ja Euroopa väiksemate kohtuvaidluste menetlusega on ELi tsiviilõiguse *acquis* arenenud sellisesse etappi, et maksenõuete puhul saab võlausaldaja, kes saavutab täitmisele kuuluva korralduse ühes liikmesriigis, suhteliselt lihtsalt ja odavalt taotleda korralduse täitmist teises liikmesriigis, astudes selleks mõne täiendava sammu, kui üldse. Praeguseni on aga korralduse tegelik täitmine toimunud riigisisese õiguse ja riigisiseste menetluste kohaselt, mis erinevad liikmesriigiti märkimisväärselt. Täitmisiisidest on üks levinud tavamenetlus pangakontode „külmutamine“, mis takistab tõrksal võlgnikul võtta raha kontolt välja või liigutada seda kontode vahel, kahjustades seeläbi võlausaldaja huve. See on eriti oluline võlausaldajale, kes püüab samaaegselt tagada summade sissenõudmise võlgnikult, kelle pangakontod asuvad mitmes liikmesriigis. Kui seda tuleb teha erinevate riigisiseste menetluste kohaselt, võib see osutuda tülikaks ja kulukaks. Neil põhjustel alustas Euroopa Komisjon tööd pangakontode Euroopa arestimismääruse ettepaneku kallal. Ettepanekul põhinev määrus võeti vastu 15. mail 2014 ja seda hakatakse kohaldama 18. jaanuarist 2017⁽⁶⁸⁾. Pangakontode Euroopa arestimismääruse menetluse oluline tunnus on see, et see võimaldab ühe liikmesriigi kohtul anda üheainsa määruse, mille alusel on võimalik külmutada võlgniku mis tahes pangakontod ükskõik millises liikmesriigis. Määrus tuleks teha ilma võlgnikku ära kuulamata, et takistada tal arestitava raha liigutamist aja jooksul, mis kulub määruse täitmiseks. Vastukaaluks nähakse menetlusega ette kaitsemeetmed võlgnike jaoks, et oleks tagatud, et külmutatud summa

vastab võlausaldaja õiguspärase nõude summale ja et võlgnikule antakse aegsasti võimalus minna kohtusse ja määrus vaidlustada. Menetlust selgitatakse üksikasjalikumalt 13. peatükis kohtuotsuste täitmise kohta.

(68) Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus (EL) nr 655/2014, 15. mai 2014, millega luuakse pangakontode Euroopa arestimismääruse menetlus, et hõlbustada võlgade piiriülest sissenõudmist tsiviil- ja kaubandusajades.

Maksejõuetus

4.1. Taust

Maksejõuetus oli üks teemasid, mis jäeti Brüsseli I määruse reguleerimisalast välja. Sellegipoolest mõndi, et on hädavajalik anda välja selline Euroopa õigusakt, mille abil saaks maksejõuetuse küsimuses tehtud otsust tunnustada ja maksuma panna kõigis liikmesriikides ning mille kohaldamist ei piiraks liikmesriikide piirid ega nende riigisisese menetlused, mis on teadupärast väga erinevad. Siseturu arendes on äriühingute tegevuse mõju muutunud järjest rahvusvahelisemaks ja piiriülesemaks. Lisaks tuli võtta äriühingutelt mis tahes stiimul varade kandmiseks ühest liikmesriigist teise eesmärgiga petta võlausaldajate huve ning saavutada soodsam õiguslik seisund. Pealegi nõuab siseturu nõuetekohane toimimine, et Euroopa Liidu piiriülesed maksejõuetuse menetlused oleksid tõhusad ja mõjusad. Sedalaadi eesmärgid ei ole ilmselgelt võimalik liikmesriigi tasandil piisaval määral saavutada ning seega osutus vajalikuks, et kohtualluvust, tunnustamist ja kohaldatavat õigust käsitlevad maksejõuetussätted sisalduksid Euroopa tasandi meetmes. Selleteemalised läbirääkimised algasid liikmesriikide vahel 1990ndate alguses pärast Maastrichti lepingu jõustumist ja need lõppesid tollaste liikmesriikide vahelise rahvusvahelise konventsiooni teksti vastuvõtmisega 23. novembril 1995. Konventsioon küll ei jõustunud, aga sai aluseks hilisemale, 29. mail 2000 vastu võetud määrusele.

4.2. Euroopa määrus maksejõuetusmenetluse kohta⁽⁶⁹⁾

Euroopa maksejõuetusmenetluse määrus sisaldab sätteid, millega reguleeritakse maksejõuetusmenetluste koostoiimet ELi liikmesriikide vahel.

Määrus jõustus 31. mail 2002 ning seda kohaldatakse kõigi pärast seda kuupäeva algatatud menetluste suhtes.

4.2.1. ELi maksejõuetusmenetluse määruse reguleerimisala

Maksejõuetusmenetluse määrust kohaldatakse võlgniku kõiki võlakohustusi hõlmavate maksejõuetusmenetluste suhtes, mille käigus võlgnik kaotab täielikult või osaliselt oma vara käsutamise õiguse ja mille puhul määratakse likvideerija või haldur. Menetlust kohaldatakse olenemata sellest, kas võlgnik on füüsiline või juriidiline isik, kaupleja või üksikisik. Asjaomased menetlused on määratletud määruse artikli 1 lõikes 1 ning loetletud konkreetselt määruse A- ja B-lisas. Maksejõuetusmenetluse määruse kohaldamiseks peab menetlus olema liikmesriikides, kus see algatatakse, seadusega ette nähtud ja õiguslikult siduv.

4.2.2. Kohtualluvuse sätted määruses – artikkel 3

Määrus sisaldab kohtualluvuse sätteid, et määrata kindlaks, millise liikmesriigi kohus on pädev maksejõuetusmenetlusi algatama ja toimetama. See tugineb põhimõttele, et ELis peaks konkreetse võlgniku maksejõuetusega seoses toimuma ainult üks menetlus. See peaks koosnema üldise kohaldamisalaga põhimenetlusest ja teisestest lisamenetlustest. Põhimenetluse algatamise

(69) Nõukogu määrus (EÜ) nr 1346/2000, 29. mai 2000, maksejõuetusmenetluste kohta.

pädevus peaks olema selle liikmesriigi kohtutel, mille territooriumil asub võlgniku põhihuvid kese⁽⁷⁰⁾. Põhimenetluse kõrval on lubatud ka riigisisesed menetlused, mis hõlmavad üksnes menetluse algatanud liikmesriigis asuvaid varasid ja millele osutatakse kui teisestele menetlustele⁽⁷¹⁾. Kui riigisisesed menetlused algatatakse enne põhimenetlust, nimetatakse neid nn territoriaalseteks menetlusteks ning nendega jätkatakse kuni põhimenetluse algatamiseni.

4.2.3. Maksejõuetuse põhi-, teisene ja territoriaalne menetlus

Maksejõuetuse põhimenetlust ja teiseseid menetlusi toimetatakse eraldi ning tavaliselt teevad seda erinevad likvideerijad. Nad saavad aga kõigi varade tõhusale realiseerimisele kaasa aidata ja tulemuseni jõuda ainult juhul, kui kõik samaaegselt pooleliolevad menetlused on kooskõlastatud. Selle nimel peavad erinevad likvideerijad tegema tihedat koostööd, eelkõige seeläbi, et vahetavad piisavalt teavet asjaomaste menetluste edenemise kohta. Likvideerijad peaksid muu teabe hulgas edastama infot nõuete esitamise ja kontrollimise kohta ning ka menetluse lõpetamiseks võetud meetmete kohta⁽⁷²⁾. Selleks et tagada põhimaksejõuetusmenetluse valitsev seisund, on selle menetluse likvideerijale antud mitmeid võimalusi sekkumiseks samaaegselt pooleliolevatesse teistesse menetlustesse.

4.2.4. Võlausaldajad

Igal võlausaldajal, kelle harilik viibimiskoht, domitsiil või registrijärgne asukoht on liikmesriigis, peaks olema õigus esitada oma nõuded kõigis

liikmesriigis pooleliolevates maksejõuetusmenetlustes, mis on seotud võlgniku varadega⁽⁷³⁾. Võlausaldajate võrdse kohtlemise tagamiseks peab tulude jaotamine olema siiski kooskõlastatud. Iga võlausaldaja saab endale jätta maksejõuetusmenetluse käigus omandatu, kuid tal on õigus osaleda kõigi varade jaotamisel teiste menetluste käigus ainult juhul, kui sama staatusega võlausaldajad on oma nõuete alusel saanud samaväärse osa (artikli 20 lõige 2). Kas ja mis tingimustel võib võlausaldaja taotleda teiste menetluste algatamist, on määratud selle liikmesriigi õigusega, mille territooriumil need menetlused on algatatud⁽⁷⁴⁾. Samamoodi piirdub selliste menetluste mõju selles liikmesriigis asuvate võlgniku varadega, kus teised menetlused toimuvad⁽⁷⁵⁾.

Näide 5

Äriühing A on asutatud liikmesriigi 1 seaduste alusel ja seal on tema tegevuskoht ja põhihuvid. Ta taotles maksejõuetusmenetluse algatamist liikmesriigis 1 asuvas pädevas kohtus, kes selle rahuldab ja määras likvideerija. Äriühingul B, mille alaline asukoht on liikmesriigis 2, on olulisi nõudeid äriühingu A vastu. Ta teab, et äriühingul A on liikmesriigis 2 ettevõtte, sh suur laohoone ja kinnisvara. Äriühing B küsib, kuidas ta saaks oma huve maksejõuetusmenetluse käigus kõige paremini kaitsta.

(70) Vt artikli 3 lõige 1.

(71) Vt artikli 3 lõiked 2 ja 3.

(72) Vt artikkel 31.

(73) Vt artikkel 40.

(74) Vt artikkel 29.

(75) Vt artikkel 27.

Enne maksejõuetusmenetluse määruse jõustumist oleks äriühing B pidanud püüdma saada kohtumääruse, mille alusel panna oma nõue maksma äriühingu A varade vastu liikmesriigis 2. Siiski oleks maksejõuetusmenetlust käsitlevate kohtuotsuste mõju piirunud liikmesriigiga, kus otsused tehti, ja need poleks takistanud üksikuid täitetoiminguid teistes liikmesriikides. Maksejõuetusmenetluse määrusega on olukord oluliselt muutunud. Nüüd on konkreetse otsuse maksmapanemine alates maksejõuetusmenetluse algatamisest ühes liikmesriigis määruse järgi välistatud kõigis teistes liikmesriikides. Äriühingute A ja B näites peab äriühing B maksejõuetusmenetluse määrusele tuginedes esitama seetõttu praegu oma nõude menetluses, mis algatati äriühingu A maksejõuetuse tõttu liikmesriigis 1.

Äriühingu A olukorras, kui maksejõuetul äriühingul on olulisi varasid muus liikmesriigis kui see, kus toimub põhimaksejõuetusmenetlus, sätestatakse maksejõuetusmenetluse määrukses võimalus algatada nn teisesed menetlused. Neid saab algatada teatud tingimustel. Menetluste mõju piirduv kõnealuse teise liikmesriigi territooriumil asuva võlgniku varaga. Seetõttu on soovitatav, et äriühing B uuriks, kas liikmesriigis 2 on algatatud teisesed menetlused või kas on täidetud eritingimused, mille kohaselt saab võlausaldaja taotleda menetluste algatamist.

4.2.5. Maksejõuetusmenetluses kohaldatav õigus – artikkel 4

Vastavalt maksejõuetusmenetluse määruse artikli 4 lõikes 1 sisalduvale põhimõttele kohaldatakse maksejõuetusmenetluse ja selle mõjude suhtes selle liikmesriigi õigust, kelle territooriumil menetlus on algatatud. See *lex concursus*-e põhimõte määrab kindlaks kogu maksejõuetusmenetluste menetlus- ja materiaalsoigusliku mõju asjaomastele isikutele ja õigussuhetele. Lisaks sätestatakse määrukses selle reguleerimisalasse kuuluvates küsimustes **ühtsed kollisiooninormid**, mis asendavad nende kohaldamisala ulatuses eri riikides kehtivaid rahvusvahelise eraõiguse sätteid. Nähakse ette kohaldatavat õigust käsitlevad erireeglid eriti oluliste õiguste ja õigussuhete korral, nagu asjaõigused, tasaarvestus, omandireservatsioon ja töölepingud⁽⁷⁶⁾. Nende üldreegli erandite eesmärk on kaitsta võlausaldaja õiguspäraseid ootusi ja tehingute kindlust ka teistes liikmesriikides peale selle, kus menetlus algatati.

4.2.6. Maksejõuetusmenetluse tunnustamine – artiklid 16–18 ja 26

Määrusega nähakse ette, et selle reguleerimisalasse kuuluvad maksejõuetusmenetluse algatamist, toimetamist ja lõpetamist käsitlevat **otsust** ning maksejõuetusmenetlusega otseselt seotud otsust tuleb **viivitamata tunnustada**. Üldjuhul tunnustavad kõik teised liikmesriigid maksejõuetusmenetluse algatamise otsust alates selle jõustumisest menetluse algatanud riigis⁽⁷⁷⁾. Sellel on teistes liikmesriikides ilma täiendavate vorminõueteta samad tagajärjed nagu menetluse algatanud

(76) Vt artiklid 5–10.

(77) Vt artikkel 16.

riigi seaduse alusel,⁽⁷⁸⁾ välja arvatud juhul, kui tunnustamine oleks selgelt vastuolus liikmesriigi avaliku korraga⁽⁷⁹⁾. Lisaks tunnustavad teised liikmesriigid täielikult menetluse algatanud liikmesriigi määratud likvideerijat ja talle seadusega antud volitusi⁽⁸⁰⁾.

4.2.7. Maksejõuetusmenetluse määrase kavandatud reform

Euroopa Komisjon avaldas ettepaneku muuta maksejõuetusmenetluse määrust samal päeval kui 12. detsembri 2012. aasta aruandegi, mis käsitleb nõukogu 29. mai 2000. aasta määrase (EÜ) nr 1346/2000 (maksejõuetusmenetluse kohta) kohaldamist⁽⁸¹⁾. Läbirääkimised selle ettepaneku üle on praegu lõppetapis. Reform koosneb peamiselt järgmistest elementidest.

- **Reguleerimisala:** määrase reguleerimisala laiendatakse. Selleks vaadatakse läbi maksejõuetusmenetluse määratlus, millesse lisatakse sega- ja maksejõuetuseelsed menetlused, maksekohustusest vabastamise menetlused ja muud maksejõuetusmenetlused, mida kohaldatakse füüsiliste isikute suhtes ja mis ei ole praegu määratlusega hõlmatud. Kui need muudatusettepanekud võetakse vastu, viiks see määrase paremasse kooskõlla ÜRO rahvusvahelise kaubandusõiguse komisjoni (UNCITRAL) arusaamaga, mida on väljendatud tüüpseaduses piiriülese maksejõuetuse kohta⁽⁸²⁾.

(78) Vt artikkel 17.

(79) Vt artikkel 26.

(80) Vt artikkel 18.

(81) COM(2012) 743 (final) ja COM(2012)744 (final): 2012/0360 (COD).

(82) Vt http://www.uncitral.org/uncitral/en/uncitral_texts/insolvency/1997Model.html.

- **Kohtualluvus:** kohtualluvuse reeglid muudetakse selgemaks. Selleks täiendatakse eelkõige põhihuvide keskmise käsituse määratlust ning parandatakse menetluse algatamiseks pädeva kohtu kindlaksmääramise raamistikku, nõudes, et kohtud ja likvideerijad kontrolliksid maksejõuetusmenetluse puhul oma pädevuse aluseid.
- **Teised maksejõuetusmenetlused:** sätetega tagatakse maksejõuetusmenetluste parem korraldus. Selleks võimaldatakse kohtul teatud tingimuste täitmisel teisele menetluse algatamisest keelduda, eelkõige kui see ei ole kohalike võlausaldajate huvide kaitsmiseks vajalik. Samuti jäetakse välja nõue, et teisele menetlusele peab tingimata olema likvideerimismenetlus, ning parandatakse põhimenetluse ja teiste menetluste vahelist koordineerimist, eelkõige laiendades koostöönõuet asjaomastele kohtutele.
- **Menetlusi käsitleva teabe avaldamine ja nõuete esitamine:** nõutakse, et liikmesriigid avaldaksid piiriüleste maksejõuetusjuhtumitega seotud kohtuotsused üldsusele kättesaadavas elektroonilises registris, ning nähakse ette riiklike maksejõuetusregistrite sidestamine.
- **Kontsernid:** luuakse sama kontserni eri liikmete maksejõuetusmenetluste käsitlemise raamistik, võttes eeskätt kasutusele kontserni koordineerimise menetluse ning kohustades eri põhimenetlustega seotud likvideerijaid ja kohtuid tegema üksteisega koostööd ja vahetama teavet.

Kohaldatav õigus

5.1. Kohaldatava õiguse problemaatika⁽⁸³⁾

Siseturul tuleb tagada, et kodanikud ja äriühingud saaksid kindlalt määratleda, millist õigust kohaldatakse erinevate tekkivate või loodavate õigussuhete suhtes. Sama oluline – kui mitte olulisemgi – on vajadus kehtestada kohtumenetlustega seoses kohtualluvust käsitlevad reeglid. Iga päev tehakse mitmeid miljoneid toiminguid või ilmneb õiguslikke olukordi, mille puhul tekib või võib tekkida küsimusi kohaldatava õiguse kohta. Iga kord, kui keegi ostab midagi teisest liikmesriigist, kerkib küsimus, millist õigust selle tehingu suhtes kohaldatakse. Kui äriühingud sõlmivad kaupade tarnimiseks või teenuste osutamiseks lepingu, tuleb või tuleks kaaluda kohaldatava õiguse küsimust, et teha kindlaks, millise õiguse kohaselt määratletakse selle lepingu õiguslikud tagajärjed, ja seepärast tagada, et pooled on nendest tagajärgedest teadlikud. Kui pere läheb teise liikmesriiki puhkama ja sõidab autoga oma teekonnal läbi mitme liikmesriigi, aga satub õnnetul kombel teekonnal teise isiku süül liiklusõnnetusse, mille tagajärjel saavad pereliikmed vigastada ning nende auto ja selle sees olevad asjad kahjustada, on nende jaoks ülimalt oluline teada, millise õigussüsteemi kohaselt nende esitatud nõuet hakatakse hindama. Selleks et selliste asjade käik oleks ettearvatavam, asendavad kohaldatavat õigust käsitlevaid ühtlustatud reeglid liikmesriikide õiguses sisalduvad reeglid.

(83) On ka muid õigusakte, mis sisaldavad kohaldatavat õigust käsitlevaid reegleid; need on näiteks maksejõuetusmenetlust, ülalpidamiskohustust, lahutust ja pärimist käsitlevad määrused. Nende õigusaktidega seotud kohaldatava õiguse teemat vaadeldakse neid kirjeldavates peatükkides.

5.2. Lepinguliste võlasuhete suhtes kohaldatav õigus – Rooma I määrus

5.2.1. 1980. aasta Rooma konventsioon ja Rooma I määrus

Esimesed sammud kohaldatava õiguse sätete ühtlustamise suunas tehti siis, kui peeti läbirääkimisi lepinguliste kohustuste suhtes kohaldatava Rooma konventsiooni üle ja võeti see vastu. Konventsioon sõlmiti 19. juunil 1980 ja see jõustus 1. aprillil 1991, kui kaheksa liikmesriiki olid selle ratifitseerinud. Konventsioon asendati hiljem – välja arvatud Taanis – Rooma I määrusega, milles käsitletakse sama teemat. Sel põhjusel kehtib Taani ja ülejäänud ELi liikmesriikide vahelistes suhetes jätkuvalt konventsioon.

Konventsiooniga nähakse kõnealuses küsimuses ette ühtlustatud reeglid, kuid teatud punktides tuli sisse suuri erinevusi, eelkõige seetõttu, et liikmesriigid said konventsiooni teatud sätete suhtes lisada reservatsioonid. Et tagada selles valdkonnas suurem ühtsus ja õiguskindlus, võeti 17. juunil 2008 vastu määrus, mida kohaldatakse alates 17. detsembrist 2009.

5.2.2. Rooma I määruse reguleerimisala

Määrust kohaldatakse tsiviil- ja kaubandusasjades võetud lepinguliste võlasuhete suhtes. Reguleerimisalast on välja jäetud teatud küsimused, mis hõlmavad laiemalt kõiki perekonnaõigusega seotud teemasid, isikute staatust, vahekohut, äriühinguõigust, sihtfonde, pärimist ja esindamist. Rooma I määrust kohaldatakse üksnes selleks, et määrata kindlaks määrusega hõlmatud küsimuste suhtes kohaldatav õigus, isegi kui seeläbi määratud õigus ei ole liikmesriigi õigus.

5.2.3. Valikuvabaduse põhimõte ja selle piirangud – artikkel 3

Nagu konventsioonigi puhul, on ka määruse peamine põhimõte poolte valikuvabadus, s.t, et nad saavad valida, millise õigusega lepingut reguleeritakse. Valida saab kas terve lepingu või üksnes mõne selle osa suhtes kohaldatava õiguse. Lepingupooled saavad oma valiku teha sõnaselgelt ja see peab selgelt nähtuma lepingutingimustest või juhtumi asjaoludest. Juba tehtud valikut saavad pooled muuta. Kui kõik muud lepingu asjaolud peale valitud õiguse esinevad muus riigis kui riik, mille õigus kohaldamiseks valiti, ei piira õiguse valik selle teise riigi õiguse nende sätete kohaldamist, millest ei saa kokkuleppel kõrvale kalduda. On teatud liiki lepinguid, kus lepingupoolte valikuvabaduse põhimõtet on piiratud ja mille puhul kehtivad erireeglid, mis enamikul juhtudel piiravad õiguse valikut teatud kindlate riikidega. Need hõlmavad veo-, kindlustus- ja töölepinguid ning lepinguid, mille üks pool on tarbija. Neid lepinguid puudutavate reeglite üksikasjad esitatakse käesolevas peatükis edaspidi.

5.2.4. Valiku puudumisel kohaldatav õigus – artikkel 4

Kui lepingupooled pole kohaldatavat õigust sõnaselgelt valinud, on määrusega ette nähtud reeglid selle kohta, millist õigust teatud liiki lepingute suhtes kohaldatakse. Nende reeglite aluspõhimõte on see, et lepingut tuleks reguleerida selle riigi õigusega, millega leping on tihedalt seotud. Teatud erilepingute kohta käivad reeglid on esitatud järgmises tabelis:

Lepingu liik	Kohaldatav õigus	
Kauba müük	selle riigi õigus, kus	müüja
Teenuse osutamine	on järgmise poole	teenuseosutaja
Frantsiisleping	harilik viibimiskoht:	frantsiisivõtja
Turustusleping		turustaja
Leping, mille esemeks on kinnisasjaõigus või õigus kasutada kinnisasja	- kinnisasja asukohariigi õigus; - kui see aga on lühiajalise kasutamise leping, siis selle riigi õigus, kus on kasutusse andja harilik viibimiskoht, kui kasutaja on füüsiline isik ja tema harilik viibimiskoht on samas riigis.	
Kauba oksjonimüügil sõlmitud leping	selle riigi õigus, kus on oksjoni toimumise koht, kui seda on võimalik kindlaks määrata	
Leping, mis on sõlmitud sellise mitmepoolse süsteemi raames, milles on kokku viidud ostu- ja müügihiivid seoses finantsinstrumentidega	õigus, millega reguleeritakse mitmepoolset süsteemi, mille raames leping on sõlmitud, kui süsteemi reguleeritakse üheainsa õigusega	

Lepinguid, mis ei kuulu nendesse kategooriatesse või mis kuuluksid mitmesse kategooriasse, reguleeritakse selle riigi õigusega, kus on lepingule iseloomuliku soorituse täitja harilik viibimiskoht. Kui leping on tihedamalt seotud mõne muu riigiga kui see, millele nendes normides osutatakse,

kohaldatakse selle teise riigi õigust. Viimaks – kui kohaldatavat õigust ei saa nende normide kohaldamisega kindlaks määrata, kohaldatakse selle riigi õigust, millega leping on kõige tihedamalt seotud.

Näites 1 käsitleti kaubandusmessi korraldajast äriühingu B juhtumit, kus äriühing A tühistas näitusepinna lepingu viis päeva enne kõnealuse messi avamist (vt näide 1 punktis 2.1). Äriühing B tahab olla kindel, et tema lepingu suhtes äriühinguga A kohaldatakse tema enda asukohariigi ehk liikmesriigi 2 õigust.

Kaubandusmessi korraldajad on tavaliselt oma kaubandusmessi üldtingimustes sätestanud, et eksponentidega sõlmitud lepingute suhtes kohaldatakse selle liikmesriigi seadusi, kus asub korraldaja enda tegevuskoht. Rooma I määrusega, nagu ka sellele eelneva konventsiooniga kehtestatakse lepingupoolte valikuvabaduse põhimõte, millega antakse lepingupooltele võimalus valida lepingu suhtes kohaldatav õigus: vt artikli 3 lõige 1. Kui A ja B vahelises lepingus on valitud liikmesriigi 2 ehk äriühingu B hariliku viibimiskoha õigus, reguleeritakse lepingut selle õigusega.

Kui õigust ei ole valitud, tuleb naasta määruse nn vaikesätete juurde, et teha kindlaks, millise reegli alusel saaks valiku puudumisel määrata kindlaks kohaldatava õiguse. Selleks on vaja lepingut iseloomustada, sest kui see langeb ühte artiklis 4 sätestatud kategooriasse, oleks kohaldatav õigus selles artiklis osutatud õigus. On tõenäoline, et artiklis nimetatud erinevatest lepingutest on kaubandusmessil näitusepinna rentimise

puhul kõige lähedasem leping artikli 4 lõike 1 punktis b osutatud teenuse osutamise leping. Kui see on nii, siis on olenevalt lepingu tingimustest valiku puudumisel kohaldatav õigus teenuseosutaja ehk äriühingu B hariliku viibimiskoha ehk taas liikmesriigi 2 õigus.

Kui lepingut ei saa sel viisil iseloomustada, siis tuleb minna veelgi kaugemale tagasi ja kohaldada selle lepingupoolte hariliku viibimiskoha õigust, kelle tegevus on lepingule kõige iseloomulik. Tõenäoliselt leitakse jälle, et selleks on liikmesriigi 2 õigus, sest näitusepinna rentimine ja seonduvad kaubandusmessi teenused, mida äriühing B oleks osutanud, olid sellele lepingule kõige iseloomulikud. See on ilmselgelt erinev äriühingu A maksimalkohustusest, mis on kõige üldisemat laadi kohustus. Seepärast oleks lepingu suhtes kohaldatav õigus ikkagi liikmesriigi 2 õigus, sest äriühingu B peakontor asub selles riigis ning seal on seega tema harilik viibimiskoht vastavalt määruse artikli 19 lõikele 1.

5.2.5. Eri- ja kaitsenormid nõrgemale poolele – artiklid 5–8

Erinormidega hõlmatakse kauba- ja reisijaveolepinguid ning tarbijate ja kindlustusvõtjatega ning individuaalse töölepinguga töötajatega seotud lepinguid.

5.2.5.1. Veolepingud – artikkel 5

Veolepingute puhul, millel on sageli tüüptingimused, on olemas üldreegel, millega võimaldatakse kohaldatavat õigust valida, aga need on kauba- ja reisijaveo puhul erinevad, sest järgida tuleb kindlaid rahvusvahelisi konventsioone. Kaubaveo korral on lepingupooltel üldnormide kohaselt piiramatu vabadus kohaldatavat õigust valida. Kui valik puudub, kohaldatakse selle riigi õigust, kus on vedaja harilik viibimiskoht, kui see langeb kokku kaubasaatja hariliku viibimiskohaga; kui see pole nii, kohaldatakse selle riigi õigust, kus asub veose saajale üleandmise koht. Reisijaveolepingu puhul on õiguse valimise võimalused piiratud selle riigi õigusega, kus on

- reisija harilik viibimiskoht;
- vedaja harilik viibimiskoht;
- vedaja peakontori asukoht;
- lähtekoht või
- sihtkoht.

Kui õigust ei ole valitud, kohaldatakse selle riigi õigust, mis on reisija harilik viibimiskoht, kui see riik on teekonna lähte- või sihtkoht. Kui kumbki tingimus ei ole täidetud, kohaldatakse selle riigi õigust, kus on vedaja harilik viibimiskoht.

5.2.5.2. Nõrgema poole kaitsmine

5.2.5.2.1. Tarbijad – artikkel 6

Tarbija ja kutseala esindaja vahelist lepingut, nagu see on määratletud artikli 6 lõikes 1, reguleeritakse selle riigi õigusega, kus on tarbija harilik viibimiskoht, kui kutseala esindaja kas teostab seal oma majandustegevust või suunab sellise tegevuse mis tahes viisil kõnealusesse riiki. Lepingus valitud mis tahes õigust ei saa kohaldada, kui see jätkaks tarbija ilma kaitsest, mis oleks saadaval siis, kui kohaldatav õigus oleks tarbija hariliku viibimiskoha järgse riigi õigus. Neid norme ei kohaldata teatavate teenuse osutamise lepingute suhtes, kui neid osutatakse väljaspool tarbija hariliku viibimiskoha riiki, veolepingute suhtes, mis ei ole pakettreisilepingud, lepingute suhtes, mille eesmärgiks on kinnisasjaõigus, välja arvatud kinnisasja osajalise kasutusõiguse lepingud, ning teatud finantsinstrumentide suhtes.

Eespool toodud näite 3 juhtumi puhul (punktis 2.2.3.4) tellis liikmesriigis 1 elav proua A interneti-raamatumüüjalt raamatu ja tasus selle eest ettemaksuna 26,80 eurot, kuid raamat ei jõudnud kunagi kohale. Proua A uuris välja, et interneti-raamatumüüja on liikmesriigis 2 asuv äriühing. Ta otsustas oma raha tagasisaamiseks anda asjale õigusliku käigu, sest ta oli vahepeal ostnud raamatu ühelt teiselt interneti-kauplejalt. Lisaks näites 1 käsitletud kohtualluvusele tekib küsimus kohaldatava õiguse kohta, sest proua A soovib kasutada erikaitset, mida pakutakse internetist ostjatele liikmesriigis 1 ja mille kohaselt langeb tõendamiskoormis selle kohta, et tellitud kaubad toimetati kohale, kauplejale, mitte tarbijale.

Nüüd aga luges proua A väikeses kirjas internetilepingust, mille tingimustega ta oli pidanud enne raamatu tellimist nõustuma, et lepingu suhtes kohaldatakse liikmesriigi 2 õigust, kus aga ei ole sellist tarbijakaitset. Raamatuid müüv kaupleja väidab, et üldised müügingimused hõlmavad kogu müüjapoolset müüki, sealhulgas interneti kaudu, ning seega peab proua A tõendama, et raamatut ei toimetatud kätte, mitte vastupidi. Proua A küsib, kas määrus saaks teda selles olukorras aidata.

Selle juhtumi suhtes artikli 6 tingimusi kohaldades on esimene asjaolu see, et tegu on tarbijalepinguga, sest raamatut ostes ei tegutse proua A tegevus- ega kutsealal, küll teeb seda aga raamatumüüja. Järgmiseks saab öelda, et ühel või teisel viisil teostab raamatumüüja oma kaubandustegevust riigis, kus on proua A harilik viibimiskoht, või vähemalt suunab oma tegevuse sellesse riiki. See tähendab, et kui ta nõustub liikmesriigi 2 õiguse valikuga, kohaldatakse proua A suhtes artikli 6 lõike 2 tingimusi, mille kohaselt ei saa selline valik põhjustada tema ilmajätmist kaitsest, mis on talle ette nähtud liikmesriigi 1 õigusega. Kuna raamatumüüja ei suuda raamatu kättetoimetamist tõendada, on proua A-l head väljavaated saada otsus tema tasutud summa tagasimaksmiseks.

5.2.5.2.2. Kindlustus – artikkel 7

Kindlustuslepingute suhtes kohaldatavat õigust käsitlevad erisätted on jagatud kahte kategooriasse: need, mis on seotud suurte riskidega, nagu on määratletud asjakohases ELi õiguses,⁽⁸⁴⁾ ja muud liiki kindlustuslepingud. Suuri riske katvate lepingute suhtes kehtib lepingupoolte valikuvabaduse põhimõte: pooled on vabad kohaldatavat õigust valima. Kui valik puudub, on olemas kaks vaikesätet: kas selle riigi õigus, kus asub kindlustusandja harilik viibimiskoht, või teise riigi õigus, kui asjaoludest ilmneb selgelt, et leping on tihedamalt seotud teise riigiga. Nende kindlustuslepingute puhul, millega ei kaeta suuri riske, on valikuvabadus piiratud:

- selle liikmesriigi õigusega, kus risk lepingu sõlmimise ajal asub;
- selle riigi õigusega, kus on kindlustusvõtja harilik viibimiskoht;
- elukindlustuse korral selle liikmesriigi õigusega, mille kodanik kindlustusvõtja on;
- ühes liikmesriigis, välja arvatud riski asukohaliikmesriigis esinevate juhtumite riske katvate kindlustuslepingute puhul selle liikmesriigi õigusega;
- mis tahes asjaomase liikmesriigi õigusega või selle riigi õigusega, kus on kindlustusvõtja harilik viibimiskoht, juhul kui leping hõlmab sellise majandus-, tööstus- või kutsetegevusega seotud riski, mis asuvad erinevates liikmesriikides.

(84) Esimene nõukogu direktiiv 73/239/EMÜ, 24. juuli 1973.

Esimesel, teisel ja viiendal juhul võib kohaldatava õiguse valikul olla rohkem vabadust, kui asjaomane liikmesriik seda lubab. Kui nende juhtumite korral valikut ei tehta, kohaldatakse taas selle liikmesriigi õigust, kus risk lepingu sõlmimise ajal asub. On kindlad lisasätted, mille puhul on liikmesriigi õiguse kohaselt kohustuslik sõlmida kindlustuslepingud ja mille järgi tuleb määrata kindlaks riski asukoha liikmesriik – sel juhul tuleb kõikide lepingute, välja arvatud elukindlustuslepingud, korral osutada teisele kindlustust käsitlevale nõukogu direktiivile⁽⁸⁵⁾. Elukindlustuslepingute puhul tuleb osutada EÜ direktiivile elukindlustuse kohta⁽⁸⁶⁾.

5.2.5.2.3. Töölepingud – artikkel 8

Töölepinguid reguleeritakse lepingupoolte valitud õigusega ja valiku puudumisel selle riigi õigusega, kus või kust töötaja teeb harilikult oma lepingujärgset tööd. Kui õigust ei saa sel viisil kindlaks määrata, näiteks kui töötaja ei tee oma tööd harilikult ainult ühes riigis, reguleeritakse lepingut selle riigi õigusega, kus asub töötaja tööle võtnud ettevõtja tegevuskoht. Kui aga asjaoludest tervikuna ilmneb, et leping on tihedamalt seotud mõne teise riigiga, reguleeritakse lepingut selle teise riigi õigusega. Kohaldatava õiguse valimisel ei saa töötajat jätta ilma kaitsest, mis tuleneb selle õiguse kohustuslikest tööõiguse normidest, mida valiku puudumisel tuleks määruse kohaselt lepingu suhtes kohaldada.

(85) Vt 22. juuni 1988. aasta teise nõukogu direktiivi 88/357/EMÜ artikli 2 punkt d; direktiivi on muudetud direktiiviga 2005/14/EÜ.

(86) Vt 5. novembri 2002. aasta elukindlustust käsitleva direktiivi 2002/83/EÜ artikli 1 lõike 1 punkt g; ELT L 345, lk 1, 19.12.2002.

5.2.6. Kohaldatava õiguse reguleerimisala – artikkel 12

Kohaldatava õigusega reguleeritakse:

- lepingu tõlgendamist ja täitmist;
- lepingu osalise või täieliku rikkumise tagajärgi ja kahjude hindamist;
- kohustuste lõppemise mitmesuguseid viise ning aegumisest ja tähtaja möödumisest tulenevat õiguste kaotamist ja
- lepingu tühisuse tagajärgi.

Lepingu täitmise viisi ja lepingu mittetäieliku täitmise korral kohaldatakse selle riigi õigust, kus lepingut täidetakse.

5.2.7. Muud sätted seoses lepingu suhtes kohaldatava õigusega

Määruses on muid olulisi sätteid, milles käsitletakse teatud konkreetseid küsimusi seoses kohaldatava õigusega, sealhulgas selle riigi kohustuslikud normid, kus lepingut täidetakse, ning neid norme rakendatakse pärast nende laadi ja mõju ning ka nende kohaldamise tagajärgede kaalumist, eelkõige niivõrd, kuivõrd need muudaksid lepingu ebaseaduslikuks. Need normid on mõeldud asjaomase riigi huvide kaitsmiseks ja neid peetakse sellest seisukohast äärmiselt oluliseks. Muud erinormidega hõlmatud teemad seonduvad lepingu sisulise ja vormilise kehtivusega, õigus- ja teovõimetuse küsimustega, nõudeõiguse üleminekuga lepingu alusel, võlgnike paljususega, tasaarvestusega ja tõendamiskoomisega. On olemas sätted juriidiliste isikute ja majandustegevusega tegelevate füüsiliste isikute hariliku viibimiskoha kindlaksmääramiseks, tagasisaate ja edasiviite vältimiseks seoses rahvusvahelise eraõiguse normidega mis tahes riigis, mille õigust määruse alusel kohaldatakse, määruse kohaldamiseks mitme õigussüsteemiga riikides ning seoste kohta ELi õiguse muude sätetega ja Rooma konventsiooniga.

5.3. Lepinguvälise kahju suhtes kohaldatav õigus – Rooma II määrus

5.3.1. Taust

Kuigi nii Brüsseli konventsioon kui ka Brüsseli I määrus sisaldasid kohtualluvuse norme nii lepinguliste kui ka lepinguväliste võlasuhte kohta, olid Rooma konventsiooni kohaselt ühtlustatud üksnes lepinguliste kohustuste suhtes kohaldatavat õigust käsitlevad normid. Pärast Rooma konventsioon vastuvõtmist liiguti edasi läbirääkimistega konventsiooni üle lepinguvälise kahju suhtes kohaldatavat õiguse kohta. Seda tööd ei viidud aga Amsterdamil lepingu jõustumise ajaks – 1999. aastaks – lõpule ja projekt pandi mitmeks aastaks kõrvale. Veidi hiljem esitas Euroopa Komisjon ettepaneku võtta vastu õigusakt lepinguväliste võlasuhte suhtes kohaldatava õiguse kohta. Selle tulemusena koostatud määrus, vabamas keelekasutuses Rooma II määrus, võeti vastu 11. juulil 2007 ja seda kohaldatakse 11. jaanuarist 2009.

5.3.2. Rooma II määruse reguleerimisala – artiklid 1 ja 2

Määruses käsitletakse lepinguväliste võlasuhte suhtes kohaldatavat õigust tsiviil- ja kaubandusasjades. Nagu muude selle valdkonna õigusaktide puhul, ei hõlma selle reguleerimisala maksu-, tolli- ega haldusasju. Rooma I ja II määrus peaksid koos hõlmama kõiki tsiviilkohustusi, välja arvatud üldnimetatud või mujal ette nähtud erandid. Määruse territoriaalne kohaldamisala hõlmab kõiki liikmesriike peale Taani. Tuleb märkida, et kõnealuseid norme kohaldatakse ka olukordades, kus esineb tõenäoline vastutus, näiteks eeldatav õigusrikkumine, millega tekitatakse õigusvastaselt kahju.

5.3.2.1. Lepinguvälise võlasuhte tähendus – artikkel 2

Artiklis 2 sätestatakse lepinguväliste võlasuhte mõiste kõnealuse määruse tähenduses. Need hõlmavad õigusvastaselt tekitatud kahju tavapäraseid kategooriaid. Peale selle kuuluvad nende alla aga võlasuhted, mida ei iseloomustatud varem lepinguvälisena või lepingulisena, nagu alusetu rikastumine, käsundita asjaajamine või õigus saada hüvitist kellelegi vabatahtlikult teenuse osutamisel kantud kulude eest ning *culpa in contrahendo*, st võlasuhted, mis tulenevad lepingu sõlmimiseks peetud läbirääkimiste katkestamisest, kui see toob kahju läbirääkimistele tuginevale poolele, kes on lepingu sõlmimist eeldades teostanud lepingus nõutud tegevust ja kandnud seetõttu kulusid. Need kolm viimast võlasuhte liiki on nii spetsiifilised, et määruks on nende kohta erinormid.

5.3.2.2. Reguleerimisalast väljajäetud võlasuhted – artikkel 1

Määruse reguleerimisalast on välja jäetud mõned lepinguväliste võlasuhte valdkonnad, nagu perekonnasuhtest või samase toimega suhtest, abikaasade varasuhetest ning sihtfondidest ja pärimisasjadest tulenevad lepinguvälised võlasuhted. Samuti on välja jäetud sellised võlasuhted, mis tulenevad mitmesugustest ärisuhetest, näiteks seoses vekslitega ning muude vabalt kaubeldavate väärtpaberitega, ja äriühinguõiguse küsimustest. Käsitlemata on ka tuumakahjustustest tulenevad võlasuhted, sest neid käsitletakse laiemates rahvusvahelistes konventsioonides ning see kujutab teatud liikmesriikide jaoks väga vastuolulist teemat. Eriti tähelepanuväärne on asjaolu, et määrust ei kohaldata riigi vastutusele, mis tuleneb riigi tegevusest või tegevusetusest riigivõimu teostamisel. Viimaks

jäeti vastuvõetud õigusaktist välja laimuküsimused ja eraelu puutumatuse ning isiklike õiguste rikkumine, mis olid olemas õigusakti ettepanekus⁽⁸⁷⁾.

5.3.3. Kohaldatavat õigust käsitlevad normid

Määrusega nähakse ette erinevad normid, millega määrata kindlaks kohaldatav õigus määrusega hõlmatud kahte liiki lepinguvälistes võlasuhetes, nimelt õigusvastaselt tekitatud kahjust ja muudest õigussuhetest tulenevates võlasuhetes. Peale nende kahe liigi kohta sätestatud üldnormide on õigusvastaselt tekitatud kahjust tulenevate võlasuhete jaoks olemas erinormid viie olukorra kohta: tootja vastutus, konkurents, keskkonnakahjustused, intellektuaalomand ja töövõitlus.

5.3.3.1. Valikuvabadus – artikkel 14

Erinevalt Rooma I määrusest on õigusvastaselt tekitatud kahju juhtumite korral kohaldatava õiguse valikul piiratum roll. Pooled ei saa tavaliselt teha valikut enne kahjunõude tekkimist põhjustanud sündmuse toimumist, sest tavalistel asjaoludel ei ole nad sellist sündmust ette näinud ning seega ei ole kahju kannatanud pool saanud enne seda lepingut sõlmida. See tähendab, et määruse kohaselt ei ole võimalik õiguses enne sellise sündmuse aset leidmist kokku leppida. Seega on valiku aeg piiratud sündmusele järgneva ajavahemikuga. Määrusega on hõlmatud üks olukord, kus pooled saavad leppida kohaldatava õiguse valikus kokku enne sündmust, ja see on siis, kui kõik asjaomased pooled tegelevad äritegevusega. Erandlikult ei kohaldata

valitud õigust siis, kui esineb tihe seos valitud teise riigi õigusega, ning sel juhul kohaldatakse selle teise riigi õiguse norme, millest ei saa lepinguga kõrvale kalduda. Valik peab olema väljendatud sõnaselgelt või nähtuma selgesti juhtumi asjaoludest.

5.3.3.2. Valiku puudumisel kohaldatav õigus – artikkel 4

Kahju õigusvastasest tekitamisest tulenevate võlasuhete kohta kehtib üldreegel, et kohaldatav õigus sõltub sellest, kus kahju põhjustatakse või võidakse põhjustada, olenemata sellest, millises riigis kahju põhjustanud sündmus aset leidis ning millises riigis ilmnevad nimetatud sündmuse kaudsed tagajärjed. Selle reegli eesmärk – millega kinnitatakse, et kohaldatav õigus on *lex loci delicti commissi* – on tagada õiguskindlus ning püüda samal ajal leida mõistlik tasakaal väidetavalt vastutava isiku ja kahju kannatanud isiku vahel. Kui aga väidetavalt vastutava isiku ja väidetavalt kahju kannatanud isiku harilik viibimiskoht on kahju tekkimise ajal samas riigis, kohaldatakse kõnealuse riigi õigust. Määruses minnakse veelgi kaugemale ja sätestatakse üldine erandiklausel, mille eesmärk on pakkuda teatavat paindlikkust, et võimaldada kohtul arvestada konkreetse kohtuasja asjaolusid ning kohaldada sellist õigust, mis peegeldab olukorra raskuskeset, nii et kui õigusvastane kahju tekitamine on ilmselgelt tihedamalt seotud mõne teise riigiga, kohaldatakse selle teise riigi õigust. Määrusega nähakse lisaks ette erinormid, mida kohaldatakse mõne õigusvaldkonna suhtes, nagu tootja vastutus, kõlvatu konkurents või intellektuaalomandiõigus.

(87) Selle väljajätmise põhjustas määruse vastuvõtmise aegne komisjoni avaldus, mille kohaselt komisjon kohustus esitama selleteemalise uuringu Euroopa Parlamendile ja nõukogule hiljemalt 2008. aasta detsembris. Uuring avaldati tegelikult 2009. aasta veebruaris.

Näide

2010. aastal sattus Tšehhis Olomoucis elav Prantsuse kodanik liiklusõnnetusse – Bratislavas teed ületades sõitis talle otsa auto ja ta sai kehavigastusi. Liiklusõnnetuses osalenud auto oli registreeritud Ungaris ja õnnetuse ajal juhtis seda Ungari kodanik, kelle harilik viibimiskoht on Ungaris. Auto oli kindlustatud Austria kindlustusandja juures asukohaga Viinis.

2012. aastal esitas liiklusõnnetuse ohver kindlustusandja vastu isikukahju asjus hagi Tšehhi kohtusse. Millist õigust kohaldatakse, et määrata kindlaks osaliste õigused ja kohustused, sealhulgas vastutus ja kahjusemma? Samuti – millist õigust kohaldatakse, et teha kindlaks, kas on võimalik kaevata kohtusse kindlustusandja ilma õnnetuse põhjustanud isikut kohtusse kaebamata ning millist õigust kohaldatakse kindlustusandja hüvitisnõude suhtes selle isiku vastu?

Kui kohaldada määruse artikli 14 lõike 1 punkti a, saavad osalised leppida kohaldatavas õiguses kokku pärast vaidluse tekkimist. Kui eeldada, et nad ei tee seda, kohaldatakse artikli 4 üldsätteid. Kuna vigastatud isiku ja vastutava isiku harilik viibimiskoht on eri riikides, ei saa kohaldada artikli 4 lõiget 2. Seega tuleb kohaldatav õigus määrata kindlaks artikli 4 lõikega 1, milles osutatakse selle riigi õigusele, kus kahju tekkis. Liiklusõnnetuse korral, nagu kõnealuses juhtumis, on selleks riik, kus õnnetus juhtus. Et vaadeldav õnnetus toimus Slovakkias, kohaldatakse Slovaki õigust.

Küsimus, kas hagi saab esitada otse Austria kindlustusandja vastu, oleneb sellest, kas kahju õigusvastase tekitamise suhtes kohaldatav õigus, st Slovaki õigus, või kindlustuslepingu kohaselt kohaldatav õigus võimaldab seda teha.

Viimaks on artikli 19 kohaselt õigus, millega reguleeritakse nõudeõiguse üleminekut kindlustusandjale õnnetusega põhjustatud kahju eest vastutava isiku vastu, seesama, mida kohaldatakse kindlustusandja kohustuse suhtes maksta kahju kannatanud isikule, mis on jällegi Slovakkia õigus.

5.3.3.3. *Normid kahju õigusvastase tekitamise eriolukordade puhul – artiklid 5–9*

Erinormidega hõlmatakse viit järgmist olukorda.

- Tootja vastutus – artikkel 5. Kohaldatav õigust tuleb hinnata tähtsuse järjekorda seatud ühendavate tegurite põhjal: esikohal on selle riigi õigus, kus kahju tekkimise ajal oli kannatanu harilik viibimiskoht, kui asjaomast toodet turustati kõnealuses riigis. Kui see tingimus on täitmata, siis selle riigi õigus, kus toode omandati, kui asjaomast toodet turustati kõnealuses riigis, või kui see tingimus on täitmata, siis selle riigi õigus, kus kahju tekkis, kui asjaomast toodet turustati kõnealuses riigis. Kui väidetavalt vastutav isik ei suutnud mõistlikult ette näha toote turustamist mõnes nendest riikidest, siis kohaldatakse selle riigi õigust, kus on kõnealuse isiku harilik viibimiskoht. Kui juhtum

on ilmselgelt tihedamini seotud mõne muu riigiga, kohaldatakse selle teise riigi õigust.

- Kõlvatu konkurents – artikkel 6. Olenevalt olukorrast kohaldatakse erinevaid norme. Laiemalt on nende normide eesmärk kaitsta nii tarbijate kui ka ettevõtjate huve konkurentsi piirava tegevuse eest. Nii et kui ilmneb kõlvatu konkurents, kohaldatakse selle riigi õigust, kus see mõjutab või tõenäoliselt mõjutab konkurentsihuve või tarbijate ühishuve. Kui mõjutatud on üksnes konkreetse konkurendi huvid, kohaldatakse artikli 4 üldreeglit. Artikli 6 lõike 3 erinormides käsitletakse konkurentsi piiravat tegevust, keskendudes nende riikide õiguse kohaldamisele, kus asuvad sellisest tegevusest mõjutatud turud. Nimetatud normidest ei saa kõrvale kalduda artikli 14 kohase õiguse valiku kokkuleppega.
- Keskonnakahjustused – artikkel 7. Keskonnakahjustusest või sellise kahjustuse tõttu isikutele või varale põhjustatud kahjust tuleneva lepinguvälise võlasuhte suhtes kohaldatakse peamiselt poolte valitud õigust. Siiski on nõuet esitaval isikul võimalus valida oma nõude aluseks selle riigi õigus, kus kahju põhjustanud sündmus aset leidis. Ühepoolse valiku võimalusega rõhutati ELi üldist kohustust edendada keskkonnakaitset.
- Intellektuaalomandiõigus – artikkel 8. Siin eristatakse ELi intellektuaalomandiõigusi ja liikmesriikide õigusi. Seoses viimasega kohaldatakse selle riigi õigust, mille jaoks kaitset taotletakse. ELi õiguste puhul kohaldatakse selle riigi õigust, kus õiguse rikkumine toime pandi, kui see küsimus ei ole reguleeritud asjakohase ELi õigusaktiga. Jällegi pole nende juhtumite puhul lubatud õigust valida.
- Töövõitlus – artikkel 9. Viimane eriolukord hõlmab lepinguväliseid võlasuhteid, mis on seotud töötaja või tööandjana esineva isiku

või nende kutsehuve esindavate organisatsioonide, näiteks ametiühingute või tööandjate ühenduste vastutusega kahju korral, mis tuleneb toimuvast või lõpuleviidud töövõitlusest. Kuigi nende juhtumite puhul kohaldatakse artikli 4 lõike 2 üldreeglit, st kohaldatakse harilikku viibimiskoha järgse riigi õigust, sätestatakse artiklis 9, et kohaldatakse selle riigi õigust, kus töövõitlus toimub või toimus.

5.3.3.4. Alusetu rikastumise suhtes kohaldatav õigus – artiklid 10 ja 11

Määruses sätestatakse õigusnormid lepinguväliste võlasuhte suhtes seoses alusetu rikastumisega, mis tuleneb muust kui kahju õigusvastasest tekitamisest, näiteks alusetust rikastumisest ja käsundita asjaajamisest. Normidega tagatakse, et võlasuhet reguleeritaks selle objektiga kõige tihedamalt seotud riigi õigusega, võimaldades kohtutele piisavalt paindlikkust kohandada normi oma riiklike süsteemidega. Mõlemal juhul on kehtestatud normid hierarhilises järjestuses.

- Alusetu rikastumine – artikkel 10. Esimene õigusnorm on selline, et kui võlasuhe tuleneb alusetu rikastumisega seotud poolte vahel olemasolevast suhtest, kohaldatakse nimetatud suhtele kohaldatavat õigust. Kui see pole kohaldatav ja poolte harilik viibimiskoht on võlasuhte tekkimise ajal samas riigis, kohaldatakse selle riigi õigust. Kui kohaldatavat õigust pole võimalik kindlaks määrata, kohaldatakse selle riigi õigust, kus alusetu rikastumine aset leidis. Kui olukord on tihedamalt seotud mõne muu riigiga, kui teistes sätetes määratletud, kohaldatakse selle teise riigi õigust.

- Käsundita asjaajamine – artikkel 11. Siin sarnaneb esimene norm alusetu rikastumise esimesele normile – kui poolte vahel on võlasuhtega tihedalt seotud suhe, kohaldatakse sellele suhtele kohaldatavat õigust. Teise normiga kohaldatakse jällegi poolte ühise hariliku viibimiskoha ning kolmandaga selle riigi õigust, kus võlasuhte põhjustanud tegevus aset leidis. Viimaks on esitatud kõige tihedama seose norm, mis sarnaneb artikli 10 lõike 4 omaga.

Näide

Prantsusmaal asuva ettevõtte A töötaja maksis messi korraldavale Itaalia ettevõttele B kaubandusmessi eest, kuid elektroonilise pangapälekande tegemisel tegi ta vea ja maksis 5000 euro asemel 50 000 eurot. Lisaks tehti makse kontole, mis kuulus kolmandale poolele, kes ei olnud kuidagi seotud ei eelnimetatud Itaalia ettevõttega ega tehinguga. Kolmandal poolel, kelle asukoht oli Austrias, juhtus olema konto samas pangas kui ettevõttel B, kusjuures kontonumber erines ettevõtte B kontonumbri vaid ühe numbri võrra. Kolmas pool keeldub tagasimaksmisest, nii et ettevõtte A peab esitama tema vastu hagi tema asukohariigi ehk Austria kohtutesse, kusjuures Brüsseli I määruses puudub spetsiaalne kohtualluvuse alus alusetu rikastumise juhtumiteks nagu see. Tekib küsimus, millist õigust peaks Austria kohus kohaldama.

Arvestades, et olukord puudutab kolmanda poole alusetut rikastumist, tuleb kohaldada Rooma II määruse artiklit 10. Esimene variant – lepingust või kahju õigusvastasest tekitamisest tuleneva suhte olemasolu, mis on seotud alusetu rikastumise põhjustanud faktilise

olukorraga – ei ole siin asjakohane, sest ettevõtte A ja Austria kolmanda poole vahel puudub igasugune olemasolev suhe. Samuti ei ole kohaldatav kummagi poole harilik viibimiskoht, kuna ettevõtte A ja kolmanda poole harilik viibimiskoht on erinevates riikides.

Seega jääb alles viimane, artikli 10 lõikes 3 sätestatud ühendav tegur, millega osutatakse selle riigi õigusele, kus alusetu rikastumine aset leidis. Kõnealuse juhtumi korral tähendaks see Itaalia õiguse kohaldamist, sest Austria poole pangakonto asub Itaalias. Artikli 10 lõike 4 erinormid ei mõjuta tõenäoliselt Itaalia õiguse kohaldatavust, sest juhtumi asjaoludest ei ilmne selget seost mõne muu riigiga.

5.3.3.5. *Culpa in contrahendo* suhtes kohaldatav õigus – artikkel 12

Culpa in contrahendo tähendab olukorda, kui lepinguväline võlasuhe tekib lepingueelsetest toimingutest, olenemata sellest, kas leping tegelikult sõlmiti. See hõlmab avalikustamiskohustuse rikkumist ja lepingu sõlmimiseks peetud läbirääkimiste katkestamist. Artikli 12 normidega nähakse jällegi ette hierarhia. Seega on esimene samm kohaldada õigust, millega on reguleeritud leping või millega oleks lepingut selle sõlmimisel reguleeritud. Kui need tingimused ei ole täidetud, kohaldatakse kas selle riigi õigust, kus kahju põhjustanud sündmus aset leidis, olenemata sellest, millises riigis või millistes riikides ilmnevad selle sündmuse kaudsed tagajärjed, või selle riigi õigust, kus kahju põhjustanud sündmuse ajal on mõlema poole harilik viibimiskoht, või kui suhe on ilmselgelt tihedam mõne muu riigiga kui teistes normides osutatud riik, siis selle muu riigi õigust.

5.3.4. Kohaldatava õiguse reguleerimisala – artikkel 15

Määruse kohaselt kohaldatava õigusega reguleeritakse järgmist:

- vastutuse alus ja ulatus;
- vastutusest vabastamise alused ning vastutuse mis tahes piiramise ja jagamise alused;
- kahjude või taotletavate kahjuhüvitisnõuete olemasolu, laad ja hinnang nende suuruse kohta;
- meetmed, mida kohus võib võtta kahju ennetamiseks või lõpetamiseks;
- kahjuhüvitisnõuete esitamise õiguse ülemineku võimalus, sealhulgas pärimise teel;
- isikud, kellel on õigus saada hüvitist isiklikult kantud kahjude eest;
- vastutus teise isiku tegude eest ja
- kohustuse lõppemise, aegumise ja tähtaja möödumisest tulenevate õiguste kaotamise tingimused ning tähtaja kulgemise katkemise tingimused.

5.3.5. Muud sätted lepinguväliste võlasuhte suhtes kohaldatava õiguse kohta

Nagu Rooma I määrukses, on ka siin muid olulisi sätteid, millega käsitletakse teatud eriküsimusi seoses kohaldatava õigusega. Need kätkevad ka kohtu asukohariigi õigust puudutavaid imperatiivseid sätteid, milles käsitletakse nende kohaldamist, olenemata muidu kohaldatavast õigusest. Muud erinormidega hõlmatud küsimused sisaldavad sätet, et vastutuse aluseks oleva sündmuse toimumise kohas ja ajal kehtinud ohutus- ja käitumisreegleid võetakse arvesse, ja sätet, mille kohaselt võib isik esitada oma nõude vahetult kahju tekitamise eest vastutava isiku kindlustusandja vastu, kui lepinguvälise võlasuhte või kindlustuslepingu suhtes kohaldatav õigus näeb seda ette. Sätestatud on ka normid nõudeõiguse ülemineku, võlgnike paljususe ning lepinguvälise võlasuhtega seotud tehingu vormilise kehtivuse kohta. On olemas sätted tõendamiskoormise, majandustegevusega tegelevate juriidiliste või füüsiliste isikute hariliku viibimiskoha kohta, tagasisaate ja edasiviite välistamiseks seoses rahvusvahelise eraõiguse normidega mis tahes riigis, mille õigust määruse alusel kohaldatakse, määruse kohaldamiseks mitme õigussüsteemiga riikides ning seoste kohta ELi õiguse muude sätetega ja mõne rahvusvahelise konventsiooniga.

Vanemlik vastutus ja lahusus

6.1. Brüsseli IIa määrus

6.1.1. Taust – Brüsseli II määrus ja Brüsseli IIa määrus

29. mai 2000. aasta määrus (EÜ) 1347/2000 abieluasjade ja vanemliku vastutusega abikaasade ühiste laste eest seotud asjade kohtualluvuse ning kohtuotsuste tunnustamise ja täitmise kohta (tuntud kui Brüsseli II määrus)⁽⁸⁸⁾ jõustus 1. märtsil 2001. Määruses käsitleti kohtuotsuste tunnustamist ja täitmist abielulahutuse, lahuselu või abielu kehtetuks tunnistamisega seotud tsiviilmenetlustes, aga selle keskmes olevad vanemliku vastutuse küsimused piirdusid üksnes olukordadega, kus need tulenesid abieluasjadest seoses abikaasade ühiste lastega. Määrus iseenestest oli selle liikmesriikide vahelise konventsiooni järglane, mille üle peeti läbirääkimisi enne Amsterdamil lepingu jõustumist. Brüsseli II määruse ja konventsiooni tekst on peaaegu identsed, aga konventsioon,⁽⁸⁹⁾ mis võeti vastu 28. mail 1968, ei jõustunudki.

Territoriaalne kohaldamisala hõlmab kõiki liikmesriike, v.a Taani. Üsna varsti pärast Brüsseli II määruse jõustumist mõisteti, et selle sisuline kohaldamisala vanemliku vastutuse küsimuste osas on liiga kitsas. See on üks põhjustest, miks komisjon tegi 2002. aasta augustis⁽⁹⁰⁾ ettepaneku määruse eelnõu kohta, millega kavatseti asendada Brüsseli II määrus ja mis hõlmanuks kõiki vanemliku vastutuse asjus tehtud otsuseid, olenemata lapsevanemate perekonnaseisust ja sellest, kas lapsevanemate vahel on mõni abieluõiguslik menetlus pooleli. Samuti

tehti ettepanek, et selles käsitletak vanemliku vastutuse küsimusi laste paigutamisel hooldeasutusse või kasuperekonda. Ettepanekus järgiti suures osas reegleid, mis olid kehtestatud vanemliku vastutuse ja lastekaitsemeetmetega seotud kohtualluvust, kohaldatavat seadust, tunnustamist, kohtuotsuste täitmist ja koostööd käsitlevas 19. oktoobri 1996. aasta Haagi konventsioonis (Haagi lastekaitsekonventsioon), mis ei olnud sel ajal veel mitme liikmesriigi suhtes jõustunud. Brüsseli IIa määrus võeti vastu 27. novembril 2003 ja seda kohaldatakse alates 1. märtsist 2005⁽⁹¹⁾.

6.1.2. Brüsseli IIa määrus ja lapserööv

Brüsseli IIa määrus sisaldab ettepanekute kohaselt ka erisätteid lapsevanema poolt toime pandud piiriülese lapseröövi kohta Euroopa Liidus ning käsitleb seega lapse ebaseaduslikku äraviimist ja kinnipidamist – probleemi, millega rikutakse liikmesriikide vahel kokkulepitud eestkosteoigust. 25. oktoobri 1980. aasta Haagi rahvusvaheline konventsioon lapseröövi suhtes tsiviilõiguse kohaldamise kohta kehtib kõigis liikmesriikides. Kui laps röövitakse ja viiakse konventsiooni osalisriiki, mis ei ole tema harilik viibimiskoha riik, või peetakse selles osalisriigis kinni, peavad konventsiooni osalisriigi ametivõimud konventsiooni kohaselt nõudma, et laps viiakse viivitamata tagasi tema elukohariiki, kui see riik on konventsiooni osalisriik. Brüsseli IIa määruse sätetega kavatseti täiendada ja tugevdada konventsiooni sätteid nende toimimisel liikmesriikide vahel ning seeläbi hoida ära, et lapsevanemad ja muud isikud astuksid ühepoolseid samme, et viia laps ära tema hariliku viibimiskoha liikmesriigist või pidada teda kinni väljaspool seda liikmesriiki.

(88) Vt EÜT L 160, 30.6.2000, lk 19.

(89) Vt EÜT C 221, 16.7.1998, lk 1.

(90) Vt EÜT C 203 E, 27. august 2002, lk 155. E-õiguskeskonna portaalist leiab eraldi praktilise juhendi määruse toimeksime kohta.

(91) Taani ei ole seda määrust vastu võtnud.

6.1.3. Brüsseli IIa määrus ja abieluasjad

6.1.3.1. Kohtualluvus abieluasjade korral – artikkel 3

Määrusesse võeti Brüsseli II määruse abieluasjade sätted muutmata kujul üle. Määrusega nähti nende menetluste jaoks ette reeglid, et kehtestada:

- liikmesriikide kohtute vaheline kohtualluvus,
- teiste liikmesriikide kohtute tehtud otsuste tunnustamine ja täitmine.

Näide

Proua A on liikmesriigi 1 kodanik ja ta on abielus härra B-ga abielus olnud kolma aastat ja nad on elanud koos viimase koduliikmesriigis 2. Proua A, kes leiab, et abielu on läbi, soovib lahutada ja pöörduda tagasi oma koduriiki, kus elab tema perekond. Ta soovib lahkuda niipea kui võimalik ja esitada avalduse lahutamiseks oma päritoluriigis. Ta ei ole härra B-ga kaks nädalat rääkinud ja tunneb muret, et lahutamine võib kujuneda tõsiseks probleemiks.

Vastavalt määruse artikli 3 lõikele 1 on abielulahutus selle liikmesriigi kohtu alluvuses, kus on abikaasade alaline elukoht või viimane alaline elukoht, kui üks abikaasadest elab veel seal. Samuti saab see olla selle liikmesriigi kohtute alluvuses, kelle kodanikud mõlemad abikaasad on (Ühendkuningriigi ja Iirimaa korral mõlema abikaasa alaline

asukoht). Kui proua A on pöördunud tagasi oma päritoluriiki (liikmesriik 1), saab ta taotleda kohtus lahutust üksnes siis, kui seal on tema alaline elukoht ja kui on täidetud üks järgmistest tingimustest:

- härra B nõustub lahutamiseks esitama temaga ühise avalduse;
- kui härra B ei ole valmis esitama ühist avaldust, peab proua A olema seal elanud vähemalt kuus kuud, enne kui ta saab esitada avalduse. Kui proua A otsustab kolida kolmandasse liikmesriiki, mille kodanik ta ei ole, lubatakse tal taotleda seal lahutust alles pärast seda, kui tema alaline elukoht on seal ja ta on seal alaliselt elanud vähemalt ühe aasta.

Proua A peaks teadma, et härra B, kes kavatseb jääda abikaasade praegusesse ühisesse elukohta liikmesriigis 2, on soodsamas positsioonis, sest ta saab viivitamata esitada lahutamiseks avalduse selle liikmesriigi kohtus. Ka proua A saab otsustada, et toimib nii, kuna härra B on ikka veel selle liikmesriigi alaline elanik, aga liikmesriigis 1 avalduse esitamiseks peaks ta ootama vähemalt kuus kuud.

Kui härra B otsustab esitada avalduse liikmesriigis 2, takistaks see tegelikult proua A-l avaldust esitamast liikmesriigis 1. See johtub määruse artikli 19 lõikest 1, kus sätestatakse, et kui erinevate liikmesriikide kohtutes, kellel on määruse kohaselt pädevus võtta juhtum menetlusse, algatatakse ühe ja sama alusega hagide põhjal samade asjaosaliste vaheline menetlus, asub juhtumit menetlema pädev kohus, kuhu esimesena pöörduti. Kohus, kellele hagi esitati

teisena, peab menetluse peatama, ja kui on kindlaks tehtud selle kohtu pädevus, kellele hagi on esitatud esimesena, siis loobuma juhtumi menetlemisest. See kuulub selles artiklis Euroopa *lis pendens*'i reegli alla.

Määrust kohaldatakse üksnes abielude lahutamise suhtes, kuid selles ei käsitleta selliseid teemasid nagu abielulahutuse põhjus, abielu omandiõiguslikud tagajärjed, ülalpidamiskohustusi⁽⁹²⁾ või muud abielulahutusega kaasnevad asjaolud.

6.1.3.2. Otsuste tunnustamine ja täitmine abieluasjades vastavalt Brüsseli IIa määrusele

Vastastikuse usalduse põhimõtte alusel tunnustatakse ühes liikmesriigis tehtud kohtuotsuseid kõigis teistes liikmesriikides. Mittetunnustamise põhjuseid on võimalikult vähe. Lahuselu, abielulahutust või abielu tühistamist puudutavate kohtuotsuste puhul ei nõuta liikmesriigi perekonnaseisuregistrite ajakohastamiseks erimenetluste järgimist. Samuti on Brüsseli IIa määruse, nagu ka Brüsseli I määruse aluspõhimõtte, et taotlusesaaja riik ei tohiks kontrollida ei liikmesriigi kohtu pädevust ega selles kohtus tuvastatud asjaolusid. Abieluasjades tehtud kohtulahendeid tunnustatakse seaduse alusel ja neid saab täita teistes liikmesriikides pärast nende täidetavaks tunnustamist kohtuotsuse täitmise liikmesriigi asjaomases kohtus (*exequatur*). Otsus välisriigi kohtuotsuste täidetavaks tunnustamise kohta võidakse edasikaebamisel läbi vaadata. Ühegi dokumendi, sealhulgas lahutusotsuse tunnustamiseks ega täitmiseks ei nõuta selle legaliseerimist.

(92) Vt peatükk 7 allpool.

6.1.4. Brüsseli IIa määrus ja vanemlik vastutus

6.1.4.1. Reguleerimisala

Vanemliku vastutuse küsimustes on määruse reguleerimisala väga lai. See hõlmab vanema ja lapse suhetes tavapäraseid vanemlikke kohustusi nagu lapse alalise elukoha kindlaksmääramine, suhtlusõigus, eeskosteõigus, meetmed lapse kaitseks seoses tema varaga. Määrusega on reguleeritud ka punktis 6.1.8 nimetatud lapse paigutamine hooldeasutusse või kasuperre ametivõimude sekkumisel. Määrusega nähakse ette kohtute pädevus nendes küsimustes ning vanemlikku vastutust puudutavate otsuste tunnustamine ja täitmine.

6.1.4.2. Kohtualluvus vanemliku vastutuse korral – artiklid 8, 9, 12 ja 13

Üldsätte järgi on pädevus selle liikmesriigi kohtutel, kus on lapse alaline elukoht. Alalise elukoha mõistet pole määruses kuskil määratletud, kuid määruse eesmärk oli anda sellele autonoomne tähendus ning Euroopa Liidu Kohus on seda mitmes kohtuasjas kinnitanud⁽⁹³⁾. Lisaks kehtestatakse määrusega teatavate tingimuste täitmisel piiratud võimalus, et vanemliku vastutuse asjus on pädevus muu liikmesriigi kui lapse alalise elukoha kohtul, kui asi on seotud näiteks selles teises liikmesriigis poolelioleva lahutusmenetlusega vastavalt määruse artiklile 3⁽⁹⁴⁾. Samuti nähakse selles ette kohtualluvus, mis põhineb kohalviibimisel liikmesriigis, aga üksnes juhul, kui lapse alalist elukohta ei ole võimalik kindlaks teha⁽⁹⁵⁾. Kui laps kolib

(93) Vt nt järgmised kohtuasjad: A, C – 523/07, 2. aprill 2009, ja *Mercredi vs. Chaffe*, C – 497/10 PPU, 22. detsember 2010.

(94) Vt artikli 12 lõige 1.

(95) Vt artikkel 13.

vanemlike vastuste kandjate (s.t üldjuhul vanemad) kokkuleppel oma alalise elukoha liikmesriigist teise liikmesriiki, säilitavad lapse esimese elukohariigi kohtud pädevuse suhtlusõiguse kohta tehtud kohtuotsuse muutmise asjus, kuid üksnes kolme kuu jooksul pärast kolimist ja juhul, kui suhtlusõiguse saanud isik elab veel seal⁽⁹⁶⁾.

6.1.4.3. Kohtuasja üleviimine ühest kohtust teise – artikkel 15

Määrus sisaldab veel üht uuenduslikku sätet Euroopa õiguses, millega kohus, kuhu asjaga pöörduti ja kes on asja arutamiseks pädev, saab selle erandkorras viia üle teise liikmesriigi kohtusse, kui seal on asja arutamiseks paremad võimalused. Üle võib viia kogu menetluse või selle konkreetse osa.

Kuna artikli 8 üldreegli kohaselt on pädevus selle liikmesriigi kohtutel, kus on lapse alaline elukoht kohtusse pöördumise ajal, ei lähe pädevus automaatselt üle, kui lapse alaliseks elukohaks saab kohtumenetluse ajal teine liikmesriik. Ent võib ette tulla erandjuhte, kus kohtul, kuhu pöörduti („esialgne kohus“), ei ole asja arutamiseks kõige paremad võimalused. Artikliga 15 võimaldatakse esialgsel kohtul viia sellisel juhul menetlus üle teise liikmesriigi kohtusse, eeldusel et see on lapse parimates huvides. Artiklis on sätestatud sellise üleviimise tarbeks menetlus ja nende kohtute kategooriad, kuhu asja võib üle viia. Kui asi on üle viidud teise liikmesriigi kohtusse, ei saa seda enam kolmanda liikmesriigi kohtusse üle viia⁽⁹⁷⁾.

(96) Vt artikkel 9.

(97) Vt põhjendus 13.

6.1.4.4. Kohtualluvus lapseröövi juhtumite puhul – artikkel 10

Teinekord viivad vanemad lapse ühest liikmesriigist teise, tahtes tuua lapsega seotud vanemliku vastutuse asja arutamiseks näiteks oma rahvusest kohtuniku ette, lootes soodsamale kohtlemisele. Määruse kohaselt ei lähe kohtualluvuslik pädevus lapse ebaseadusliku äraviimise või kinnipidamise korral lapse algse alalise elukoha liikmesriigi kohtutelt üle, välja arvatud juhul, kui kõik need, kellel on määruse kohane eestkostõigus, on äraviimise või kinnipidamisega nõustunud või kui laps on elanud selles uues riigis vähemalt ühe aasta pärast seda, kui eestkostõigusega isik teadis või oleks pidanud teadma lapse asukohta ega ole ühe aasta jooksul esitanud tagasitoomise taotlust vastavalt Haagi lapseröövi konventsioonile või see taotlus on tühistatud või kui selle liikmesriigi kohtutes, kus laps alaliselt elas vahetult enne ebaseaduslikku äraviimist või kinnipidamist, on tehtud eestkostet käsitlev kohtuotsus, mis ei hõlma lapse tagasitoomist. Vanemaid, kes arvavad, et nad saavad lapse ühepoolsest teise liikmesriiki viimisest kasu lõigata, heidutatakse sel viisil seda tegemast, sest Euroopa Liidus on ilmselge, et niisugune tegevus ei muuda kohtualluvust vanemliku vastutuse küsimustes.

6.1.5. Lapseröövi käsitleva Haagi konventsiooni toimimine Euroopa Liidus – artikkel 11

6.1.5.1. Konventsiooni ja määruse aluspõhimõtted

Lapseröövi suhtes tsiviilõiguse kohaldamise 1980. aasta rahvusvaheline Haagi konventsioon kehtib Euroopa Liidus endiselt, aga määrus sisaldab sätteid, mis parandavad konventsiooni toimimist liikmesriikide vahel. Nende sätete eesmärk on parandada konventsiooni toimimist ning eelkõige tagada

nii konventsiooni kui ka määruse keske põhimõtte, et laste ebaseaduslik äraviimine nende alalise elukoha riigist või kinnipidamine väljaspool seda riiki on vastuolus laste parimate huvidega. Seda põhimõtet toetab omakorda menetluslik põhimõte, et kui selline äraviimine või kinnipidamine leiab aset, tuleb asjaomane laps või asjaomased lapsed tuua võimalikult kiiresti tagasi nende alalise elukoha riiki, kui kohus nii otsustab, ning selle riigi kohus teeb lapse parimates huvides otsuse selle kohta, kellega need lapsed edaspidi koos elama hakkavad ning kellega suhtlema ja millistel alustel.

6.1.5.2. Määruse lisasätted – artikli 11 lõiked 1–5

Artikkel 11 sisaldab mitut sätet, mille eesmärk on tugevdada neid aluspõhimõtteid ja mida kohaldatakse juhul, kui taotletakse lapse tagasitoomist konventsiooni kohaselt ühest liikmesriigist teise.

- Kui arutatakse tagasitoomistaotlust ning mis tahes vastuseisu sellele konventsiooni artiklites 12 ja 13 sätestatud erandite alusel, välja arvatud juhul, kui see ei ole asjakohane, antakse lapsele menetluse käigus võimalus olla ära kuulatud, arvestades lapse vanust või küpsust. Määruses ei täpsustata, kuidas seda tuleks teha ja see on jäetud liikmesriikide endi otsustada menetlusõiguse raames. Ometi on selle sättest selge, et lapse tagasitoomist arutav kohus peaks kaaluma, kas laps tuleks ära kuulata või mitte – artikli 11 lõige 2.
- Konventsiooni kohased tagasitoomismenetlusi tuleks toimetada võimalikult kiiresti ja need ei tohiks kesta menetluste algatamisest kohtus kuni kohtulahendi saamiseni kauem kui kuus nädalat, v.a juhul, kui erakorralised asjaolud muudavad

selle võimatuks; see säte on sarnane konventsiooni sätetega⁽⁹⁸⁾ ning sellega kinnitatakse lähtekohta, et lapse kiire tagasitoomine on mõlema instrumendi peaeesmärk – artikli 11 lõige 3.

- Ülalnimetatud Haagi 1980. aasta konventsiooni artikli 13 lõike 1 punkti b kohaselt võivad vanemad jätta lapse, kelle nad on ebaseaduslikult ära viinud, tagastamata, väites, et lapse tagasitoomine tekitaks tõsise ohu füüsilisteks või psüühilisteks kannatusteks või asetaks lapse muul viisil talumatusse olukorda. Nagu ka muude erandite puhulgi, lasub kohustus veenda kohut lapsele tekkivas ohus isikul, kes soovib saada tagasitoomisest keeldumise otsust. Kohtud on tõlgendanud seda erandit enamikus konventsiooni osalisriikides, sealhulgas ELi liikmesriikides, tegelikult väga kitsalt ning määrusega kinnistatakse seda tõlgendust, sätestades, et seda erandit ei saa kasutada tagasitoomata jätmise põhjendamiseks, kui on kindlaks tehtud, et lapse alalise elukohariigi kohtud, kes otsustavad heaoluküsimuste üle, võttes arvesse lapse parimaid huvisid, on teinud piisavad korraldused lapse kaitseks pärast tema tagasitoomist alalise elukoha riiki – artikli 11 lõige 4.
- Kohus ei saa lapse tagasitoomisest keelduda, kui lapse tagasitoomist taotlenud isikule ei ole antud võimalust ära kuulatud saada – artikli 11 lõige 5.

(98) Vt artiklid 2 ja 11.

6.1.5.3. Mis juhtub, kui tehakse tagasitoomisest keeldumise otsus? – Artikli 11 lõiked 6–8

Nagu märgitud, on konventsioonis sätestatud piiratud erandid, mille alusel kohus ei tee otsust lapse tagastamiseks tema alalisse elukoha riiki pärast tema ebaseaduslikku äraviimist teise riiki või seal kinnipidamist. Selleks et vanemad ei kasutaks neid erandeid ära sageli üsna küsitavatel kaalutlustel, ning et tagada, et nende laste pikaajalise tuleviku üle, kelle suhtes on selline tegu tehtud, otsustataks nende alalise elukoha riigis, sätestatakse määruses lisaks sellele, et pädevus jääb selle liikmesriigi kohtutele, kus oli lapse alaline elukoht enne äraviimist,⁽⁹⁹⁾ veel see, et ka pärast äraviimist jääb nendele kohtutele viimane sõna lapse pikaajalise tuleviku kohta. Nii võib konventsiooni artiklil 13 põhinevale lapse tagasitoomisest keeldumise otsusele, mille on teinud selle liikmesriigi kohtud, kuhu laps viidi, järgneda hilisem otsus, millega nõutakse lapse tagasitoomist ja mille on teinud selle liikmesriigi pädevad kohtud, kus laps vahetult enne äraviimist alaliselt elas.

6.1.5.4. Lapse tagasitoomisest keeldumise otsusele järgneva tagasitoomisotsuse tunnustamine ja täitmine – kiirmenetlus – artikli 11 lõige 8, artikli 40 lõike 1 punkt b ja artikkel 42

Kui on tehtud otsus, millega nõutakse lapse tagasitoomist, tunnustatakse ja täidetakse seda ilma mingi erimenetluseta (nt välisriigi kohtuotsuse täidetavaks tunnustamise menetluseta), eeldusel et täidetud on teatavad menetluslikud tagatised, näiteks et lapse alalise elukoha liikmesriigi kohus

andis lapsele võimaluse saada ära kuulatud⁽¹⁰⁰⁾. Lapse tagastamast keeldumise teinud kohus saadab viivitamata juhtumiga seotud paberid kohtule, kellel oli pädevus lapse alalises elukohariigis enne õigusvastast äraviimist või kinnipidamist. Pädev kohus, kus laps alaliselt elas vahetult enne õigusvastast äraviimist või kinnipidamist, kutsub osapooli esitama kohtule oma seisukohad. Nende esitamisel arutab kohus eestkosteõiguse küsimust.

6.1.6. Suhtlusõiguse kohta tehtud otsuste tunnustamine ja täitmine – kiirmenetlus – artikli 40 lõike 1 punkt a ja artikkel 41

Brüsseli IIa määruses on järgitud täitmise tagamise sätteid, mis on kehtestatud vanemliku vastutuse ja lastekaitsemeetmetega seotud kohtualluvust, kohaldatavat seadust, tunnustamist, kohtuotsuste täitmist ja koostööd käsitlevas 19. oktoobri 1996. aasta Haagi konventsioonis ning lisatud tõendid, et hõlbustada liikmesriigis lahutuse ja vanemliku vastutuse, sh suhtlusõiguse kohta väljastatud otsuse ringlust liidus. Suhtlusõigust käsitlev tõend sisaldab mitut deklaratsiooni menetluste kohta, mida kohus on järginud: kui otsus on tehtud tagaselja, kinnitatakse tõendis, et mitteilmunud isikule on dokumendid toimetatud kätte selliselt, et tal on olnud võimalik korraldada enda kaitsmist, et kõigile osapooltele ja lapsele on antud võimalus saada ära kuulatud, mis lapse puhul oleneb tema vanusest ja küpsusastmest. Päritoluriigis väljastatud tõendit ei saa vaidlustada, küll aga saab tõendit täpsustada (artikkel 43). Tõendatud kohtuotsust ei saa täitmisele pöörata, kui see on vastuolus hilisema täitmisele pööratava kohtuotsusega.

(99) Vt artikkel 10 ja punkt 6.1.4.4.

(100) Vt artikli 42 lõike 2 punkt a.

6.1.7. Otsuste tunnustamine ja täitmine – standardmenetlus – artiklid 21–39

Muude vanemliku vastutuse asjus tehtud otsuste puhul sarnaneb menetlus Brüsseli I määruse kohaselt otsuste suhtes kohaldatava menetlusega. Juba tehtud ja täitmisele kuuluv otsus väljastatakse koos määruses sätestatud tüüpvormis tõendiga⁽¹⁰¹⁾. Menetluses täitmiseotsuse taotlemiseks või täitmise registreerimiseks Ühendkuningriigis (artikkel 28) lähtutakse selle liikmesriigi õigusest, kus kohtuotsuse täitmist taotletakse (artikkel 30). Täitmist taotlev isik taotleb täitmiseotsust liikmesriigis, kus otsust tuleb täita. Kui otsus on väljastatud, teavitatakse sellest isikut, kelle vastu täitmist taotletakse vastavalt riigisisese õigusega ettenähtud menetlustele. See isik võib täitmiseotsuse vaidlustada, aga üksnes määruses sätestatud alustel⁽¹⁰²⁾. Otsuse tegelik täitmine toimub vastavalt riigisiseses õigusega ettenähtud menetlustele⁽¹⁰³⁾.

6.1.8. Lapse paigutamine teise liikmesriigi hooldeasutusse või kasuperekonda – artikli 55 punkt d ja artikkel 56

Määrusega on kaetud juhtumid, mis hõlmavad laste paigutamist hooldeasutusse või kasuperekonda. Sellised otsused vanemliku vastutuse kohta võivad hõlmata lapse paigutamist hooldeasutusse või kasuperekonda teises liikmesriigis, ja selle kaalumisel on määrusega ette nähtud erimenetlus. Enne kui pädev kohus saab teha otsuse sellise paigutamise kohta, peab ta esmalt konsulteerima keskasutusega või pädeva ametiasutusega liikmesriigis, kuhu lapse paigutamist kaalutakse, kui selles riigis on vajalik

ametivõimude sekkumine. Otsuse lapse paigutamise kohta hooldeasutusse või kasuperekonda saab teha üksnes siis, kui pädevad ametiasutused on andnud oma nõusoleku. Kui lapse paigutamine kasuperekonda teises liikmesriigis ei eelda ametivõimude sekkumist, ei ole sellist nõusolekut vaja ja lapse paigutamise eest vastutav asutus peab üksnes teavitama keskasutust või pädevat ametiasutust⁽¹⁰⁴⁾. Sellele protsessile aitavad kaasa määruse kohaselt loodud keskasutused, kes pakuvad kohtutele teavet ja abi. Liikmesriikidel tuleb seega kehtestada artiklis 56 ette nähtud nõusoleku andmiseks selged reeglid ja menetlused, et tagada õiguskindlus ja kiirus. Muu hulgas peavad menetlused võimaldama paigutamist kaaluval kohtul teha hõlpsasti kindlaks pädev asutus ja pädeval asutusel kiiresti anda oma nõusolek või sellest andmisest keelduda⁽¹⁰⁵⁾.

6.1.9. Kohtute ja keskasutuste koostöö – artikli 11 lõiked 6–8, artikli 15 lõige 6, artikli 42 lõike 2 punkt c, artiklid 53–55 ja 67

Nagu lapseröövi käsitlevas 1980. aasta Haagi konventsioonis ning vanemliku vastutuse ja lastekaitsemeetmetega seotud kohtualluvust, kohaldatavat seadust, tunnustamist, kohtuotsuste täitmist ja koostööd käsitlevas 19. oktoobri 1996. aasta Haagi konventsiooniski, on ka määruses keskne ja oluline roll liikmesriikide keskasutustele, kes peaksid määruse eesmärkide ja sätete täitmisel tegema üksteisega ja muude asjaomaste ametiasutustega koostööd. Sel otstarbel tuleb igas liikmesriigis määrata üks või mitu keskasutust. Mitu keskasutust määratakse juhul, kui liikmesriigis

(101) Vt artiklid 37 ja 39 ning II lisa.

(102) Vt artikkel 23.

(103) Vt artikkel 47.

(104) Vt artikli 56 lõige 4.

(105) Euroopa Kohus, 26. aprilli 2012. aasta otsus kohtuasjas V-92/12: Health Services Executive, lk 82.

on kaks või rohkem õigussüsteemi⁽¹⁰⁶⁾. Keskasutusel on nii üldised kui ka konkreetsemad ülesanded. Määruse kohaste keskasutuste lisaülesanne on aidata kohtuid nende koostöös, eelkõige seoses laste tagasitoomisega pärast tagasitoomisest keeldumise otsust ja siis, kui kohtud kaaluvad juhtumi üleviimist või piiriülest hooldusasutusse või kasuperesse paigutamist. Määrust hakati kohaldama eeldusel, et liikmesriikide keskasutuste vahelist koostööd ning nende ja kohtute vahelist suhtlemist⁽¹⁰⁷⁾ käesoleva määruse tähenduses toetab tsiviilasju käsitleva Euroopa õigusalase koostöö võrgustik⁽¹⁰⁸⁾. Selle suhtluse ja koostöö otstarve on püüda olla abiks selgi äärmiselt rasketes ja tundlikes juhtumites, kuhu on segatud lapsed⁽¹⁰⁹⁾.

6.2. Abielulahutuse korral kohaldatav õigus – Rooma III määrus⁽¹¹⁰⁾

6.2.1. Taust

2006. aasta juulis esitas Euroopa Komisjon ettepaneku võtta vastu määrus, milles käsitletak abielulahutuse korral kohaldatavat õigust. Ettepaneku üle peetavad läbirääkimised edenesid, kuni 2008. aastal sai selgeks, et õigusakti

vastuvõtmiseks ei suudeta vajalikku liikmesriikide ühehäälsust saavutada⁽¹¹¹⁾. Varsti pärast seda haaras rühm liikmesriike⁽¹¹²⁾ initsiatiivi vastavalt Euroopa Liidu toimimise lepingu tõhustatud koostöö uuele korraldusele⁽¹¹³⁾ ning see viis kõnealust teemat käsitleva Rooma III määruse vastuvõtmiseni.

6.2.2. Territoriaalne ja sisuline kohaldamisala

Alates 21. juunist 2012 muutusid ühtsed normid abielulahutuse ja lahusel suhtes kohaldatava õiguse kohta siduvaks neljateistkümnele liikmesriigile. Tegemist oli viieteistkümnega riigiga, kes soovisid algul teha koostööd selle tõhustatud menetluse raames, miinus Kreeka, kes loobus läbirääkimistest, aga teatas seejärel, et kavatseb end määrusega siduda. Nüüd on määrus siduv ka Leedule⁽¹¹⁴⁾. Määruse reguleerimisalast on välja jäetud arvukad perekonnaõiguse küsimused, mis samanevad Brüsseli IIa määruse reguleerimisalast välja jäetud küsimustega,⁽¹¹⁵⁾ millest mitmeid on nüüd käsitletud eraldi määrustes. Määrus on universaalne, mis tähendab, et määruse kohaselt kindlaks tehtud õigust kohaldatakse sõltumata sellest, kas tegemist on määrukses osaleva liikmesriigi õigusega või mitte.

(106) Vt artikkel 53.

(107) Vt artikli 11 lõiked 6 ja 7, artikli 15 lõige 6, artikkel 53, artikli 55 punktid c ja d ning artikkel 56.

(108) Vt artikkel 54. Euroopa õigusalase koostöö võrgustik koosneb kontaktpunktide ja määruse kohaste keskasutuste võrgustikust; vt allpool 14. peatükk Euroopa õigusalase koostöö võrgustiku kohta tsiviilasjades.

(109) Vt sellega seoses artikli 55 punkt e.

(110) Nõukogu määrus (EL) nr 1259/2010, 20. detsember 2010, tõhustatud koostöö rakendamise kohta abielulahutuse ja lahuse suhtes kohaldatava õiguse valdkonnas.

(111) Perekonnaõiguse meetmete puhul on nõutav nende ühehäälsus vastuvõtmise liikmesriikide poolt nõukogus, erinevalt enamikust tsiviilõiguse küsimustest, kus piisab kvalifitseeritud hääletenamusest nõukogus.

(112) Belgia, Bulgaaria, Saksamaa, Kreeka, Hispaania, Prantsusmaa, Itaalia, Läti, Luksemburg, Ungari, Malta, Austria, Portugal, Rumeenia ja Sloveenia.

(113) Euroopa Liidu toimimise lepingu artikli 328 lõige 1.

(114) Kreekale muutub see siduvaks alates 29. juulist 2015, vt komisjoni 27. jaanuari 2014. aasta otsus 2014/39/EL ja ELT L 231/41, 28. jaanuar 2014; alates 22. maist 2014 kohaldatakse määrust ka Leedus; vt komisjoni 21. novembri 2012. aasta otsus ja ELT L 323, 22.11.2012, lk 18.

(115) Välja jäetud küsimused puudutavad füüsiliste isikute teovõimet, abielu eksisteerimist, kehtimist, tunnustamist; abikaasade nime, abielu omandiõiguslikke tagajärgi, vanemlikku vastutust, ülalpidamiskohustusi, usaldusomandit ja pärimist.

6.2.3. Õiguse valik

Määruse kohaselt on osapooltel lubatud valida üks mis tahes järgmistest õigustest:

- selle riigi õigus, kus kohaldatava õiguse määramise kokkuleppe sõlmimise ajal on mõlema abikaasa peamine elukoht;
- selle riigi õigus, kus oli mõlema abikaasa viimane peamine elukoht, kui üks nendest elab kohaldatava õiguse määramise kokkuleppe sõlmimise ajal endiselt seal;
- selle riigi õigus, mille kodanik üks abikaasadest kohaldatava õiguse määramise kokkuleppe sõlmimise ajal on, või
- kohtu asukohariigi õigus.

Kohaldatava õiguse määramise kokkulepet võib sõlmida ja muuta igal ajal, kuid hiljemalt kohtu poole pöördumisse ajaks. Abikaasad võivad määrata kohaldatava õiguse ka kohtus menetluse käigus, kui see on kohtu asukohariigi õigusega ette nähtud. Kui nad määravad selle selliselt, kannab kohus selliselt määratud kohaldatava õiguse protokollis kooskõlas kohtu asukohariigi õigusega. Õiguse valiku sisuline kehtivus määratakse kindlaks selle õiguse alusel, mida kohaldataks siis, kui kokkulepe oleks kehtiv. Kohaldatava õiguse valikut käsitlev kokkuleppe tuleb sõlmida kirjalikult, see tuleb kuupäevastada ja sellele peavad alla kirjutama mõlemad abikaasad. Seda sorti kokkulepetele võivad kehtida muud täiendavad vormilised nõuded, kui need on kehtestatud abikaasade peamise elukoha liikmesriigi õiguses.

6.2.4. Valikuvõimaluse kasutamata jätmise korral kohaldatav õigus

Kui õigust ei ole valitud, määratakse kohaldatav õigus vastavalt järgmistele reeglitele: kehtib selle riigi õigus,

- kus on kohtusse pöördumise ajal abikaasade peamine elukoht või
- kus oli abikaasade viimane peamine elukoht, tingimusel et sellest ei ole kohtusse pöördumise ajal möödunud rohkem kui aasta, kui üks abikaasadest elab kohtusse pöördumise ajal endiselt selles riigis, või
- mille kodanikud mõlemad abikaasad on kohtusse pöördumise ajal, või
- kus kohtusse pöördutakse.

6.2.5. Muud reeglid

6.2.5.1. Kohtu asukohariigi õiguse kohaldamine

Kui määruse järgi kohaldatavas õiguses ei ole abielulahutust ette nähtud või kui see ei taga ühele abikaasale tema soo tõttu võrdset võimalust abielulahutust või lahusele taotlema, kohaldatakse kohtu asukohariigi õigust.

6.2.5.2. Tagasisaate ja edasiviite vältamine

Riigi õiguse kohaldamine tähendab selle riigi kehtiva õiguse kohaste õigusnormide, välja arvatud rahvusvahelise eraõiguse normid, kohaldamist⁽¹¹⁶⁾.

6.2.5.3. Avalik kord

Kohus võib keelduda käesoleva määruse alusel määratud õiguse mõne sätte kohaldamisest üksnes siis, kui see on ilmselgelt vastuolus kohtu asukohariigi avaliku korraga.

6.2.5.4. Erinevused liikmesriikide õigusaktides

Määruses ei kohustata selle osaleva liikmesriigi kohtuid, mille õiguses ei ole abielulahutust ette nähtud või ei loeta asjaomast abielu abielulahutusega seotud menetluse jaoks kehtivaks, kuulutama välja abielulahutust käesoleva määruse normide kohaldamise tõttu.

(116) Tagasisaate ja edasiviite vältamise mõju üldkirjeldus vt allpool punktis 8.3.9.

Ülaldamiskohustused

7.1. Ülalpidamiskohustuste määruse taust – Brüsseli I määrus ja ülalpidamist käsitlev 2007. aasta Haagi konventsioon

Ülalpidamiskohustustega seotud kohtualluvust, tunnustamist ja täitmist käsitlevad normid toleaeagses Euroopa Ühenduses paigutati Brüsseli I määrusesse. Selle abil anti ülalpidamist saama õigustatud isikule võimalus esitada hagi selle liikmesriigi kohtutesse, kus on tema alaline või peamine elukoht. See kord toimis teatud ulatuses hästi, kuid ülalpeetav pidi siiski taotlema täidetavaks tunnustamist, et otsust oleks võimalik teises liikmesriigis täita. See oli keeruline paljudele ülalpidamist saama õigustatud isikutele, kellel oli vaja otsuse kiiret ja tõhusat täitmist, sest nad sõltusid neile määratud elatise maksmisest. See probleem oli teravam lastele makstava elatise puhul

Et kaotada elatismakseid puudutavate otsuste tunnustamiseks ja täitmiseks vajalikud vahemenetlused ning kehtestada ülalpidamismõudeid käsitlevate piiriüleste vaidluste lahendamise lihtsustamiseks ja kiirendamiseks ühised menetlusnormid, võttis Euroopa Komisjon 2005. aastal vastu ettepaneku ülalpidamiskohustusi käsitleva ELi määruse kohta.

Samal ajal, kui EL pidas selle ettepaneku üle läbirääkimisi, kaasati läbirääkimisprotsessi Haagi rahvusvahelise eraõiguse konverents, tänu millele võeti 2007. aasta novembris vastu uus konventsioon laste ja teiste pereliikmete elatise rahvusvahelise sissenõudmise kohta. 2007. aasta Haagi konventsioon pakub kõikehõlmavat raamistikku ülalpidamisküsimuste lahendamiseks konventsiooni osalisriikide vahel. Sellele on lisatud fakultatiivprotokoll, mis sisaldab norme ülalpidamiskohustuste suhtes kohaldatava õiguse kohta. Euroopa Komisjon ja liikmesriigid osalesid nendes

läbirääkimistes aktiivselt ning lisasid mitmed rahvusvahelisel tasandil kokkulepitud normid ülalpidamiskohustuste määrusesse, mis võeti vastu detsembris 2008.

Euroopa Liit ratifitseeris 2007. aasta Haagi konventsiooni 9. aprillil 2014. See jõustus 1. augustil 2014 kõigis liikmesriikides peale Taani. Protokolli võttis Euroopa Liit vastu 8. aprillil 2010⁽¹¹⁷⁾ ning seda kohaldatakse alates ülalpidamiskohustuste määruse jõustumisest 18. juunil 2011 kõigis liikmesriikides, välja arvatud Ühendkuningriik ja Taani. ELi liikmesriigid kasutavad 2007. aasta Haagi konventsiooni üksnes konventsiooni osalisriikidega, mis ei ole ELi liikmesriigid.

7.2. Ülalpidamiskohustuste määruse eesmärk⁽¹¹⁸⁾

Ülalpidamiskohustuste määruse keskne eesmärk on luua õigusakt, millega lihtsustada protsessi, mille käigus ühes Euroopa Liidu liikmesriigis elav ülalpidamist saama õigustatud isik saab taotleda teises liikmesriigis elavalt kohustatud isikult elatise maksmist kiiresti ja lihtsalt tänu kohtualluvust, kollisiooninorme, tunnustamist ja täidetavust, täitmist, õigusabi ja keskasutuste vahelist koostööd käsitlevatele sätetele. Ülalpidamist saama õigustatud isikul, kes on saanud otsuse ühes liikmesriigis, peaks olema võimalik tunnustada see täidetavaks (kui vaja) ja panna maksma teises liikmesriigis allpool punktis 7.6 kirjeldatud lihtmenetluste teel. Ülalpidamist saama õigustatud isik võib taotleda elatise maksmist

(117) Nõukogu otsus 2009/941/EÜ; vt ELT L 331/17, 16.12.2009.

(118) Nõukogu määrus (EÜ) nr 4/2009, 18. detsember 2008, kohtualluvuse, kohaldatava õiguse, kohtuotsuste tunnustamise ja täitmise ning koostöö kohta ülalpidamiskohustuste küsimustes.

ka elatise väljamõistmise otsusega teises liikmesriigis. Kohustatud isik peaks saama tuge keskasutuselt mitte üksnes selleks, et taotleda otsuste tunnustamist, vaid ka nende muutmist. Määrusega on reguleeritud ka olukorrad, kus ülalpidamist saama õigustatud isiku õigused lähevad üle avalik-õiguslikele asutustele.

7.3. Reguleerimisala

7.3.1. Territoriaalne kohaldamisala

Määrust kohaldatakse kõigis ELi riikides ja see on siduv kõigile ELi liikmesriikidele peale Taani. Taani aga nõustus EÜ ja Taani vahel 19. oktoobril 2005 sõlmitud lepingus,⁽¹¹⁹⁾ et see on talle siduv ulatuses, milles selle määrusega muudeti Brüsseli I määrust⁽¹²⁰⁾. Selle tulemusel kehtib määrus ka Taanis, välja arvatud III peatükk (kohaldatav õigus) ja VII peatükk (keskasutuste vaheline koostöö)⁽¹²¹⁾. See tähendab, et Taani suhtes kohaldatakse kohtualluvuse, kohtuotsuste tunnustamise ja täitmise ning õiguskaitse kättesaadavuse kohta käivaid määruse norme ja määruse nõudeid, mis kehtivad riikide kohta, kes ei ole Haagi protokollis osalisriigid.

Mis puutub Ühendkuningriiki ja Iirimasse, siis selleks, et määrus oleks neile siduv, pidi kumbki liikmesriik kolme kuu jooksul pärast ettepaneku

tegemist teatama, kas nad soovivad seda⁽¹²²⁾. Iirimaa teatas osalemisest enne, kui algasid läbirääkimised ELi ettepaneku üle, millest sai 2009. aasta ülalpidamiskohustuste määrus; Ühendkuningriik aga mitte⁽¹²³⁾. Ühendkuningriik osales läbirääkimistes ja otsustas selles osalemise kasuks hiljem ja talle on määrus siduv, kui Ühendkuningriik ei ole ratifitseerinud 2007. aasta Haagi protokollis kohaldatava õiguse kohta ning seega kohaldatakse Ühendkuningriigi suhtes määruse norme otsuste tunnustamise ja täitmise kohta, nagu kirjeldatud punktis 7.6.

7.3.2. Sisuline kohaldamisala

Määrust kohaldatakse kõigi ülalpidamiskohustuste suhtes, mis tekivad pere-, sugulus-, abielu- või hõimlussuhetest. See sisaldab norme kohtualluvuse, kohaldatava õiguse, tunnustamise ja täitmise ning koostöö kohta. Samuti sisaldab see olulisi norme riigi õigusabi kättesaadavuse ning keskasutuste pakutava abi kohta ülalpidamist saama õigustatud ja kohustatud isikutele.

7.4. Kohtualluvus

Määruse kohtualluvusnorme kohaldatakse kohtute suhtes, mis hõlmavad määratluse kohaselt ka mõningaid määruse X lisas loetletud haldusasutusi⁽¹²⁴⁾.

(119) Vt ELT L 299, 16.11.2005, lk 62.

(120) Euroopa Ühenduse ja Taani Kuningriigi vaheline leping kohtualluvuse ning kohtuotsuste tunnustamise ja täitmise kohta tsiviil- ja kaubandusajades; ELT L 149, 12.6.2009, lk 80.

(121) Vt ELT L 149, 12.6.2009.

(122) Vt punkti 1.3 sissejuhatus ning Euroopa Liidu lepingule ja Euroopa Liidu toimimise lepingule lisatud protokoll Ühendkuningriigi ja Iirimaa seisukoha kohta.

(123) Vt põhjendused 46 ja 47.

(124) Vt ELT L 293, 11.11.2011, lk 24. Taani kohta vt ka ELT L 251, 21.9.2013, lk 1.

7.4.1. Üldsätted – artikkel 3

Käesoleva määruse kohaselt on asja arutama pädevad järgmised kohtud.

Selle riigi kohus,

- kus on kostja (kohustatud isik) alaline elukoht,
- kus on õigustatud isiku alaline elukoht,
- mis on kohtu asukohariigi õiguse kohaselt pädev menetlema perekonnaseisu käsitlevaid kohtuasju, kui ülalpidamiskohustust käsitlev asi on nendega seotud, või
- mis on kohtu asukohariigi õiguse kohaselt pädev menetlema vanemlikku vastutust käsitlevaid kohtuasju, kui ülalpidamiskohustust käsitlev asi on nendega seotud,

eeldusel et kahel viimasel juhul ei ole kohtualluvuse aluseks üksnes ühe poole kodakondsus.

7.4.2. Kohtu valik – artikkel 4

Pooled võivad kokku leppida, milline kohus lahendab nende vahel tekkinud või tekkida võivad ülalpidamiskohustusi käsitlevad vaidlused, v.a alla kaheksateistkümneaastase isikuga seotud ülalpidamisvaidlused. Valida saab järgmiseid kohtuid.

Kohus või kohtud kohtu valiku kokkuleppe sõlmimise ajal või kohtusse pöördumise ajal:

- kohus või kohtud liikmesriigis, kus on ühe poole alaline elukoht
- kohus või kohtud, mille kodakondsus on ühel pooltest,
- abikaasade või endiste abikaasade vaheliste ülalpidamiskohustuste puhul, kohus, mis on pädev tegema otsust nende vahelises abieluasjadega seotud vaidluses, või
- abikaasade või endiste abikaasade vaheliste ülalpidamiskohustuste puhul kohus või kohtud liikmesriigis, kus oli abikaasade viimane ühine alaline elukoht vähemalt ühe aasta jooksul.

Kokkulepe peab olema kirjalik või edastatud elektroonilisel teel nii, et seda on võimalik alaliselt säilitada. Kui pooled ei ole kokku leppinud teisiti, on kokkuleppes kindlaks määratud kohtul või kohtutel ainupädevus.

7.4.3. Muud olulised kohtualluvust käsitlevad normid – kostja ilmutamine, ühine kodakondsus ja *forum necessitatis*

Kui kostja ilmub kohtusse ega vaidlusta selle kohtu pädevust, on pädev see kohus⁽¹²⁵⁾. Poolte ühise kodakondsuse riigi kohtutele on pädevus ülalpidamisküsimustes üksnes juhul, kui määruse või Lugano 2007. aasta konventsiooni kohaselt puudub muu kohtualluvus⁽¹²⁶⁾. Erandjuhul võib pädevus olla selle liikmesriigi kohtul, kellega vaidlus on piisavalt seotud, kui ükski teine liikmesriigi kohus ei ole pädev ja kui kolmandas riigis ei ole võimalik menetlust mõistlikult algatada⁽¹²⁷⁾.

(125) Artikkel 5.

(126) Artikkel 6.

(127) Artikkel 7.

7.4.4. Ülalpidamise asjus tehtud otsuste muutmine – artikkel 8

Kui kohtuotsus tehakse liikmesriigis või 2007. aasta Haagi konventsiooni osalisriigis, kus on ülalpidamist saama õigustatud isiku alaline elukoht, ei saa kohustatud isik algatada menetlust otsuse muutmiseks või uue kohtuotsuse tegemiseks üheski teises liikmesriigis seni, kuni õigustatud isiku alaline elukoht on kohtuotsuse teinud riigis. Siin on mitmeid erandeid, eelkõige juhul, kui pooled on valinud määruse kohaselt kohtu valikut käsitlevas kokkuleppes pädevaks selle teise liikmesriigi kohtu või kui õigustatud isik on tunnustanud kõnealuse teise liikmesriigi kohtute pädevust.

7.4.5. Menetluses olev kohtuasi – artikkel 12

Kui eri liikmesriikide kohtutes algatavad sama eseme ja alusega hagide põhjal menetlusi ühed ja samad pooled, hakkab asja menetlema kohus, kuhu esimesena pöörduti ja kes on selleks pädev, ning teine kohus peatab menetluse seni, kuni on kindlaks tehtud selle kohtu pädevus, kellele hagi esitati esimesena, ning seejärel loobub oma pädevusest.

7.5. Kohaldatav õigus – artikkel 15

Nagu nimetatud, kohaldatakse määrusega 2007. aasta Haagi fakultatiivprotokolli, mis praegu on siduv kõikidele liikmesriikidele peale Ühendkuningriigi ja Taani. Protokollis sätestatud norme kirjeldatakse lühidalt allolevas kastis..

Kohaldatava õigusega reguleeritakse õigust kõigi ülalpidamiskohustuste korral, mis tulenevad pere-, sugulus-, abielu- või hõimlussuhetest; kui kohustus on seotud lapsega, ei ole oluline, kas vanemad on abielus

või mitte⁽¹²⁸⁾. Kohaldada võib mis tahes riigi õigust, isegi kui see ei ole protokollis osalisriiki⁽¹²⁹⁾.

Üldreegel on see, et kui ei ole teisiti sätestatud, on kohaldatav õigus ülalpidamist saama õigustatud isiku peamise elukoha riigi õigus⁽¹³⁰⁾. Kui selle õigusega ei võimaldata õigustatud isikul saada kohustatud isikult elatist vastavalt vanemate ja laste vahelistele kohustustele ning kui tegemist on üldjuhul alla kahekümne ühe aastastega, siis kohaldatakse kohtu asukohariigi õigust. Sama õigust kohaldatakse seda liiki kohustuste suhtes siis, kui õigustatud isik pöördub selle riigi kohtusse, kus on kohustatud isiku peamine elukoht, välja arvatud juhul, kui selle õigusega ei võimaldata õigustatud isikul saada kohustatud isikult elatist. Sellisel juhul kohaldatakse selle riigi õigust, kus on õigustatud isiku peamine elukoht⁽¹³¹⁾.

Kui abikaasa ülalpidamise juhtumites või endise abikaasa või tühistatud abielu poolte ülalpidamise juhtumites vaidlustab üks pool õigustatud isiku peamiseks elukohaks oleva riigi õiguse ning teise riigi õigus on abieluga tihedamalt seotud, eelkõige sellise riigi õigus, kus oli abikaasade viimane ühine elukoht, siis kohaldatakse selle riigi õigust⁽¹³²⁾.

On norme, mis võimaldavad pooltel leppida kokku kohaldatava õiguse määramises nii juba algatatud või algatatava menetluse kohta eraldi või üldiselt⁽¹³³⁾. Üldisel määramisel saab valida:

(128) Protokollis artikkel 1.

(129) Protokollis artikkel 2.

(130) Protokollis artikkel 3.

(131) Protokollis artikkel 4.

(132) Protokollis artikkel 5.

(133) Protokollis artikkel 7.

- selle riigi õiguse, kelle kodakondsus on ühel või teisel poolel,
- selle riigi õiguse, kus on kummagi poole alaline elukoht, mõlemal juhul määramise ajal:
- õiguse, mida poolte valikul kohaldatakse nende vara suhtes või nende lahutuse või lahuselu suhtes või mida kohus, kuhu pöörduti, on juba nendes küsimustes kohaldanud⁽¹³⁴⁾.

Kohaldatava õiguse määramise kokkuleppe peavad allkirjastama mõlemad pooled ja see peab olema kirjalik või salvestatud mis tahes infokandjale, millel sisalduv teave on hiljem kättesaadav ja kasutatav.

Nagu kohtu valimisel, ei ole võimalik valida ka alla kaheksateistaastase isikuga seotud ülalpidamiskohustuse suhtes kohaldatavat õigust; sama kehtib ka kahjustatud või puudulike võimetega isikute kohta.⁽¹³⁵⁾

Kohaldatava õigusega reguleeritakse erinevaid ülalpidamise aspekte, sealhulgas seda, kas ja millises ulatuses saab elatist nõuda tagasiulatavalt, võlgnetava summa arvutuste ja indekseerimise alust, meetmete täielikku või osalist peatamist, elatist maksma kohustatud isikute kohustuste ulatust, kui ametiasutus nõuab õigustatud isikule elatise asemel makstud summade tagasimaksmist⁽¹³⁶⁾.

Normide kohaldamise kohta mitme õigussüsteemiga riikides ning ka ELis ja muudes sama laadi organisatsioonides on olemas erisätted⁽¹³⁷⁾.

(134) Protokolli artikli 8 lõige 1.

(135) Protokolli artikli 8 lõiked 2–5.

(136) Protokolli artikkel 11.

(137) Protokolli artiklid 15–17, 24 ja 26.

7.6. Tunnustamine ja täitmine

7.6.1. Üldine taust

Ülalpidamisotsuste tunnustamiseks ja täitmiseks on kaks menetlust olenevalt sellest, kas liikmesriik on või ei ole 2007. aasta Haagi protokollis osalisriik.

7.6.2. Liikmesriigid, kellele protokoll on siduv

Kui ülalpidamisega seotud otsus tehakse liikmesriigis, kes on 2007. aasta Haagi protokollis osalisriik, tuleb seda tunnustada teises liikmesriigis ilma erimenetluseta ja ila ühegi võimaluseta seda tunnustamist vaidlustada. 2007. aasta Haagi protokolliga seotud liikmesriigis tehtud otsus, mis on täidetav seal, on täidetav teises liikmesriigis, ilma et seda oleks vaja täidetavaks tunnustada. Kui elatist maksma kohustatud isik ei ilmu kohtusse, on tal piiratud õigus taotleda kohtuotsuse läbivaatamist, kuid seda üksnes otsuse teinud liikmesriigis. Otsuse täitmiseks tuleb esitada otsuse koopia koos otsuse väljavõttega määruse I lisas esitatud vormis ning vajaduse korral ka dokument, milles on märgitud maksmisele kuuluv elatismakse. Võib olla vajalik esitada ka vorm sisu tõlge kohtuotsuse täitmise liikmesriigi asjakohases keeles. Kui see on tehtud, on kohtuotsuse täitmise liikmesriigil üksnes piiratud õigus keelduda kohtuotsuse täitmisest või seda piirata, nagu sätestatud artiklis 21.

7.6.3. Liikmesriigid, kellele protokoll ei ole siduv

Kui otsuse teeb liikmesriik, kelle suhtes 2007. aasta Haagi protokoll ei ole siduv (Ühendkuningriik ja Taani), ei ole teises liikmesriigis nõutav ükski erimenetlus. Täidetava otsuse, mis on tehtud liikmesriigis, kelle suhtes

2007. aasta Haagi protokoll ei ole siduv, tunnustamisest saab keelduda liikmesriigis, kus tunnustamist tahetakse saavutada ja sel juhul asjaomases liikmesriigis vaja see täidetavaks tunnistada. See menetlus on üldjoontes sama kui algses Brüsseli I määruses kasutatul⁽¹³⁸⁾. Tuleb aga järgida kindlaid tähtaegu, välja arvatud juhul, kui erakorralised asjaolud muudavad selle võimatuks: kohtuotsus tunnistatakse täidetavaks hiljemalt 30 päeva jooksul pärast selleks ettenähtud nõuete täitmist. Kohus, kelle juures täidetavaks tunnistamine vaidlustati, peab tegema oma otsuse 90 päeva jooksul alates tema poole pöördumisest, välja arvatud juhul, kui see on võimatu erakorraliste asjaolude tõttu⁽¹³⁹⁾.

7.6.4. Ametlikud juriidilised dokumendid ja kohtulikud kokkulepped⁽¹⁴⁰⁾ – artikkel 48

Ametlikke juriidilisi dokumente ja kohtulikke kokkuleppeid, mida tunnustatakse ja mis on täidetavad nende väljastamise liikmesriigis, tunnustatakse ja täidetakse teises liikmesriigis samamoodi kui kohtuotsuseid. Päritoluliikmesriigi pädev asutus peab väljastama sellisest kohtulikust kokkuleppest või ametlikust juriidilisest dokumendist väljavõtte, kasutades määruse lisades esitatud asjakohaseid vorme.

(138) Vt eespool punkt 2.2.6.

(139) Artikkel 30.

(140) Vt artikli 2 mõisted.

7.7. Riigi õigusabi ja kulude kandmisest vabastamine – artiklid 44–47

Määruses on ette nähtud, et selleks, et pääseda tõhusalt juurde õigusemõistmisele, on pooltel võimalik ülalpidamisjuhtumites saada riigi õigusabi. Kui taotlus esitati määruse kohaselt keskasutuste kaudu, peaks taotluse saanud liikmesriik andma õigusabi mis tahes taotlejale, kes elab taotluse esitanud liikmesriigis. Seda ei kohaldata juhul, kui pooled ei vaja sellist abi kohtuasja algatamiseks, ning kui keskasutus pakub vajalikke teenuseid tasuta.

Taotluse saanud liikmesriik annab tasuta õigusabi kõigi keskasutuse kaudu esitatud õigustatud isiku taotluste puhul, mis käsitlevad vanema ja lapse suhtest tulenevaid ülalpidamiskohustusi alla 21aastase isiku suhtes. Kuid taotluse saanud liikmesriigi pädev asutus võib selliste ülalpidamiskohustusi käsitlevate kohtuotsuste tegemise või muutmise taotluste puhul keelduda tasuta õigusabi andmisest, kui ta leiab, et taotlus või edasikaebus on selgelt põhjendamatu.

Pakutav riigi õigusabi peab olema samaväärne kui õigusabi, mis on pooltele kättesaadav riigisiseste kohtuasjade puhul. Õigusabi tähendab abi, mis on vajalik, et võimaldada pooltel teada ja nõuda oma õigusi ning tagada, et nende taotlusi menetletakse tõhusalt, ja see hõlmab:

- kohtueelset nõustamist;
- õigusabi asutuses või kohtus menetluse algatamiseks ja kohtus esindamiseks;
- tasudest vabastamist või abistamist nende kulude katmisel;

- õigusabi saanud võitnud poole kulude katmist kohtuasja kaotaja poolt, kui sellised kulud oleks kaetud, kui õigusabi saaja alaline elukoht oleks olnud liikmesriigis, kus asub kohus;
- suulist tõlget;
- kohtu või pädeva asutuse nõutavate ja õigusabi saaja esitatavate, asja lahendamiseks vajalike dokumentide tõlkimist;
- õigusabi saaja ja teiste selliste isikute sõidukulused, kes peavad asja üle otsustamiseks kohtusse ilmuma, kui kohus otsustab, et asjaomaseid isikuid ei ole võimalik muul viisil rahuldavalt ära kuulata.

Poolel, kes on saanud päritoluliikmesriigilt täies ulatuses või osaliselt õigusabi või vabastatud kulude tasumisest, on õigus saada talle kõige soodsamat õigusabi või kõige ulatuslikum vabastus vastavalt kohtuotsuse täitmise liikmesriigi õigusele. Poolel, kellele võimaldati tasuta menetlust määruse X lisas loetletud haldusasutuses, on õigus saada kohtuotsuse täitmise liikmesriigis võimalikult täies ulatuses või osaliselt õigusabi või kõige ulatuslikumat vabastust õiguse kandmisest, kui ta tõendab, et vastab õigusabi saamise majanduslikele tingimustele. Need pädevad asutused on loetletud määruse XI lisas⁽¹⁴¹⁾.

Kui määrusega ei ole riigi õigusabi ette nähtud, võib seda anda riigisiseste normide (sh vahendite ja põhjendatuse kontrolli) kohaselt⁽¹⁴²⁾. Määruse kohaselt antav õigusabi ei pea olema kättesaadav üksnes kohtumenetlustes, vaid kui ülalpidamisega seotud otsuseid tehakse või täidetakse muudes asutustes, siis ka nendes asutustes toimuvate menetluste puhul⁽¹⁴³⁾.

(141) Vt ELT L 293, 11.11.2011, lk 24. Taani kohta vt ka: ELT L 251, 21.9.2013, lk 1.

(142) Vt artikli 47 lõige 1.

(143) Vt kohtu mõiste määratlust artikli 2 lõikes 2; kohtu mõiste alla kuuluvad asutused on loetletud X lisas.

7.8. Keskasutused – artiklid 49–63

Määruse kohaselt määratud keskasutustele on antud laiem roll kui muudes ülalpidamiskohustusi käsitlevates õigusaktides. Eelkõige peavad nad abistama ülalpidamist saama õigustatud isikuid, kes taotleavad ülalpidamist käsitlevate otsuste täitmist või tegemist. Igas liikmesriigis on vähemalt üks keskasutus; kui riigis on mitu õigussüsteemi või territoriaalüksust, võib ta määrata mitu keskasutust⁽¹⁴⁴⁾. Keskasutuste ülesanded on määruks üksikasjalikult sätestatud⁽¹⁴⁵⁾. Keskasutused võivad võtta asjakohaseid meetmeid või hõlbustada nende võtmist, et abistada ülalpidamist saama õigustatud isikuid neile võlgu olevate summade maksmise tagamisel, sealhulgas kohustatud isikute asukoha kindlaks tegemine ning nende sissetulekut, varasid ja pangakontosid puudutava teabe väljaselgitamine. Oma ülesannete täitmisel teevad keskasutused üksteisega koostööd ning edastavad taotlusi ja teavet asjakohastele asutustele, sealhulgas kohtutele. Keskasutused ei võta oma teenuste eest tasu⁽¹⁴⁶⁾. Keskasutuse ülesandeid võivad asjaomase liikmesriigi õigusaktidega lubatud ulatuses täita avalik-õiguslikud asutused või muud asutused, tingimusel et see toimub kõnealuse liikmesriigi pädevate asutuste järelevalve all.

(144) Artikli 49 lõige 2.

(145) Vt artiklid 50 ja 51.

(146) Keskasutuste rolli, volituste ja ülesannete kohta vt üldiselt määruse VII peatükk.

Pärimine

8.1. Pärimisasjade määruse taust ja eesmärgid⁽¹⁴⁷⁾

Kuna järjest rohkem Euroopa Liidu kodanikke kasutab oma põhiõigust kolida ja asuda elama liikmesriikidesse, mis ei ole nende päritoluriik, või omandada seal vara, on muutunud üha päevakohasemaks arutada vajadust kehtestada õigusraamistik kiiremateks, lihtsamateks ja odavamateks menetlusteks piiriülestes pärimisasjades. Seega otsustati 2009. aasta detsembris Brüsselis toimunud Euroopa Ülemkogul, et osana Stockholm'i programmist tuleks kohtuotsuste ja muude meetmete vastastikust tunnustamist laiendada ka pärimisküsimustele ja testamentidele, mis olid varasematest õigusaktidest välja jäetud.

Seepeale asus Euroopa Komisjon tegutsema ja tegi ettepaneku võtta vastu sellesisuline määrus, mida Euroopa Parlament ja nõukogu tegidki juulis 2012. Kuigi määrust kohaldatakse alates 17. augustist 2015 lahkunud isikute pärimisasjade suhtes, kehtib see ka õiguse valikul pärimisasjades ja surma puhuks tehtud korraldustes, mis on koostatud enne seda kuupäeva, juhul kui need vastavad määruses kehtestatud tingimustele⁽¹⁴⁸⁾. Samaselt teiste tsiviilasjades tehtavat koostööd käsitlevate õigusaktidega ei kohaldata seda määrust Taani suhtes. Ka Ühendkuningriik ja Iirimaa on otsustanud jääda sellest kõrvale.

(147) Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus (EL) nr 650/2012, 4. juuli 2012, mis käsitleb kohtualluvust, kohaldatavat õigust ning otsuste tunnustamist ja täitmist, ametlike dokumentide vastuvõtmist ja täitmist pärimisasjades ning Euroopa pärimistunnistuse loomist. Tuleb märkida, et peale Taani ei ole määrus siduv ka Ühendkuningriigile ja Iirimaa, kes ei ole selle vastuvõtmises osalenud.

(148) Vt artikkel 83.

Määruse põhieesmärgid on järgmised:

- parandada õiguskindlust ja kohtute pädevuse ettearvatavust pärimisasjades, tagades sealhulgas, et testamendi teinud kodanikud saavad valida oma pärimisasjale kohaldatava õiguse, mis võib mõjutada ka seda, millisel kohtul on pädevus;
- tagada selgus selles, millist õigust pärimisel kohaldatakse, eelkõige kui asjaomase vara omanikust isik on seotud enam kui ühe liikmesriigiga;
- võimaldada pärimisasjas tehtud kokkuleppeid teha selge viitega nende ulatusele ja mõjule, pidades silmas nende reguleerimisel kohaldatavat õigust;
- tagada, et surnu vara hooldamise eest vastutavate isikute identiteet ja volitused on selged, et neid volitusi tunnustatakse ja et need on täidetavad ka teistes liikmesriikides peale nende päritoluliikmesriigi;
- tagada, et ühes liikmesriigis tehtud otsuseid tunnustatakse teistes liikmesriikides ilma ühegi erimenetluseta;
- tagada, et jõustatakse pärimisasjaga seotud ametlikud dokumendid, et neil on teistes liikmesriikides sama mõju kui liikmesriigis, kus need koostati ja nende ehtsus tõestati või need registreeriti, ja
- näha ette Euroopa vabatahtlik pärimistunnistus, milles nimetataks selgelt isikud, kes on õigustatud vara pärima ja kes on volitatud vara hooldama või testamenti täitma.

Määruses sätestatud pärimiskorral võib samuti olla teatavaid eeliseid, kuna sellega edendatakse ühtset lähenemist pärimisele, st selles käsitletakse vara tervikuna ega soosita vara liikide, eelkõige vallas- ja kinnisvara eristamist, mis iseloomustab mõne liikmesriigi pärimiskorda.

Näited

Härra JMB Portugalist on elanud ja töötanud mitu aastat Brüsselis, aga kavatseb kunagi Portugali naasta. Tal on vara ja investeeringuid Portugalis ja Brüsselis ning suvila Prantsusmaal. Tema naine ja pere elavad temaga koos Brüsselis. Kui ta ei ole teinud testamenti, mis sisaldab õiguse valikut, tekivad küsimused, millist õigust kohaldatakse tema vara pärimise suhtes ja millis(t)el kohtu(te)l on pädevus sellega tegeleda. Kui ta näiteks sureb ootamatult Prantsusmaal, tekib küsimus, millised tagajärjed on sellel tema vara pärimisele?

Teine näide

Proua K on pärit Hollandist ja ta on mitu aastat töötanud Saksamaal. Tal ei ole lapsi, aga tal on partner (tsiviilpartnerlusena / samasooliste abielu). Ta valmistub pensionile jääma ja plaanib koos oma partneriga minna elama äsja Andaluusiasse ostetud majja, samal ajal kui tema juured ja varalised huvid jäävad Hollandisse. Ta on teinud Hollandis testamendi, mis tema kavatsuste kohaselt peaks käsitlema kõiki tema varaga seotud küsimusi ning mille suhtes kohaldatakse Hollandi õigust. Praeguse seisuga pole see Hispaania õigussüsteemis aktsepteeritav – mis juhtub, kui ta peaks surema?

8.2. Kohtualluvus pärimisasjades

8.2.1. Aluseks olev üldreegel ja selle variandid – artiklid 4–9

Pärimisasjas tervikuna on pädevad selle liikmesriigi kohtud, kus oli isiku alaline elukoht tema surma hetkel. Sellel reeglil on mitu erandit, eelkõige seoses kohtu ja õiguse valikuga. Kui surnu oli valinud pärimisasja reguleerimiseks sellise riigi õiguse, kelle kodakondsus tal valiku tegemise või surma hetkel oli, võivad asjassepuutuvad isikud otsustada, et selle riigi kohtutel on ainupädevus. Tuleb märkida, et sel juhul ei ole surnu üks asjassepuutuvatest isikutest. Seega ei kuulu surnu tehtud otsene kohtu valik, näiteks testamendis, selle reegli alla. Kui aga testamendis on tehtud õiguse valik, võib see mõjutada pärimisasja kohtualluvust. Määrus sisaldab lisasätteid, mille kohaselt võivad selle liikmesriigi kohus või kohtud, kelle õiguse surnu pärimisasja reguleerimiseks valis, olla pädevad vastavalt ülaltoodud valikule või juhul, kui surnu viimase alalise elukoha liikmesriigi kohus keeldub asja arutamisest nende kasuks või kui menetluse osalised on selgesõnaliselt nõustunud selle kohtu pädevusega, kuhu pöörduti. Viimaks – lisaks eeltoodud reeglitele võib pädevuse aluseks olla nende menetlusosaliste kohtusse ilmumine, kes ei osalenud kohtualluvuse kokkuleppes.

8.2.2. Kohtu mõiste – artikli 3 lõige 2

Määruse väga oluline tunnus on see, et kohtu mõiste määratlus on võrreldes tavaliselt ELi tsiviilõiguse õigusaktides määratletuga palju laiem. Lisaks kohtuasutustele, kellel on pädevus menetleda pärimisasju, hõlmab see mõiste ka muid asutusi ja õigusala töötajaid, kellel on selline pädevus, eeldusel et nad täidavad kohtuülesandeid või tegutsevad kohtuasutuse delegeeritud volituste alusel või tegutsevad kohtuasutuse alluvuses.

Kõnealused asutused või õigusala töötajad peavad nende ülesannete täitmisel tagama ka erapooletuse ja nende tehtud otsuse võib kohtuasutusele edasi kaevata või läbivaatamiseks esitada; nendel otsustel on samasugune mõju kui kohtuasutuse tehtud otsusel neis küsimustes. Liikmesriigid teatavad Euroopa Komisjonile, millised nende asutused ja õigusala töötajad vastavad sellele kirjeldusele.

8.2.3. Kohtualluvuse lisasätted – artikkel 10 ja 11

Liikmesriigi kohtutel võib olla pädevus selle isiku vara pärimisasjades, kelle alaline elukoht ei olnud surma hetkel Euroopa Liidu liikmesriik, kui selles liikmesriigis asuvad surnu vara hulka kuuluvad esemed ning kui surnu oli surma hetkel selle liikmesriigi kodanik või kui selles liikmesriigis asus surnu eelmine alaline elukoht ning kohtusse pöördumise ajaks ei ole alalise elukoha muutmisest möödunud rohkem kui viis aastat. Kui ühelgi liikmesriigi kohtul ei ole sel alusel pädevust, on selle liikmesriigi kohtutel, kus pärandvarasse kuuluvad esemed asuvad, pädevus teha otsuseid kõnealuste esemete kohta.

On veel üks varusäte, et kui ühelgi liikmesriigi kohtul ei ole nende reeglite alusel pädevust; on liikmesriigi kohtutel erandkorras pädevus pärimisasja lahendamiseks, kui pärimisasjaga tihedalt seotud kolmandas riigis ei saa menetlust algatada. See *forum necessitatis*-e reegel peaks tagama, et pärimisasjade lahendamiseks on alati olemas liikmesriigi kohus.

8.2.4. Kohtualluvus pärandi vastuvõtmisel või sellest loobumisel – artikkel 13

Veel ühe olulise reeglina määruks määratakse kindlaks kohtualluvus juhtudel, kui isik teeb vastavalt pärandi suhtes kohaldatavale õigusele avalduse seoses ühega järgmistest:

- pärandi vastuvõtmine või sellest loobumine;
- annaku või sundosa vastuvõtmine või sellest loobumine;
- selle isiku vastutuse piiramine võlgade eest, mis lasuvad surnud isiku pärandataval varal.

Selle reegli kohaselt on pädevus selle liikmesriigi kohtutel, kus on avalduse teinud isiku alaline elukoht, kui selle liikmesriigi õiguse kohaselt võib selliseid avaldusi kohtule esitada.

8.2.5. Kolmandas riigis asuv vara – artikkel 12

Kui surnu pärandvara hulka kuulub kolmandas riigis ehk Euroopa Liidu välises riigis ning praegusel juhul ka Taanis, Iirimaa ja Ühendkuningriigis asuv vara, võib kohus, kuhu pärimisasja lahendamiseks pöörduti, jätta menetlusosalise taotlusel kõnealuse vara kohta otsuse tegemata, kui võib eeldada, et vara kohta tehtud mis tahes kohtuotsust asjaomases kolmandas riigis ei tunnustata või ei tunnustata seda täidetavaks. Reaalselt tähendab see kõnealustel juhtudel, et nende varadega seoses tuleb algatada eraldi menetlused kolmandas riigis, kus need asuvad. See ei mõjuta osaliste õigust piirata menetluse ulatust vastavalt selle liikmesriigi õigusele, mille kohtusse pöörduti.

8.3. Kohaldatav õigus

8.3.1. Kohaldatava õiguse ulatus – artikkel 23

Pärimisasjade suhtes kohaldatava õigusega – nagu on kindlaks määratud järgmiste määruse normidega – reguleeritakse pärimisasja kui tervikut ja mis tahes kõnealust õigust kohaldatakse olenemata sellest, kas see on liikmesriigi õigus või mitte. Eelkõige määratakse selle õigusega kindlaks järgmised küsimused:

- pärandi avanemise põhjused, aeg ja koht;
- soodustatud isikute kindlaksmääramine, nende pärandiosade kindlaksmääramine ning üleelanud abikaasa või partneri pärimisõiguse kindlaksmääramine;
- pärimisvõime;
- pärandist ilmajätmine ja pärimiskõlbmatuse;
- pärandvara hulka kuuluvate esemete, õiguste ja kohustuste üleminek pärijatele ja annakusaajatele;
- pärandi hooldajate volitused seoses vara haldamisega, eelkõige selle müügiga ja võlausaldajate nõuete rahuldamisega;
- vastutus võlgade eest;
- pärandvara vabalt kasutatav osa, sundosa ja muud testeerimisvabaduse piirangud ning muud nõuded pärandi või pärijate vastu;
- kohustus tagastada mis tahes tasuta saadu, mille surnu on andnud, või võtta seda arvesse soodustatud isikute pärandiosade kindlaksmääramisel ja
- pärandvara jagamine.

8.3.2. Kohaldatav õigus – üldreegel – artikkel 21

Vastupidiselt kohtualluvuse reeglile ja kui määruses ei ole sätestatud teisiti, kohaldatakse pärimisasja suhtes selle riigi – pange tähele, mitte liikmesriigi – õigust, kus asus surnu alaline elukoht tema surma hetkel. Kui on selge, et surnu oli tihedamalt seotud teise riigiga kui see, mille õigust eelnimetatud reegli alusel kohaldataks, näiteks riigiga, kus asus surnu varasem alaline elukoht või mille kodakondsus tal oli või kus ta elas, siis kohaldatakse selle teise riigi õigust.

8.3.3. Kohaldatav õigus – õiguse valik – artikkel 22

Isik võib pärimisasjale kohaldatavaks õiguseks valida üksnes selle riigi õiguse, mille kodanik ta on valiku tegemise ajal või surma hetkel. Kui isikul on mitu kodakondsust, võib ta valida ükskõik millise riigi õiguse, mille kodanik ta on^[149]. Valik tehakse sõnaselgelt ja surma puhuks tehtud korralduse vormis või peab see muul viisil nähtuma kõnealuse korralduse, näiteks testamendi või testamendi vormis koostatud muu dokumendi tingimustest. Kohaldatava õiguse valiku kui tehingu sisulise kehtivuse küsimustes kohaldatakse õigust, mida käsitletakse valituna. Testaator võib õiguse valikut muuta või tühistada selle samal viisil kui mis tahes surma puhuks tehtud korralduse puhul. Selle viimase sättega antakse kodanikele mõningane kitsendatud vabadus kajastada muutusi oma isiklikus olukorras vastavalt sellele, kuidas nende elu kujuneb, eelkõige sellistel sageli esinevatel juhtudel, kui inimene otsustab pärast pensionile jäämist kolida teise liikmesriiki kui see, kus ta on oma tööelu ajal elanud.

[149] See määrus ei reguleeri isiku käsitamist mingi riigi kodanikuna, see on reguleeritud riigisisese õigusega, seejuures vajaduse korral rahvusvaheliste konventsioonidega, järgides täielikult Euroopa Liidu üldpõhimõtteid.

8.3.4. Muud kohaldatava õiguse sätted – artiklid 24 ja 25

Mitmes sättes käsitletakse veel surma puhuks tehtud korralduste – testamentide ja muude testamendi vormis koostatud dokumentide – lubatavuse ja sisulise kehtivuse, aga ka surnu eluajal pärimisasjades tehtud lepingute – mida mõnes õigussüsteemis tuntakse kui elavate isikute vahelist (*inter vivos*) korraldust surma puhuks – lubatavuse ja kehtivuse suhtes kohaldatavat õigust, samuti sellise lepingu siduvust selle osaliste suhtes. Selliseid korraldusi ja lepinguid reguleeritakse valiku puudumise korral õigusega, mida oleks surnu vara pärimise suhtes kohaldatud juhul, kui ta oleks surnud korralduse tegemise või lepingu sõlmimise päeval. Pooltel on võimalik teha õiguse valik samadel alustel kui⁽¹⁵⁰⁾ pärimisasjade puhul üldiselt.

8.3.5. Surma puhuks tehtud korralduste sisuline kehtivus – artikkel 26

Sisulise kehtivusega seoses reguleeritavad küsimused hõlmavad:

- surma puhuks korraldust tegeva isiku võimet seda teha;
- põhjusi, mis takistavad korraldust tegeval isikul teha korraldust teatud isikute kasuks või mis takistavad isikul pärida;
- surma puhuks tehtud korralduse tegemise lubatavust esindaja kaudu;
- korralduse tõlgendamist;
- tegureid, mis mõjutavad korraldust tegeva isiku tahet või kavatsust, näiteks pettust, ähvardust ja eksimust.

(150) Vt eelmine lõik.

8.3.6. Surma puhuks tehtud korralduste vormiline kehtivus – artikkel 27

Surma puhuks tehtud korraldus või pärimisleping ning ka selle korralduse või lepingu muutmine või tühistamine on kehtiv, kui see vastab ühe järgmise õiguse, nimelt selle riigi – pange jälle tähele, et mitte liikmesriigi – õiguse nõuetele:

- kus korraldus tehti või leping sõlmiti;
- mille kodakondsus oli testaatoril või vähemalt ühel lepinguga seotud isikul või kus asus tema või ühe asjaomase isiku peamine või alaline elukoht korralduse tegemise või lepingu sõlmimise ajal või surma hetkel;
- kus – kinnisvara korral – kinnisvara asub.

Testaatori või lepinguga seotud mis tahes isiku peamise elukoha kindlaksmääramine, st kas kõnealune isik elab konkreetses riigis, toimub selle riigi õiguse kohaselt.

8.3.7. Surnu pärandi hooldaja määramine ja tema volitused

On olemas erisätted olukorrale, kui surnu pärandile hooldaja määramine on kohustuslik selle liikmesriigi õiguse kohaselt, kelle kohtud on määruse järgi pärimisasjas pädevad, kuid pärimisasja enda suhtes kohaldatakse välisriigi õigust. Kohus võib sellises olukorras määrata oma õiguse kohaselt hooldaja; see oleks isik, kellel oleks pärimise suhtes kohaldatava õiguse järgi õigus täita surnud isiku testamenti või valitseda tema pärandit. Kui hooldaja oleks pärimise suhtes kohaldatava õiguse järgi soodustatud isik ja kui soodustatud isikute või soodustatud isikute ja võlausaldajate vahel

on huvide konfliktid või kui soodustatud isikud on eri arvamusel pärandvara valitsemise küsimuses või kui pärandvara valitsemine on vara olemuse tõttu keeruline, võib kohus määrata pärandvarale neutraalse hooldaja, kui see on kohtu asukohariigi õigusega nõutav. Selle hooldaja volitused on samad kui pärimise suhtes kohaldatava õiguse puhul saadaolevad volitused, mida kasutatakse kohtu määratud konkreetsetel tingimustel. Hooldaja peab aga siiski täitma ülesandeid ja volitusi, mis on talle antud vastavalt pärimise suhtes kohaldatavale õigusele ja selle õiguse kohastele menetlustele.

8.3.8. Muud sätted kohaldatava õiguse kohta – artiklid 30–33

- On olemas reeglid selle kohta, kuidas kohaldada pärimisel konkreetsetel teatud erisätteid teatud liiki kinnisvara, muu vara ja äriühingute puhul. Kui selle riigi õigusega, kus need varad asuvad, on ette nähtud erisätted, millega seatakse nende varade pärimisele piirangud, kohaldatakse neid sätteid olenemata sellest, millist õigust pärimise suhtes kohaldatakse. Selle eesmärk on kaitsta pärimist pere- ja muudes firmades, mille suhtes kohaldatakse teatud riikide õiguses erikohtlemist⁽¹⁵¹⁾.
- On erisätted juhuks, kui isik tugineb asjaõigusele, millele tal on õigus vastavalt pärimise suhtes kohaldatavale õigusele, ning selle liikmesriigi õiguses, kus kõnealusele õigusele tuginetakse, on see asjaõigus tundmatu. Sellisel juhul tuleb seda õigust kohandada kõnealuse riigi õiguse kõige lähema samaväärse asjaõigusega. Arvesse tuleb võtta konkreetse asjaõigusega taotletavaid eesmärgi ja huve ning sellega seotud mõjusid⁽¹⁵²⁾.

(151) Artikkel 30.

(152) Artikkel 31.

- On erisätted juhuks, kui isikud surevad ühes ja samas õnnetuses, näiteks liiklusõnnetuses, ning kui nende pärimisasja suhtes kohaldatakse erinevaid õigusi, mille sätetega reguleeritakse sellist olukorda erinevalt või ei reguleerita üldse. Sellises traagilises olukorras, kus ei ole võimalik kindlaks määrata, kumb või milline asjaomane isik suri esimesena, nähakse ette, et ühelgi surnutest ei ole õigust teise surnu järel pärida⁽¹⁵³⁾.
- Viimaks, kui isik sureb ja puudub isik, kes päriks tema vara vastavalt pärimise suhtes kohaldatavale õigusele, võib surnu varasid kasutada selle liikmesriigi õiguse kohaselt, kus need asuvad, ja tingimuse, et pärandvara arvelt saab rahuldada kõik võlausaldajate nõuded⁽¹⁵⁴⁾.

8.3.9. Tagasisaade ja edasiviide – artikkel 34

Tagasisaade ja edasiviide on sellisele olukorrale osutav tehniline mõiste, kui õiguslikku olukorda reguleeriva õiguse kohaldamine hõlmab rahvusvahelise eraõiguse normide kohaldamist, sealhulgas selle kohaldatava õiguse norme, ja kui nende õigusnormide kohaldamine viib järgmise riigi õiguse kohaldamiseni. Selle tulemusena ei pruugi olla selge, millist õigust lõpuks kohaldatakse, ja see võib põhjustada koguni sellise riigi õiguse kohaldamise, kus algne korraldus või leping tehti, isegi kui selles korralduses või lepingus ei olnud selle riigi õigust valitud. Kuna see võib ajada inimesi segadusse ja tekitada ebakindlust, välditakse sageli tagasisaadet ja edasiviidet teise riigi õigusele, jättes kohaldatavast õigusest rahvusvahelise eraõiguse normid välja, nii et kehtib üksnes materiaalõigus. Määruses kasutatakse

(153) Artikkel 32.

(154) Artikkel 33.

rahvusvahelise eraõiguse normide kohaldamist üksnes siis, kui määrase järgi kohaldatav õigus on kolmanda riigi õigus⁽¹⁵⁵⁾. Üldreegel on see, et kui kohaldatav õigus on kolmanda riigi õigus, sisaldab see oma rahvusvahelise eraõiguse norme, aga see on piiratud olukordadega, kui sellega muudetakse kohaldatavaks ühe liikmesriigi õigus või muu kolmanda riigi õigus, kes seejärel kohaldaks oma õigust, teisisõnu ei toimuks tagasisaadet ega edasiviidet järjekordse riigi õigusele. Tagasisaade ja edasiviide on aga täielikult välistatud määruuses täpsustatud teatud õiguste puhul, nimelt artikli 21 lõikes 2 (tihedam seos riigiga, mille õigust kohaldatakse), artiklis 22 (õiguse valik), artiklis 27 (surma puhuks tehtud korralduste vormiline kehtivus), artikli 28 punktis b (vastuvõtmis- ja loobumisavalduse vormiline kehtivus, kui kohaldatav õigus on avaldaja alalise elukoha riigi õigus) ja artiklis 30 (perekonda ning muid äriühinguid ja varasid käsitlevad piiravad erisätted).

8.3.10. Mitme õiguskorraga riigid – artikkel 36

Kui määrase kohane õigus on sellise riigi õigus, mis koosneb mitmest territoriaallüksusest, millest igaühes kehtivad pärimisasjades erinevad õigusnormid, on olemas sätted selle kohta, kuidas määrust sellises riigis kohaldatakse, et määrata kindlaks, milline õigus erinevates territoriaallüksustes kehtib. Kui riigil on kohaldatava õiguse kohta oma reeglid, siis lähtutakse esmajoonel neist. Kui sellised reeglid puuduvad, siis nähakse määruusega ette, et viiteid surnu alalisele elukohale teatud riigis käsitatakse viidetena riigi territoriaallüksuses asuvale alalisele elukohale; kui on viidatud selle riigi õigusele, mille kodakondsus surnul oli, siis käsitatakse neid viidetena riigi sellele territoriaallüksusele, millega surnu oli kõige lähemalt

(155) Kolmandate riikide mõiste hõlmab liikmesriike, kes ei osale määruuses – Taani, Lirimaa ja Ühendkuningriik, vt punkt 8.2.5.

seotud; ja kui viidatakse mis tahes muudele ühendavatele teguritele, siis käsitatakse neid teguritena, mis ühendavad pärimise asjaomast asjaolu selle territoriaallüksusega, mille puhul on kindlaks tehtud eriline side. Neid reegleid kohaldatakse üldiselt mitme õigussüsteemiga riikides kohaldatava õiguse kindlaksmääramiseks, välja arvatud artikli 27 kohase testamentide vormilise kehtivuse puhul. Kui asjaomases riigis puuduvad reeglid konkreetse territoriaallüksuses kohaldatava õiguse kohta, tuleb viidet käsitada seetõttu selle riigi üksuse õigusena, millega testaator või isikud, kelle pärimisasja kohta on sõlmitud pärimisleping, olid kõige tihedamalt seotud. See tähendaks näiteks, et kui isik tegi testamendi sellise riigi ühes osas, aga tal oli varasid teises osas, tuleb kaaluda, kumb side nendest kahest on tihedam, võttes arvesse nimetatud reeglit ja artiklit 27.

8.4. Tunnustamine ja täitmine

8.4.1. Taust ja eesmärk

Et abistada pärimisega seotud isikuid ja tagada selliste otsuste kehtivus ka muudes kui need väljastanud liikmesriikides – millele pole praeguse seisuga alati tähelepanu pööratud –, on liikmesriikides tehtud otsuste tunnustamise ja täitmise reegleid ühtlustatud ja lihtsustatud. Sel eesmärgil on mõiste „otsus“ määratletud kui liikmesriigi kohtus pärimisasjades tehtud otsus, olenemata selle nimetusest,⁽¹⁵⁶⁾ mis hõlmab kohtuametniku otsust kohtukulude kohta.

(156) Kohtu mõistet vt punktist 8.2.2.

8.4.2. Tunnustamise ja täitmise reeglid

Reeglid on väga sarnased Brüsseli I määruse – millele ka osutatakse – reeglitega⁽¹⁵⁷⁾.

8.4.3. Ametlikud dokumendid ja kohtulike kokkulepped

8.4.3.1. Ametliku dokumendi vastuvõtmine – artikkel 59

Määruses on esitatud ka üksikasjalikumad reeglid ametlike dokumentide vastuvõtmise ja täitmise kohta. Nendega tagatakse, et kui liikmesriik väljastab sellise dokumendi, on sellel teistes liikmesriikides sama jõud nagu dokumendi päritoluliikmesriigiski. Määruses on esitatud ka vorm, milles kirjeldatakse ametliku dokumendi tõendusjõudu päritoluliikmesriigis. See on oluline eelkõige pärimislepingute ja muude dokumentide puhul, mis on pärimisasjadega otseselt seotud ja mis on koostatud ametlike dokumentidena. Sellistel dokumentidel on tõendusjõud teistes liikmesriikides, tingimusel et see ei ole vastuolus avaliku korraga. Samuti ei saa dokumendi autentsust vaidlustada mujal kui üksnes päritoluliikmesriigi kohtutes. Sellises ametlikus dokumendis kajastatud õigustoimingute või õigussuhete vaidlustamise korral on kohtute pädevus sätestatud määrusega.

8.4.3.2. Ametlike dokumentide ja kohtulike kokkulepete täidetavus – artiklid 60 ja 61

Kui ametlik dokument või kohtulik kokkulepe on täidetav selle päritoluliikmesriigis, võib selle huvitatud poole taotlusel tunnistada täidetavaks mis tahes teises liikmesriigis. Sellise taotluse esitamise, sellest keeldumise või selle tühistamise menetlus oleneb kohtu otsustest. Sama kehtib kohtulike kokkulepete kohta, mis on täidetavad nende päritoluliikmesriigis.

(157) Vt punkt 2.2.6.

8.5. Euroopa pärimistunnistus – artiklid 62–73

8.5.1. Taust

Suur uuendus määruses on Euroopa vabatahtliku pärimistunnistuse loomine. See võimaldab liikmesriikides lihtsalt ja kiiresti määrata kindlaks pärandi hooldajate volitused ning pärijate ja annakusaajate õiguse pärandiosadele ning vähendada aega, kulusid ja haldusmenetlusi, mis on vajalikud nende volituste ja õiguste kehtestamiseks muudes liikmesriikides kui see, mis on pärimisasja puhul kesksel kohal. Määrus sisaldab üksikasjalikke norme, mis puudutavad tunnistuse taotlemist, väljastamist, sisu ja toimet, asutusi, kes on pädevad seda tunnistust väljastama, ja nende asutuste tehtud otsuste vaidlustamist. Viited nende normide üksikasjalikule sisule on kokku võetud allpool.

8.5.2. Euroopa pärimistunnistust käsitlevad normid

Kas tunnistuse kasutamine on kohustuslik? – Artikkel 62

Tunnistus on mõeldud kasutamiseks peamiselt muudes liikmesriikides kui selle väljastanud liikmesriik ning seda ei muudeta kohustuslikuks; samuti ei asenda see nendes liikmesriikides samal eesmärgil kasutatavaid riigisisese õiguse kohaseid dokumente.

Mis on tunnistuse eesmärk? – Artikkel 63

Tunnistus, mis ei asenda liikmesriikide vastavaid riigis väljaantavaid dokumente, on ette nähtud kasutamiseks pärijatele, annakusaajatele või pärandi hooldajatele, et tõendada nende seisundit, volitusi ja õigusi pärandiosale ning pärandvara hulka kuuluva(te) eseme(te) määramist pärijatele ja annakusaajatele.

Kes annab tunnistuse välja? – Artikkel 64

Kohtud või muud asutused, kes on pädevad menetlema pärimisasju liikmesriigis vastavalt määruse kohasele kohtualluvusele.

Need asutused võivad hõlmata notaribüroosid ja teisi selliseid asutusi, kellel on asjakohase riigisisese õiguse kohaselt pädevus pärimisasju menetleda.

Kes ja kuidas esitab tunnistuse väljaandmise taotluse? – Artikli 65 lõiked 1 ja 2

Taotluse esitab mis tahes isik, kes on pärija, annakusaaja või pärandi hooldaja; selleks võib kasutada spetsiaalselt kehtestatud vormi⁽¹⁵⁸⁾.

Mis teave tuleb taotluses esitada? – Artikli 65 lõige 3

Esitada tuleb kõik andmed surnu ja taotleja kohta, taotleja esindaja kohta, surnu abikaasa või partneri ning muude soodustatud isikute kohta; tunnistuse eesmärk ning üksikasjad surnu toimingute kohta, sealhulgas korraldused surma puhuks, varaga seotud lepingud, mis võivad olla pärimise puhul olulised, pärandist loobumine, ning viimaks üldiselt selline teave, mis võib olla tunnistuse väljaandmiseks vajalik.

Mis juhtub pärast taotluse esitamist? – Artikkel 66

Tunnistust välja andev asutus kontrollib tunnistusel esitatavat teavet, avaldusi, dokumente ja tõendeid ning teostab selleks vajalikku uurimist. Kontrollimise käigus võib ta paluda esitada täiendavaid tõendeid, nõuda andmete esitamist vande all või vannet asendava kinnitusega, teavitada soodustatud isikuid ja kuulata ära kõik huvitatud isikud ning anda muudele tunnistust välja andvatele asutustele teavet oluliste pärimisküsimuste kohta.

Kuidas tunnistus välja antakse? – Artikkel 67

Kasutatakse kehtestatud vormi ja tunnistus antakse välja kohe, kui kinnitatakse asjaolud on tõendatud ja neid pole vaidlustatud; kui tunnistus on välja antud, teavitab asjaomane asutus sellest soodustatud isikuid.

(158) Taotluse vormi kehtestab komisjon vastavalt määruse artiklis 81 sätestatud menetlusele.

Mida tunnistus sisaldab? – Artikkel 68

- Tunnistuse välja andnud asutuse nimetus ja aadress, toimiku viitenumber, väljaandmise kuupäev ning asjaolud, mille alusel asutus loeb end pädevaks tunnistust välja andma;
- andmed taotleja, surnud isiku ja soodustatud isikute kohta;
- teave surnud isiku poolt sõlmitud abieluvaralepingu või samaväärse lepingu kohta;
- pärimisele kohaldatav õigus;
- teave selle kohta, kas pärimine on seadusjärgne või toimub surma puhuks tehtud korralduse alusel, ning teave pärijate, annakusaajate, testamenditäitjate või pärandi hooldajate õiguste ja volituste kohta;
- teave soodustatud isikute, pärijate ja annakusaajate kohta;
- pärijate ja annakusaajate õiguste piirangud ning
- testamenditäitjate ja pärandi hooldajate volitused.

Milline on tunnistuse õiguslik toime? – Artikkel 69

Eeldatakse, et kõik pärijate, annakusaajate, testamenditäitjate ja pärandi hooldajate õiguste ja volitustega seotud asjaolud, mis on kindlaks tehtud kooskõlas pärimisele kohaldatava õigusega, vastavad tegelikkusele; eeldatakse, et tunnistusel nimetatud isikute tehingute puhul kolmandate pooltega on nendel isikutel piisavad volitused teha kõnealust tehingut, sealhulgas käsutada pärandvarasse kuuluvat vara; tunnistus on kehtiv dokument, mille alusel saab teha pärandvara kandeid liikmesriigi registrisse. Tunnistusel on õiguslik toime kõigis liikmesriikides, ilma et selleks on vaja erimenetlust.

Kas tunnistus antakse välja taotlejale? – Artikkel 70

Tunnistust kui sellist säilitatakse tunnistuse välja andnud asutuses; taotlejale ja õigustatud huvi omavatele isikutele võidakse väljastada tõestatud koopiad; tõestatud koopiad kehtivad kuue kuu jooksul ja nende kehtivusaega saab nõuetekohaselt põhjendatud juhtudel erandkorras pikendada; pärast tõestatud koopia kehtivustähtaja möödumist peab isik, kes soovib tunnistust kasutada, taotlema tõestatud koopia kehtivusaja pikendamist või uut tõestatud koopiat; tunnistust välja andev asutus peab nimekirja isikutest, kellele ta on tõestatud koopia väljastanud.

Kas tunnistuses olevaid vigu saab parandada? – Artikkel 71

Tunnistust välja andev asutus saab parandada tehnilised vead, kui seda temalt palutakse; kui tunnistus on ebakorrektne, saab tunnistust välja andev asutus seda muuta või selle tagasi võtta; kui asutus seda teeb, peab ta teavitama kõiki tõestatud koopia omanikke.

Kas on võimalik esitada vaie tunnistust välja andva asutuse vastu? – Artiklid 72 ja 73

Tunnistust välja andva asutuse tehtud otsuse võib kohtuasutuses vaidlustada iga isik, kellel on õigustatud huvi; kui see asutus leiab, et tunnistus ei ole täpne või et tunnistuse väljaandmisest keeldumine oli põhjendamatu, võib see kohtuasutus tunnistuse kas ise parandada või anda tunnistuse välja või tagab, et tunnistuse välja andnud asutus parandab selle või teeb tunnistuse väljaandmise kohta uue otsuse; kuni tunnistuse parandamise, muutmise või tagasivõtmiseni võib tunnistust välja andev asutus või vajaduse korral kohtuasutus peatada tunnistuse õigusliku toime.

8.6. Teave liikmesriikide õigusaktide ja menetluste kohta – artiklid 77–79

Liikmesriigid esitavad Euroopa Komisjonile teabe pärimist käsitlevate riigisiseste õigusaktide ja menetluste kohta. See hõlmab andmeid selle kohta, millised asutused on pädevad menetlema pärimisasju ning võtma vastu avaldusi vastuvõtmise või loobumise kohta. Samuti tuleb esitada teabelehed, milles on loetletud teave kinnisvara registreerimiseks nõutavate dokumentide kohta. Kogu see teave tehakse üldsusele kättesaadavaks tsiviil- ja kaubandusajku käsitleva Euroopa õiguslase koostöö võrgustiku kaudu. Samuti teavitavad liikmesriigid komisjoni:

- asutustest ja õigusala töötajatest, kes kuuluvad kohtu määratluse alla;
- kohtutest ja asutustest, kes on pädevad menetlema kohtuotsuse täidetavaks tunnistamise taotlusi ja edasikaebusi;
- asutustest, kes on pädevad välja andma Euroopa pärimistunnistusi, ja
- Euroopa pärimistunnistuse väljaandmisega seotud vaidlustamismenetlustest

ning kõigist muudatustest selles teabes. Teave tehakse kättesaadavaks tsiviil- ja kaubandusajku käsitleva Euroopa õiguslase koostöö võrgustiku kaudu⁽¹⁵⁹⁾.

(159) Vt 14. peatükk.

Juba toodud näited

Härra JMB Portugalist on elanud ja töötanud mitu aastat Brüsselis, aga kavatseb kunagi Portugali naasta. Tal on vara ja investeringuid Portugalis ja Brüsselis ning suvila Prantsusmaal. Tema naine ja pere elavad temaga koos Brüsselis. Kui ta ei ole teinud testamenti, mis sisaldab õiguse valikut, tekivad küsimused, millist õigust kohaldatakse tema vara pärimise suhtes ja millis(t)el kohtu(te)l on pädevus selle menetlemiseks. Kui ta näiteks sureb ootamatult Prantsusmaal, tekib küsimus, millised tagajärjed on sellel tema vara pärimisele?

Kui oletada, et härra B saab 2016. aasta augustis Prantsusmaal puhkusel olles kahetsusväärse kombel veesuusatamise õnnetuses surma, siis kuidas oleks määrusest tema vara pärimisel kasu? Kui ta oleks teinud testamendi, kohaldataks seda pärijate ja tema pärandi hooldajate määramisel vastavalt asjakohasele kohaldatavale õigusele. Mis õigus see oleks? Härra B oleks saanud artikli 22 kohaselt valida selle riigi õiguse, mille kodakondsus tal oli, nii et kui ta oleks seda teinud, kohaldataks Portugali õigust. Kui ta ei teinud seda, määratakse artikli 21 alusel, et kohaldatav õigus on selle riigi õigus, kus oli härra B alaline elukoht tema surma hetkel. Kui härra B ei olnud pensionile jäänud ega läinud Prantsusmaale elama, oleks see kas Portugali või Belgia õigus. Arvestades, et härra B töökoht oli surma hetkel ikka veel Belgias, siis on tõenäoline, et seal on ka tema alaline elukoht ja sel juhul kohaldatakse Belgia õigust.

Kohtualluvusega seoses ei nähta määrusega ette, et härra B pidanuks valima kohtu või asutuse, kes tegeleks tema vara pärimisajaga, aga ta võis olla üritanud seda oma testamendis teha. Kui see õiguse valik on asjakohase kohaldatava õiguse kohaselt kehtiv, võib sellel olla mõju ka kohtualluvusele. Kui ei, määratakse artikli 4 üldreegliga, et pärimisasjas on pädevad selle liikmesriigi kohtud, kus oli härra B alaline elukoht tema surma hetkel, seega jällegi Belgia kohtud. Härra B pärijad võivad aga samuti soovida kohut valida ja sel juhul võib see olla asjakohane kohus Portugalis, kuid üksnes juhul, kui härra B oli pärimisasja suhtes kohaldatavaks õiguseks valinud Portugali õiguse.

Teine näide

Proua K on pärit Hollandist ja ta on mitu aastat töötanud Saksamaal. Tal ei ole lapsi, aga tal on partner (tsiviilpartnerlusena / samasooliste abielu). Ta valmistub pensionile jääma ja plaanib koos oma partneriga minna elama äsja Andaluusiasse ostetud majja, samal ajal säilitades oma juured ja varalised huvid Hollandis. Ta on teinud Hollandis testamendi, mis tema kavatsuste kohaselt peaks käsitlema kõiki tema varaga seotud küsimusi ning mille suhtes kohaldatakse Hollandi õigust. Praeguse seisuga pole see Hispaania õigussüsteemis aktsepteeritav – mis juhtub, kui ta peaks surema?

Oletame, et proua K sureb pärast pensionile jäämist Hispaanias ja et ta oli koos oma partneriga läinud sinna elama. Kuna proua K on valinud Madalmaade õiguse, aktsepteeritakse seda määruse artikli 22 kohaselt, kuigi Hispaania riigisisese õiguse kohaselt poleks see aktsepteeritav.

Kohtualluvuse osas on pr K samas olukorras kui hr B-gi, s.t ka tema ei saanud määruse kohaselt kohut valida. Kuid tema pärijad võivad soovida valida muu kohtu kui Hispaania oma, eelkõige kuna proua K-l olid säilinud olulised sidemed Madalmaadega ja tal oli seal vara. Seega saaks vastavalt artikli 5 lõikele 1 valida pärimisasja menetlema Madalmaade kohtud.

Mõlema, nii härra B kui ka proua K juhtumi puhul on võimalik taotleda pärimistunnistust, mis muudab toimingute korraldamise muus liikmesriigis või muudes liikmesriikides kui see, kus pärandvara hooldatakse, hõlpsamaks ja kiiremaks.

Dokumentide kättetoimetamine

9.1. Dokumentide kättetoimetamise määruse taust

9.1.1. Algne dokumentide kättetoimetamise määrus

Selleks et parandada Euroopa Liidu ettevõtjate ja kodanike jaoks õiguskaitse kättesaadavust, eelkõige juhul, kui nõue või vaidlus tekib piiriüleselt, tuleb panna Euroopa Liidu liikmesriikide kohtuasutuste koostöö tegelikkuses toimima ja muuta see tulemuslikuks. Piiriülese vaidluse üks põhiaspekt on dokumentide kättetoimetamine vaidluse pooltele ja teistele sellega seotud isikutele. Seega peab dokumentide kättetoimetamine ja edastamine liikmesriikide kohtuasutuste vahel olema kiire ja turvaline. Seda mõndi läbirääkimistel dokumentide kättetoimetamise konventsiooni üle, millega nähti ette kättetoimetatavate dokumentide edastamine ühest liikmesriigist teise ja mille tekst võeti vastu 1997. aasta mais⁽¹⁶⁰⁾. Konventsiooni aga ei ratifitseeritud ja nii see ka ei jõustunud. Õige pea pärast Amsterdamil lepingu jõustumist võttis nõukogu vastu määruse,⁽¹⁶¹⁾ mis täidab konventsiooniga samu eesmärgi. See määrus jõustus 31. mail 2001⁽¹⁶²⁾.

(160) Vt EÜT C 261, 27.8.1997, lk 1.

(161) Nõukogu määrus (EÜ) nr 1348/2000, 29. mai 2000, tsiviil- ja kaubandusajade kohtu- ja kohtuväliste dokumentide Euroopa Liidu liikmesriikides kätteandmise kohta; vt EÜT L 160, 30.06.2000, lk 37.

(162) Vt EÜT L 160, 30.6.2000, lk 37; enne määruse jõustumist käsitleti dokumentide kättetoimetamist liikmesriikide vahel dokumentide kätteandmise 1965. aasta Haagi konventsioonis, mille osalised oli enamik liikmesriike; selle konventsiooniga reguleeritakse kätteandmist liikmesriikide ja kolmandate riikide vahel.

9.1.2. Praegune dokumentide kättetoimetamise määrus

Nagu muudegi tsiviilõiguse valdkonna määruste puhul, vaadati esimese määruse toimimine läbi ja 2004. aasta oktoobris avaldas Euroopa Komisjon aruande. Selle järeldustest nähtus, et kuigi määruse kohaldamisega oli kättetoimetatavate dokumentide edastamine ühest liikmesriigist teise muutunud üldiselt nii kiiremaks kui ka tõhusamaks, esines menetluses teatud aspekte, kus kohaldamine ei olnud täielikult rahuldav ja määruse eesmärgid ei olnud täiel määral täidetud. Seepärast esildas komisjon läbivaadatud määruse ja selle alusel võeti 2007. aasta novembris vastu praegu kehtiv kättetoimetamist käsitlev määrus⁽¹⁶³⁾.

9.2. Dokumentide kättetoimetamise määrus

9.2.1. Määruse territoriaalne ja sisuline kohaldamisala

Määrus kehtib otse kõigis liikmesriikides peale Taani. Kuna Taani ja teiste liikmesriikide vahel on eraldi leping määruse kohaldamise kohta Taanis,⁽¹⁶⁴⁾ kohaldatakse seda määrust tsiviil- ja kaubandusajades, kui kohtu- või kohtuväline kättetoimetatav dokument tuleb edastada ühest

(163) Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus (EÜ) nr 1393/2007, 13. november 2007, kohtu- ja kohtuväliste dokumentide liikmesriikides kättetoimetamise kohta tsiviil- ja kaubandusajades („dokumentide kättetoimetamine”), millega tunnistatakse kehtetuks nõukogu määrus (EÜ) nr 1348/2000; vt ELT L 324, 10.12.2007, lk 79.

(164) Vt nõukogu otsus 2006/326/EÜ Euroopa Ühenduse ja Taani Kuningriigi vahelise tsiviil- ja kaubandusajade kohtu- ja kohtuväliste dokumentide Euroopa Liidu liikmesriikides kätteandmist käsitleva lepingu sõlmimise kohta (ELT L 120, 5.5.2006, lk 23) ja sellele järgnev leping teise kättetoimetamist käsitleva määruse kohaldamise kohta Taanis – vt ELT L 331, 10.12.2008, lk 21.

liikmesriigist teise⁽¹⁶⁵⁾. Väljendit „tsiviil- ja kaubandusajad“ on ulatuslikult tõlgendanud Euroopa Liidu Kohus. Algses määruses kuulusid maksu-, tolli- ja haldusajad tsiviil- ja kaubandusajade tähenduse alla, aga praeguse määruse reguleerimisalast on need välja jäetud, nagu ka riigi vastutus, mis tuleneb riigi tegevusest või tegevusetusest riigivõimu teostamisel (*acta iure imperii*)⁽¹⁶⁶⁾. Määrust ei saa kasutada, kui adressaadi nimi ja aadress ei ole teada, kuid kui aadress on ebatäielik või vale, saavad määruse kohased vastuvõtavad asutused võimaluse korral aidata. Määrust kohaldatakse nii kohtu- kui ka kohtuväliste dokumentide kättetoimetamisel.

(165) Euroopa Kohus on teinud otsuse, et kui dokumendi adressaat elab teises liikmesriigis, tuleb kohtudokument toimetada talle kätte vaieldamatult kooskõlas määruse nõuetega. Sellisel juhul ei ole liikmesriigi kohtutel lubatud kohaldada riiklikku fiktiivse kättetoimetamise menetlust, millega tegelikult kaotab igasuguse mõju kohtudokumendi adressaadi õigus saada see dokument tegelikult ja tulemuslikult kätte, kuna sellega ei tagata muu hulgas, et adressaat on kohtudokumendist teadlik piisavalt aegsasti, et anda talle kaitsevõimalus, ja talle pole tagatud ka selle dokumendi tõlge. Vt 19. detsembri 2012. aasta kohtuotsus kohtuasjas Alder, C- 325/11.

(166) 2013. aasta aprilli seisuga kehtib kätteandmist käsitlev 1965. aasta Haagi konventsioon kõigis liikmesriikides peale Austria; ka Horvaatia on konventsiooni osaline.

Näide

Liikmesriigis 1 asuv äriühing A on esitanud liikmesriigis 1 suure rahasumma kohta nõude liikmesriigis 2 asuva äriühingu B vastu. Äriühing B ei ole sellele vastanud ja umbes nelja kuu pärast teeb liikmesriigi 1 kohus tagaselja otsuse, milles kohustatakse äriühingut B maksma äriühingule A nõutav summa. Äriühing A on esitanud täidetavaks tunnistamise taotluse pädevale kohtule liikmesriigis 2, kus äriühingul B on vara kinnisvarana. Otsus tunnistatakse täidetavaks, aga äriühing B kaebab selle edasi ning asjaolude täpsemal uurimisel selgub tagantjärele, et äriühingu A esitatud menetluse algatamise teadet ei toimetatud äriühingule B nõuetekohaselt kätte. Selle tagajärjel tühistab liikmesriigi 2 kohus, kuhu edasikaebus esitati, täidetavaks tunnistamise Brüsseli I määruse artikli 34 lõike 2 alusel. Veidi pärast seda ja enne, kui äriühing A saab olukorra taastada, muutub äriühing B maksejõuetuks ja äriühing A peab nõude tagasi võtta.

See näide on toodud, näitamaks, et dokumentide nõuetekohane kättetoimetamine on kohtumenetlustes otsustava tähtsusega. Kätte toimetamata jätmine võib poolte õiguslikke huve tõsiselt kahjustada. Dokumentide kättetoimetamine teistes riikides asuvatele pooltele võib piiriülestes vaidlustes põhjustada palju probleeme. Euroopa tsiviilmenetluste süsteemi hea toimimise ühed olulisimad tingimused on lihtsad ja praktilised piiriülese kättetoimetamise reeglid, mille kehtestamine ongi dokumentide kättetoimetamise määruse eesmärk ja otstarve.

9.2.2. Dokumentide kättetoimetamise määru ülesehitus ja sisu

9.2.2.1. Edastavad ja vastuvõtvad asutused ja keskasutus

Alge määru ülesehituse võrreldes lihtsustatakse nüüdses määru ülesehituses dokumentide kättetoimetamist piiriülestel juhtudel, nähes ette, et kõik liikmesriigid peavad määrama asutused „**edastavad asutused**” ja „**vastuvõtvad asutused**”, kes vastutavad vastavalt dokumentide edastamise või vastuvõtmise eest. Föderaalse ülesehitusega riigid, kus on mitu õigussüsteemi, näiteks Ühendkuningriik, või autonoomse territoriaalsusega riigid saavad määrata mitu sellist asutust. Lisaks on liikmesriikidel võimalik selliste asutustena määrata ametnikke, nagu *huissiers de justice* (kohtutäitur) ning teised kohtu- ja riigiametnikud, kelle kohustuste hulka kuulub ka dokumentide kättetoimetamine⁽¹⁶⁷⁾. Kättetoimetamiseks edastatavale dokumendile või edastatavatele dokumentidele lisatakse taotlus I lisas esitatud tüüpvormil. Määru kohaselt peab vastuvõttev asutus saatma dokumentide vastuvõtuteatise seitsme päeva jooksul alates nende kättesaamisest, kasutades jällegi I lisas ettenähtud vormi. See on üks mitmest valdkonnast, kus praeguse määru ülesehitusega näha ette tähtsajad määru kohaste toimingute tegemiseks ning kiirendatakse seega kättetoimetamisprotsessi ja tänu sellele ka õiguskaitse kättesaadavust. Kui vastuvõttev asutus vajab edastavalt asutuselt selgitust, küsib ta seda võimalikult ruttu kõige kiiremal viisil. Iga liikmesriik määrab vähemalt ühe keskasutuse, kes annab edastatavatele asutustele teavet ning otsib lahendusi kättetoimetatavate dokumentide edastamisel tekkida võivate probleemidele.

9.2.2.2. Dokumendi kättetoimetamine adressaadile

Selle liikmesriigi vastuvõttev asutus, kus dokumendid tuleb kätte toimetada, toimetab dokumendi kätte või korraldab selle kättetoimetamise kas adressaatliikmesriigi õiguse kohaselt või edastava asutuse nõutud konkreetsel viisil, kui selline viis ei ole vastuolus kõnealuse liikmesriigi õigusega. Dokument tuleb kätte toimetada võimalikult kiiresti ja igal juhul ühe kuu jooksul alates selle kättesaamisest. Kui tähtaega ei järgita, peab vastuvõttev asutus teavitama edastavat asutust ning jätkama püüdeid toimetada dokument kätte mõistliku aja jooksul.

9.2.2.3. Adressaadi õigus vastuvõtmisest keelduda

Adressaat võib kättetoimetatava dokumendi vastuvõtmisest keelduda, kui see ei ole adressaatliikmesriigi või kättetoimetamiskoha ametlikus keeles, kui seal on mitu ametlikku keelt, või kui see on keeles, millest adressaat ei saa aru. Adressaati teavitatakse sellest õigusest dokumendi kättetoimetamisel, kasutades selleks II lisas esitatud vormi. Adressaat teavitab vastuvõtvat asutust oma keeldumisest kas kättetoimetamise ajal või tagastades dokumendi vastuvõtvale asutusele ühe nädala jooksul⁽¹⁶⁸⁾.

(168) Euroopa Kohus on teinud otsuse, et adressaat ei saa vastuvõtmisest keelduda, kui ainult kättetoimetatavate dokumentide lisad on jäetud tõlkimata selle liikmesriigi ametlikku keelde, kus dokumendi kätte toimetatakse, ja need lisad kujutavad endast tõendavaid dokumente, millel on vaid tõendifunktsioon ning mis ei ole hagi eseme ja põhjuse mõistmiseks hädavajalikud. Lisaks väitis Euroopa Kohus samas otsuses veel, et kui kõnealune adressaat on lepingu kohaselt kohustunud pidama kohtuvaidluse esemega seotud kirjavahetust edastava liikmesriigi keeles ning asjaomased dokumendid on kirjutatud selles kokkulepitud keeles ja käsitlevad seda kirjavahetust, siis võib see tõendada väidet, et adressaat oskab kättetoimetatavate dokumentide keelt ja saab sellest aru; vt 8. mai 2008. aasta kohtuotsust kohtuasjas Ingenieurbüro Michael Weiss und Partner GbR vs. Industrie- und Handelskammer Berlin, C-14/07.

(167) Vt artikkel 2.

9.2.2.4. Kättetoimetamisteatis

Kui dokumendi kättetoimetamisega seotud vorminõuded on täidetud, koostab vastuvõttev asutus selle kinnitamiseks teatise, kasutades I lisa esitatud tüüpvormi, ja saadab selle edastavale asutusele.

9.2.2.5. Kättetoimetamiskulud

Esimese kättetoimetamismääruse toimimise kohta koostatud aruandes nimetati ühe probleemina seda, et piiriülestes vaidlustes EÜs on keeruline teada, palju maksab dokumentide kättetoimetamine erinevates liikmesriikides. Seepärast leiab teisest määrusest sätte, et põhimõtteliselt ei tohiks ühest liikmesriigist pärinevate dokumentide kättetoimetamine teise liikmesriiki põhjustada mingeid kulusid, välja arvatud juhul, kui dokumendi toimetavad kätte kohtuametnikud või muud kättetoimetamiskoha õiguse kohaselt pädevad ametnikud. Kui dokumendi toimetab kätte kohtuametnik või samalaadne pädev ametnik, on selle eest võetav tasu suurus eelnevalt kehtestatud ühtse kindla määrana, mis peab olema proportsionaalne ja mittediskrimineeriv. Liikmesriigid teavitavad komisjoni nendest määradest⁽¹⁶⁹⁾.

9.2.2.6. Otse kättetoimetamine teise liikmesriigi kohtuametnikule

Dokumentide kättetoimetamise määruse uudse sättega nähakse ette, et igal kohtumenetlusest huvitatud isikul on võimalik toimetada dokument kätte otse kohtuametniku või muu pädeva isiku kaudu, edastades selle otse neile. See tähendab, et hageja või tema seaduslik esindaja ei pea

kättetoimetatavaid dokumente saatma edastava asutuse kaudu, vaid võib need saata otse teise liikmesriigi kohtuametnikule, et see need adressaadile kätte toimetaks. Selle sätte eelduseks on, et selline otse kättetoimetamine on lubatud liikmesriigi õigusega. Teavet dokumentide kättetoimetamise määru toimimise selle ja muude aspektide kohta saab erinevatelt veebisaitidelt, sealhulgas tsiviilasju käsitleva Euroopa justiitsatlase lehelt⁽¹⁷⁰⁾. Viimaselt leiab nende kohtuametnike ja muude pädevate isikute nimed ja kontaktandmed, kes saavad dokumente erinevates liikmesriikides kätte toimetada.

9.2.2.7. Otse kättetoimetamine posti teel

Otse kättetoimetamist posti teel ei saa liikmesriigid enam vaidlustada, nagu see oli võimalik esimese kättetoimetamismääruse kohaselt. Nüüdse määrusega sätestatakse, et igal liikmesriigil on õigus toimetada kohtudokumentid postiteenuseid kasutades teises liikmesriigis elavale isikule kätte otse tähtkirjaga, mis antakse üle vastuvõtuteatise või muu võrdväärse dokumendi vastu.

9.2.2.8. Muud edastamisviisid

Määrusega nähakse ette ka muud edastamis- ja kättetoimetamisviisid, näiteks edastamine või kättetoimetamine konsulaar- või diplomaatiliste kanalite kaudu või kohtudokumentide otse kättetoimetamine posti teel.

(169) Teavet selle kohta leiab Euroopa justiitsatlasest aadressil http://ec.europa.eu/justice_home/judicialatlascivil/html/ds_information_et.htm?countrySession=2&

(170) Link: http://ec.europa.eu/justice_home/judicialatlascivil/html/ds_information_et.htm. Vt nt ka kirjet Ühendkuningriigi kohta: http://ec.europa.eu/justice_home/judicialatlascivil/html/ds_otherinfostate_uk_et.jsp - ds_otherinfostate7, kust nähtub, et kolmest selle liikmesriigi õiguspiirkonnast ei ole üksnes Sotimaa artikli 15 kohase otse kättetoimetamise võimaluse vastu.

9.2.3. Kostja huvide kaitse

9.2.3.1. Menetluse algatamine

Kui kohtumenetlust algatav dokument on kättetoimetamiseks edastatud määruse sätete alusel teise liikmesriiki, aga kostja ei ole ilmunud kohtusse, ei tehta kohtuotsust, kuni on tõendatud, et:

- dokument on toimetatud kätte korras, mis on adressaatliikmesriigi õiguses ette nähtud dokumentide kättetoimetamiseks riigisisese kohtuasja puhul tema territooriumil asuvatele isikutele, või
- dokument on tegelikult kostjale isiklikult üle antud või toimetatud tema elu- või asukohta muul määrukses ettenähtud viisil.

9.2.3.2. Tagaseljaotsuse tegemise tingimused

Liikmesriigid peavad tegema teatavaks, et olenemata punktis 9.2.3.1 esitatud piirangutest, võib kohus teha otsuse dokumendi kättesaamisteatise puudumisel, kui on täidetud järgmised tingimused:

- dokument on edastatud nimetatud määrusega ettenähtud viisil;
- dokumendi edastamisest on möödunud vähemalt kuus kuud ja asja arutav kohus loeb selle piisavaks ning
- ei ole saadud ühtegi teatist, ehkki on võetud tarvitusele kõik mõistlikud abinõud selle saamiseks adressaatliikmesriigi pädevate asutuste või ametiisikute kaudu.

9.2.3.3. Kui kohtuotsus on tehtud

Kui kohtumenetlust algatav kirjalik dokument on edastatud määruse alusel kättetoimetamiseks ühest liikmesriigist teise ja ilmumata jätnud kostja vastu on tehtud otsus, on kohtunikul õigus ennistada otsuse edasikaebamise tähtaeg, kui kostja

- ei saanud temast olenemata põhjustel dokumendist teada piisavalt aegsasti, et kaitseks valmistuda, või ei saanud kohtuotsusest teada õigel ajal, et edasi kaevata, ning
- kostja vastuväited ei ole *prima facie* alusetud.

Tähtaja ennistamise avalduse võib esitada üksnes mõistliku aja jooksul pärast seda, kui kostja on kohtuotsusest teada saanud.

Tõendite kogumine

10.1. Tõendite kogumise määrase taust⁽¹⁷¹⁾

Piiriülestes kohtumenetlustes on seoses ühe liikmesriigi kohtus pooleli olevate tsiviil- ja kaubandusasjadega tihti vaja koguda tõendeid mõnes teises liikmesriigis. Tõendite kogumise määрусega on EL loonud kogu ELi hõlmava süsteemi, millega edastatakse ja rahuldatakse tõendite kogumise taotlusi liikmesriikide kohtute vahel otse ja kiiresti ning nähakse ette taotluse vormi ja sisu täpsed kriteeriumid. Määrust kohaldatakse 1. jaanuarist 2004 kõikides liikmesriikides peale Taani. Taanis kehtib 18. märtsi 1970. aasta tsiviil- ja kaubandusasjades välisriigis tõendite kogumise Haagi konventsioon, mis on mõeldud kohaldamiseks seoses ülejäänud ELi liikmesriikide ja kolmandatest riikidest konventsiooniosaliste vaheliste selleteemaliste küsimustega. Kõik liikmesriigid ei ole seda konventsiooni aga ratifitseerinud või sellega ühinenud⁽¹⁷²⁾.

10.2. Tõendite kogumise määрус

10.2.1. Reguleerimisala, eesmärk ja meetodid

Määrusega nähakse ette tõendite kogumine teises liikmesriigis, kui see on tsiviil- ja kaubandusmenetlustes vajalik. Seda käsitust tuleks tõlgendada eraldiseisvalt, nagu muudes ELi tsiviilõigusalas *acquis* õigusaktides. Ühe liikmesriigi kohus, kus asja arutatakse, saab valida kahe tõendite kogumise viisi vahel; ta kas palub teise liikmesriigi pädeval kohtul tõendeid koguda

või taotleb võimalust koguda tõendeid vahetult teises liikmesriigis. Määрус põhineb kohtutevahelise otseedastuse põhimõttel, mille puhul tõendite kogumise taotlused edastatakse taotlevalt kohtult otse taotluse saanud kohtule. Iga liikmesriik on koostanud nimekirja kohtutest, kes on pädevad koguma tõendeid kooskõlas määрусega⁽¹⁷³⁾. Nimekirjas tuuakse ära ka nende kohtute territoriaalne jurisdiktsioon. Lisaks on iga liikmesriik määranud keskasutuse(d), kelle ülesanded on anda kohtutele teavet ja lahendada taotlusega tekkida võivaid probleeme.

10.2.2. Tõendite kogumise taotlused

Määрус nähakse ette taotluse vormile ja sisule täpsed nõuded ning selle lisa kehtestatakse erivormid taotluse esitamiseks, kättesaamistõendi saatmiseks ning taotluse ja selle rahuldamise kohta lisateabe saamiseks. Taotluse saanud kohus rahuldab tõendite kogumise taotluse viivitamata ja hiljemalt 90 päeva jooksul alates taotluse vastuvõtmisest. Kui see ei ole võimalik, peab taotluse saanud kohus teatama sellest taotlevale kohtule, tuues ära põhjused.

10.2.3. Taotluse rahuldamisest keeldumine

Tunnistaja ülekuulamise taotlust ei rahuldata, kui asjaomane isik apelleerib õigusele tunnistuse andmisest keelduda või tunnistuse andmise keelule kas taotluse saanud kohtu liikmesriigi õigusaktide alusel või taotleva kohtu

(171) Nõukogu määрус (EÜ) nr 1206/2001, 28. mai 2001, liikmesriikide kohtute vahelise koostöö kohta tõendite kogumisel tsiviil- ja kaubandusasjades; vt EÜT L 174, 27.6.2001, lk 1.

(172) 2014. juuni seisuga olid tõendite kogumise Haagi konventsiooni osalised kõik ELi liikmesriigid peale Austria, Belgia ja Iirimaa.

(173) Vt Euroopa justiitsatlas aadressil http://ec.europa.eu/justice_home/judicialatlascivil/html/te_information_et.htm?countrySession=15&

liikmesriigi õigusaktide alusel ja kui selline õigus on täpsustatud taotluses või selle on taotluse saanud kohtu nõudmisel kinnitanud taotlev kohus. Muul juhul saab tõendite kogumise taotluse rahuldamisest keelduda mõnes üksikus erandolukorras.

10.2.4. Tõendite kogumine poolte ja taotleva kohtu esindajate juuresolekul

Oma tõendite kogumise taotluses peab taotlev kohus osutama, kas menetluse pooled ja/või nende esindajad viibivad juures või kas nõutakse nende osalemist. Taotluse saanud kohus teatab pooltele ja nende võimalikele esindajatele aja ja koha, kus ja millal tõendeid kogutakse, otsustab, kas taotletud aktiivset osalemist on võimalik lubada, ja kui on, siis määrab selle tingimused. Ka taotleva kohtu esindajatel, sealhulgas kohtuametnikel, on võimalik tõendite kogumise juures viibida ja selles aktiivselt osaleda, kui see on kooskõlas taotluse saanud kohtu riigi õigusega ja selle kohtu määratud tingimustega.

10.2.5. Taotluse rahuldamine

Taotluse saanud kohus rahuldab taotluse vastavalt oma riigisisestele õigusaktidele. Tõendite kogumise taotlus võidakse rahuldada ka vastavalt taotleva kohtu liikmesriigi õigusaktidega ettenähtud erimenetlusele, kui taotlev kohus seda nõuab. Taotluse saanud kohus peab selle nõude täitma, välja arvatud juhul, kui kõnealune menetlus ei vasta tema liikmesriigi õigusaktidele.

10.2.6. Sidetehnoloogia kasutamine

Määrusega nähakse ette, et tõendeid võib koguda ka sidetehnoloogia, eelkõige video- ja telekonverentside abil. Jällegi peab taotluse saanud kohus selle nõude täitma, välja arvatud juhul, kui see ei vasta taotluse saanud liikmesriigi õigusaktidele või kui esinevad olulised praktilised raskused. Kui taotleval või taotluse saanud kohtul ei ole juurdepääsu eespool nimetatud tehnilistele vahenditele, võivad kohtud need kättesaadavaks teha kahepoolse kokkuleppe alusel.

10.2.7. Tõendite vahetu kogumine

Tõendite vahetu kogumise taotlus tuleb esitada taotluse saava liikmesriigi keskasutusele või pädevale asutusele ning viimased võivad sellest keelduda ainult erandolukordades. Tõendite vahetu kogumine on võimalik ainult siis, kui see toimub vabatahtlikult, ilma vajaduseta rakendada sunnimeetmeid. 30 päeva jooksul alates taotluse saamisest teatab taotluse saanud liikmesriigi keskasutus või pädev asutus taotlevale kohtule, kas taotlus rahuldatakse, ja kui vaja, siis milliste tingimuste kohaselt see kooskõlas selle liikmesriigi õigusaktidega toimub. Tõendid kogub kohtuametnik või mõni teine isik, näiteks ekspert või komisjoni liige, kes määratakse vastavalt taotleva kohtu liikmesriigi õigusaktidele.

10.2.8. Tõendite kogumise kulud

Taotluse rahuldamine ei too kaasa maksude tasumise või kulude katmise nõuet. Kui taotluse saanud kohus seda siiski nõuab, tagab taotleval kohus järgmiste kulude viivitamatu tasumise:

- ekspertidele ja tõlkidele makstud tasud ja
- kulud, mis on seotud taotleva kohtu nõutud erimenetluste kasutamisega tõendite kogumiseks (artikli 10 lõige 3 ja 4).

Kui on vajalik eksperdiarvamus, võib taotluse saanud kohus nõuda sellise arvamuse kulude katmiseks ettemaksu tasumist.

NB! Tõendite kogumise kohta on saadaval Euroopa õigusala koostöö võrgustiku praktiline juhend⁽¹⁷⁴⁾ ja teine spetsiifiline juhend on kättesaadav videokonverentsi kasutamise kohta⁽¹⁷⁵⁾.

(174) Vt http://ec.europa.eu/civiljustice/publications/docs/guide_taking_evidence_et.pdf

(175) Vt http://ec.europa.eu/civiljustice/publications/docs/guide_videoconferencing_et.pdf

Riigi õigusabi

11.1. Taust

Avatud piiridega Euroopa Liidus esineb kahjuks olukordi, kus ELi kodanikud ja ettevõtjad, kes nõuavad võlgnetavaid summasid või soovivad kohtumenetluse teel lahendada vaidlusi. Piiriülesed vaidlused võivad puudutada üksikisikuid, kellel võib kohtumenetluse kulude katmiseks vahendeid nappida. Kohtumenetlus üldiselt – ja piiriülene kohtumenetlus ei ole mingi erand – võib olla kulukas, eelkõige kui tegemist on suurte nõuetega. Kõige sagedamini on piiriülese kohtuvaidluse puhul nõutav õiguslik esindamine liikmesriigis, kus asja arutatakse, aga ka advokaadi pakutav juriidiline nõustamine poole koduriigis; peale selle võib piiriülese kohtuvaidluse pooltel tekkida veel kulusid seoses dokumentide tõlkimise, kohtuistungil osalemisega ja muid lisakulusid.

11.2. Tasuta õigusabi käsitlev direktiiv⁽¹⁷⁶⁾

11.2.1. Ülevaade

Nõukogu võttis tasuta õigusabi käsitleva direktiivi vastu 2003. aasta jaanuaris, et lahendada probleemid, mis sel ajal eksisteerisid riigi õigusabi kättesaamisel. Direktiivi kohaldatakse nii ELi kodanike kui ka kolmandate riikide kodanike suhtes, kelle alaline asu- või elukoht on liikmesriigis ja kes elavad seal seaduslikult, ning annab neile samasuguse õiguse riigi õigusabile kui on selle liikmesriigi kodanikel, kus kohus asub. Seega on direktiivi eesmärk parandada füüsiliste isikute jaoks õiguskaitse kättesaadavust piiriülestes

vaidlustes ELis, kehtestades sellistes vaidlustes antava riigi õigusabi kohta ühised miinimumreeglid. Direktiivi kohaldatakse kõikides liikmesriikides peale Taani.

Näide

Liikmesriigis 1 elav ELi kodanik härra A on saanud teate, et tema vastu on liikmesriigis 2 esitatud kahjunõue summas ligikaudu 235 000 eurot, mille väidetavalt põhjustas tema 12aastane poeg ajal, kui ta veetis perega puhkust liikmesriigis 2. Härra A-l on kaks tütart, aga poega mitte. Loomulikult soovib härra A vaidlustada tema vastu esitatud hagi. Olles asja veidi uurinud, saab ta teada, et liikmesriigi 2 advokaadibüroo on valmis võtma ta asja menetlusse, aga nõuaks selle eest 8000 eurot, millest saaks hagi esitajalt hagi rahuldumata jätmise korral sisse nõuda üksnes väikese osa. Härra A ja tema pere elavad igakuisest 1850 euro suurusest netosissetulekust. Nad on menetluskulude pärast mures ega tea, kuidas maksta hagi vaidlustamise kulusid ja saada ühendust liikmesriigi 2 kohaliku advokaadiga, kes saaks neid aidata ja hakata asja menetlema soodsama tasu eest või tasuta õigusabi toel. Ka liikmesriigi 2 kohtu poolt vastuse esitamiseks kehtestatud aeg on kohe kätte jõudmas.

See näide härra A olukorrast näitlikustab seda, milliste raskuste ja takistustega erinevatest liikmesriikidest pärinevad piiriüleste vaidluste pooled sageli kokku puutuvad. Eelkõige on see nii juhtudel, kui on vaja vaidlustada teise liikmesriigi kohtusse esitatud hagi, kuna

(176) Nõukogu direktiiv 2003/8/EÜ, 27. jaanuar 2003, millega parandatakse õiguskaitse kättesaadavust piiriüleste vaidluste korral, kehtestades sellistes vaidlustes antava tasuta õigusabi kohta ühised miinimumeeskirjad, vt ELT L 26, 31.1.2003, lk 41.

väga sageli nõuab see õiguslikku nõustamist ja esindamist kahes liikmesriigis ja sellega kaasnevad kulud. Tegu ei pruugi olla üksnes keelebarjääriga, mis eeldab kulukat dokumentide tõlkimist, vaid tekkida võib veel lisakulusid näiteks eksperdihinnangute eest ja tunnistajate kohtusseilumisega seoses, samuti kulusid, mida pool peab kandma, kui tal tuleb teise liikmesriigi kohtusse isiklikult ilmuda. Härra A juhtumi puhul võiks liikmesriigis 2 pakutav riigi õigusabis teda aidata, kui ta suudab leida juristi, kes selle õigusabi juhtumi menetlusse võtab. ELi direktiiviga antakse härra A-le samasuguse õigus riigi õigusabile kui siis, kui ta elaks selles riigis.

11.2.2. Reguleerimisala

Direktiivi kohaldatakse vaidluste suhtes, kui riigi õigusabi taotlev pool on ELi kodanik või tema alaline asu- või elukoht on mõnes liikmesriigis kui liikmesriik, kus asub asja läbivaatav kohus või kus otsus kuulub täitmisele. Direktiiviga püütakse edendada riigi õigusabi andmist piiriülestes vaidlustes füüsilistele isikutele, kellel endal pole õiguskaitse tõhusaks kasutamiseks piisavalt vahendeid. Lisaks sisaldab direktiiv sätteid, mille eesmärk on lihtsustada ja kiirendada riigi õigusabi taotluste edastamist liikmesriikide vahel.

11.2.3. Õigus riigi õigusabile

Riigi õigusabi annab või selle andmisest keeldub selle liikmesriigi pädev asutus, kus asja menetletakse või kus otsus kuulub täitmisele. Abi ei peaks hõlmama mitte üksnes kohtumenetluse kulusid, vaid ka neid, mis tulenevad kohtuotsuse või autentsete dokumentide täitmisele pööramisest teises liikmesriigis, samuti kohtuvälistest menetlustest, kui pooled on seaduse järgi kohustatud neid kasutama või kui vastava menetluse määrab kohus. Riigi õigusabiga tagatakse õigusabi ja kohtus esindamine ning kaetakse riigi õigusabi saaja menetluskulud ning vaidluse piiriülesusega otseselt seotud kulud, nagu suulise tõlke, nõutavate dokumentide tõlkimise ja sõidukulud.

11.2.4. Riigi õigusabi taotlemine

Teenuseid, mis on vajalikud riigi õigusabi taotluse koostamiseks ja selle edastamiseks liikmesriiki, kus menetlus toimub või hakkab toimuma, peaks pakkuma riigi õigusabi saaja alalise elukoha liikmesriik. Liikmesriigid määravad kindlaks asutused, kes on pädevad riigi õigusabi taotlusi edastama (edastavad asutused) ja saama (saavad asutused). Riigi õigusabi taotluste edastamise hõlbustamiseks on koostatud taotluste ja nende edastamise tüüpvormid⁽¹⁷⁷⁾.

(177) Vt komisjoni 26. augusti 2005. aasta otsus tasuta õigusabi taotluste edastamise vormi kehtestamise kohta vastavalt nõukogu direktiivile 2003/8/EÜ; ELT L 225, 31.8.2005, lk 23, ja komisjoni 9. novembri 2004. aasta otsus, millega kehtestatakse õigusabitaotluse vorm, mis on sätestatud nõukogu direktiivis 2003/8/EÜ, millega parandatakse õigusabi kättesaadavust piiriülestes vaidlustes korral, kehtestades sellistes vaidlustes antava tasuta õigusabi kohta ühised miinimumnõuded; mõlemad vormid on esitatud ELi e-õiguskeskkonna portaali veebisaidil https://e-justice.europa.eu/content_legal_aid_forms-157-et.do.

Vahendamine

12.1. Kohtuväline lahendamine – tsiviil- ja kaubandusvaidluste alternatiivne lahendamine Euroopa Liidus

Vaidluste alternatiivse lahendamise viisid on kohtuvälised menetlused, mida kasutatakse tsiviil- ja kaubandusvaidluste lahendamisel. Tavaliselt on tegemist vaidluspoolte koostööga, et leida oma vaidlusele lahendus erapooletu kolmanda isiku abiga. Alternatiivset vaidluste lahendamist peetakse oluliseks elemendiks, mille abil luua ELis õiglaseid ja tulemuslikke vaidluste lahendamismehhanisme.

12.2. Vahendajate Euroopa käitumisjuhend

Euroopa Komisjon algatas alternatiivse vaidluste lahendamise põhimõtete väljatöötamise ELis. Sel eesmärgil aitas ta koostada vahendajate Euroopa käitumisjuhendit, mis võeti vastu vahendusekspertide kohtumisel Brüsselis 2004. aasta juulis⁽¹⁷⁸⁾. Käitumisjuhendis sätestatakse hulk põhimõtteid, mida vahendaja ja vahendusteenuseid pakkuv organisatsioon võivad omal vastutusel vabatahtlikult järgida. Juhendit võib kasutada igat liiki tsiviil- ja kaubandusvahenduse puhul. Juhendit järgivad väga paljud vahendajad ja vahendusteenust pakkuvad organisatsioonid, aga see ei asenda riigisiseseid õigusakte ega erinevaid kutsealasid reguleerivaid norme.

(178) Vt http://ec.europa.eu/civiljustice/adr/adr_ec_code_conduct_et.pdf

12.3. Vahendamist käsitlev Euroopa direktiiv

12.3.1. Direktiivi taust ja eesmärgid

Varsti pärast käitumisjuhendi vastuvõtmist esitas Euroopa Komisjon Euroopa Parlamendile ja nõukogule ettepaneku võtta vastu direktiiv vahendusmenetluse teatavate aspektide kohta tsiviil- ja kaubandusasjades. Õigusakt võeti vastu 21. mail 2008 ning liikmesriigid pidid selle oma riigisisesse õigusesse üle võtma enne 21. maid 2011⁽¹⁷⁹⁾. Direktiivis ei käsitletud vahendamist käsitleva Euroopa käitumisjuhise koostamist. Põhieesmärk oli kehtestada teatavad miinimumnormid vahendusmenetluse tähenduse ja kvaliteedi kohta ning tagada tasakaal vahenduse ja kohtumenetluste vahel. Selle eesmärk oli püüda edendada alternatiivse vaidluste lahendamise kasutamise võimalusi ja vaidluste rahumeelset lahendamist tsiviil- ja kaubandusasjades.

12.3.2. Piiriülesed vaidlused – artikkel 2

Direktiivi kohaldatakse üksnes piiriüleste vaidluste vahendamise suhtes. Direktiivis käsitatakse vaidlust piiriüleseks juhul, kui vähemalt ühe poole alaline elu- või asukoht või harilik viibimiskoht on muus liikmesriigis kui menetluse teistel pooltel. See määratakse kindlaks ühe kuupäevaga järgmistest:

- mil osapooled nõustuvad vahendamisega;
- mil vahendusmenetluse kasutamist nõuab kohus;

(179) Kõik liikmesriigid ei võtnud direktiivi nõutud kuupäevaks üle.

- mil riigisisese õiguse kohaselt tekib kohustus kasutada vahendusmenetlust või
- mil kohus teeb pooltele ettepaneku kasutada vahendamist sellise vaidluse lahendamiseks, mida lahendatakse kohtuvaidluses.

Vaidlust käsitatakse direktiivis piiriülesena ka olukorras, kus pooled ei jõua kokkuleppele ning vahendusmenetlusele järgnevad kohtu- või vahekohtumenetlused. Kui kohtu- või vahekohtumenetlused toimuvad teises liikmesriigis kui liikmesriik, mis ei olnud vahendusmenetluse alustamisel poolte alaline elu- või asukoht või harilik viibimiskoht, käsitatakse vaidlust piiriülesena konfidentsiaalsust ja aegumistähtaegu käsitlevate direktiivi sätete osas.

12.3.3. Vahendusmenetluse kvaliteet – artikkel 4

Direktiiviga nõutakse, et liikmesriigid soodustaksid mis tahes nende poolt asjakohaseks peetavate vahenditega vahendajate ja vahendusteenuseid osutavate organisatsioonide tegevusjuhendite väljatöötamist ja nendest kinnipidamist. Samuti sisaldub selles üldine nõue, et liikmesriigid soodustavad teisi vahendusteenuse osutamiseiga seotud kvaliteedikontrolli mehhanisme ning vahendajate koolitust.

12.3.4. Vahendusmenetluse kasutamine – artikkel 5

Direktiiviga nähakse ette, et kohtud võivad teha nende poolte pöördunud pooltele ettepaneku kasutada vaidluse lahendamiseks vahendusmenetlust või võtta osa teabeüritusest. See ei takista liikmesriikidel muuta vahendusmenetluse kasutamist kohustuslikuks või kehtestada selle suhtes stiimuleid või karistusi, eeldusel et see ei takista pooltel kohtute poole pöörduda.

12.3.5. Vahendusmenetluse tulemusena saavutatud kokkulepete täidetavus – artikkel 6

Selle, direktiivi oluliseks sätteks oleva artikli kohaselt tagavad liikmesriigid, et väheste eranditega on ühel poolel teise poole nõusolekul võimalik taotleda vahendusmenetluse tulemusena saavutatud kokkuleppe täidetavaks tunnistamist. Seda saab teha näiteks kas nagu notari koostatud ametlikus dokumendis. Mõlemal juhul on tulemuseks saadud kokkuleppe täidetav vastavalt Euroopa õigusaktide asjakohastele sätetele, mille reguleerimisalasse see küsimus kuulub. Näiteks piiriülest lepingulist vaidlust lahendav kokkuleppe kuuluks täitmisele Brüsseli I määruse või Euroopa täitekorralduse järgi.

12.3.6. Vahendusmenetluse konfidentsiaalsus – artikkel 7

Üks vahendusmenetluse plusse on selle konfidentsiaalsus nii poolte vahel kui ka vahendaja osas. Mõne liikmesriigi õigussüsteemis on sellekohased sätted olemas; samuti on väga tavaline, et vahendusmenetluse pooled sõlmivad vahendamislepingu. Üks sellise lepingu tingimusi on, et protsess on konfidentsiaalne. Direktiivis on see teema kätketud sättesse, mille kohaselt liikmesriigid peavad tagama, et nii vahendajatel kui ka vahendusmenetluse korraldamisega seotud isikutel puudub kohustus esitada edasiste kohtu- või vahekohtumenetluste käigus tõendusmaterjali, välja arvatud juhul, kui pooled on kokku leppinud teisiti, või kui selliste tõendite avalikustamine on vajalik mõnel muul avaliku korraga seotud olulisel põhjusel, näiteks kui on vaja tagada laste parimate huvide kaitse.

12.3.7. Vahendusmenetluse aegumine – artikkel 8

Üks vahendusmenetluse võimalikke raskusi tekib siis, kui aegumistähtaeg on peagi saabumas ja see juhtub tõenäoliselt vahendusmenetluse jooksul. Liikmesriikide õiguse kohaselt ei katkesta vahendamine üldjuhul tähtaja kulgemist. Seega peavad liikmesriigid selle sätte kohaselt tagama, et kui aegumistähtaeg möödub direktiivi kohase vahendusmenetluse ajal, ei põhjustaks see asjaomase õiguse kohaselt olukorda, kus pool ei saa enam kohtu- või vahekohtumenetlust alata. Sätte eesmärk on ka kaotada üks võimalik õiguslik takistus vahendusmenetluse kasutamisel.

12.3.8. Vahendusmenetlusest teavitamine – artikkel 9

Et anda vahendusmenetluse kohta teavet, peavad liikmesriigid soodustama teabe jagamist selle kohta, kuidas inimesed saaksid vahendajate ja vahendusteenuseid osutavate organisatsioonidega ühendust võtta. Lisaks teavitavad liikmesriigid Euroopa Komisjoni sellest, millised kohtud saavad vahenduskokkuleppe täidetavaks tunnistada, nagu on sätestatud artiklis 6, ja komisjon avaldab selle teabe. Teave on saadaval ka tsiviilasju käsitlevas Euroopa justiitsatlases⁽¹⁸⁰⁾.

(180) Vt näiteks teave jõustamise kohta Ühendkuningriigi õiguspiirkondades:
http://ec.europa.eu/justice_home/judicialatlascivil/html/me_competentauthorities_et.jsp?countrySession=4 - statePage0

Lahendite täitmine

13.1. Taust

Nagu eespool märgitud,⁽¹⁸¹⁾ võimaldab uuesti sõnastatud Brüsseli I määrus, Euroopa täitekorraldus, Euroopa maksekäsmenetlus ning Euroopa väiksemate kohtuvaidluste menetlus maksenõuete puhul võlausaldajal, kes on saanud täitmisele kuuluva korralduse ühes liikmesriigis, seda täita suhteliselt lihtsalt ja odavalt teises liikmesriigis, ilma et tal tuleks selleks astuda lisasamme, kui üldse. Senini on selle korralduse tegelik täitmine toimunud liikmesriigi õiguse kohaselt ja täitemenetlused on liikmesriigiti väga erinevad.

Eelkõige erinevad riikide õigussüsteemid kaitsemeetmeid käsitlevate otsuste vastuvõtmise ja rakendamise tingimuste osas. Praegu on esialgse õiguskaitse kohaldamise otsuse saamise menetlus võlgniku teises liikmesriigis asuva vara arestimiseks võlausaldaja jaoks tülikam, aeganõudvam ja kulukam. See on probleem, sest sellise esialgse õiguskaitse kiire ja lihtne rakendamine on sageli otsustav, tagamaks, et ajaks, mil võlausaldaja on saanud kohtuotsuse ja selle täitmisele pööranud, ei ole võlgnik oma varasid ümber paigutanud ega ära kulutanud. Eelkõige on see oluline pangakontodel olevate varade puhul. Praegu saavad võlgnikud täitemeetmetest kergesti kõrvale hoida, kandes oma raha ühe liikmesriigi pangakontolt kiiresti teise liikmesriigi pangakontole. Võlausaldajal on aga keeruline blokeerida võlgniku pangakontosid välismaal, et tagada oma nõude tasumine. Seetõttu ei suuda paljud võlgnikud oma nõudeid välismaal sisse nõuda või ei pea nende sissenõudmist vaeva vääriliseks ja kannavad need võlad maha. Nendel põhjustel haaras Euroopa Komisjon initsiatiivi ja tegi ettepaneku võtta vastu pangakontode Euroopa arestimismäärus, et takistada raha väljavõtmist pangakontodelt võlausaldajate kahjuks. Selle tulemusel

koostatud määrus võeti vastu 15. mail 2014 ja seda hakatakse kohaldama 18. jaanuaril 2017⁽¹⁸²⁾.

13.2. Pangakontode Euroopa arestimise määrus

13.2.1. Territoriaalne kohaldamisala

Määrus on siduv kõikidele ELi liikmesriikidele peale Taani ja Ühendkuningriigi, kes otsustasid mitte osaleda⁽¹⁸³⁾. Võlausaldajad, kelle alaline elu- või asukoht on liikmesriigis, kellele käesolev määrus ei ole siduv, või ELi-välistes riikides, ei saa seda menetlust kasutada, isegi kui pädev kohus või asjaomane pangakonto või asjaomased pangakontod asuvad liikmesriikides, kellele määrus on siduv⁽¹⁸⁴⁾. Arestimismäärust saab kohaldada üksnes nende pangakontode suhtes, mida peetakse ühes või mitmes liikmesriigis, kellele määrus on siduv,⁽¹⁸⁵⁾ kuigi need kontod ei pea olema ELis peakontorit omava panga kontod, eeldades, et sellisel juhul peetakse neid ELis asuvas filiaalis⁽¹⁸⁶⁾. Arestimismäärust kasutatakse üksnes piiriüleste juhtumite korral⁽¹⁸⁷⁾. Piiriülene juhtum on juhtum, mille puhul määruse kohast kontot või kohaseid kontosid peetakse muus liikmesriigis kui liikmesriik, kus asub kohus, kellele on esitatud arestimismääruse taotlus, või liikmesriik, kus on võlausaldaja alaline elu- või asukoht.

(182) Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus (EL) nr 655/2014, 15. mai 2014, millega luuakse pangakontode Euroopa arestimismääruse menetlus, et hõlbustada võlgade piiriülest sissenõudmist tsiviil- ja kaubandusasjades.

(183) Vt põhjendused 49–51; Ühendkuningriigil on Euroopa Liidu lepingule ja Euroopa Liidu toimimise lepingule lisatud protokoll nr 21 kohaselt võimalik määruse rakendamises hiljem osaleda.

(184) Vt artikli 4 lõige 6.

(185) Vt artikli 1 lõige 1 ja artikli 2 lõige 2.

(186) Vt artikli 2 lõige 2.

(187) Määratletud artiklis 3.

(181) Punkt 3.5.

Piiriüleste juhtumite näited

Näide 1. Võlausaldaja alaline elu- või asukoht on liikmesriigis A, kellele määrus on siduv. Võlausaldajal on selle liikmesriigi kohtu lahend selle kohta, et võlgnik, kellel on pangakontod kolmes teises liikmesriigis B, C ja D – kellele kõigile on määrus siduv – peab maksma 100 000 eurot. Võlausaldaja soovib kõiki neid kontosid pangakontode Euroopa arestimismääruse abil arestida. Ta peaks pangakontode Euroopa arestimismääruse saamiseks esitama taotluse liikmesriigi A kohtusse, kes lahendi tegi.

Näide 2. Võlausaldaja alaline elu- või asukoht on liikmesriigis A ning ta soovib esitada 250 000 euro väljanõudmiseks hagi võlgniku vastu, kelle alaline elu- või asukoht on liikmesriigis B, ning arestida selle hagi tulemuse Euroopa pangakontode arestimise määrusega. Võlgnikul on pangakontod liikmesriikides B ja C. Võlausaldaja peaks taotlema pangakontode Euroopa arestimismäärust selle liikmesriigi kohtus, kes on selles küsimuses pädev. Ta ei saaks aga seda taotleda liikmesriigis B, isegi kui sealsed kohtud on selles küsimuses pädevad, sest kõiki määruse alla kuuluvaid kontosid tuleb pidada muus liikmesriigis kui selle kohtu asukohaliikmesriik, kellele on esitatud arestimismääruse taotlus.

Näited juhtumitest, mis ei ole piiriülesed

Näide 3. Võlausaldaja alaline elu- või asukoht on liikmesriigis A ja tal on liikmesriigis A koostatud ametlik dokument, mille kohaselt on võlgnik, kelle alaline elu- või asukoht on samas liikmesriigis, kohustatud maksma tagasi 150 000 eurot. Võlausaldaja teab, et võlgnikul on pangakontod liikmesriigis A ja B. Pangakontode Euroopa arestimismääruse andmiseks

pädev kohus oleks liikmesriigi A kohus, kus ametlik dokument on väljastatud. Võlausaldaja ei saa taotleda pangakontode Euroopa arestimismäärust liikmesriigis A peetavate kontode kohta, sest sel juhul jääks juhtum piiriüleste juhtumite määratlusest välja. Aga ta saaks taotleda pangakontode Euroopa arestimismäärust liikmesriigis B peetavate kontode kohta.

Näide 4. Võlausaldaja alaline elu- või asukoht on liikmesriigis A ja ta kaebab selles liikmesriigis võlgniku 150 miljonit euro eest kohtusse rikkis rongide tarne eest. Võlausaldaja teab, et võlgnikul on kontod erinevates liikmesriikides, sealhulgas liikmesriigis A, aga ta ei ole kindel, millisel neist on kõige rohkem raha. Võlausaldaja soovib taotleda pangakontode Euroopa arestimismäärust võlgniku kõigi kontode kohta, aga saab seda teha vaid liikmesriigis A; juhtum jääb väljapoole piiriülese juhtumi määratlust, sest kõiki kontosid ei peeta muus liikmesriigis kui liikmesriik, kus on võlausaldaja alaline elu- või asukoht või kus on taotluse vastuvõtmiseks pädeva kohtu asukoht. Määruse kohaldamisalasse kuulumiseks peaks võlausaldaja jätma pangakontode Euroopa arestimismääruse taotlusest välja liikmesriigis A asuvad kontod.

13.2.2. Sisuline kohaldamisala ja määruse kasutamisevõimalused

Seda menetlust saab kasutada rahaliste nõuete puhul tsiviil- ja kaubandusajades. Reguleerimisalast on välja jäetud mõningad küsimused, mis sarnanevad Brüsseli I määruse omadele⁽¹⁸⁸⁾. Lisaks ei saa menetlust kasutada selliste pankade kontodel oleva raha arestimiseks, mida ei saa

(188) Vt artikli 2 lõike 2 loend; välja on jäetud tulude, tolli- ja haldusasjad ning *acta iure imperii*.

asjaomase liikmesriigi õiguse kohaselt arestida,⁽¹⁸⁹⁾ ega selliste kontode suhtes, mille on avanud keskpangad või mis on avatud keskpankades, kui nad täidavad rahandusametuse ülesandeid⁽¹⁹⁰⁾. Võlausaldaja saab menetlust kasutada nii enne kui ka pärast kohtuotsuse saamist⁽¹⁹¹⁾. Samuti on seda võimalik kasutada ametlikus dokumendis või kohtulikus kokkuleppes esitatud kohustuse täitmisele pööramiseks⁽¹⁹²⁾. Võlausaldajad saavad määrusega kehtestatud menetlust kasutada riigisisese õiguse kohaste menetluste alternatiivina⁽¹⁹³⁾.

13.3. Kohtualluvus

Kui võlausaldaja ei ole kohtuotsust, kohtulikku kokkulepet või ametlikku dokumenti veel saanud, kuulub arestimismääruse tegemine selle liikmesriigi kohtute pädevusse, kes on pädevad asja sisuliselt lahendama⁽¹⁹⁴⁾. Tarbijatest võlgnike kohta on erireeglid, mille kohaselt on võlausaldaja suhtes pädevus üksnes selle liikmesriigi kohtutel, kus on võlgniku alaline elu- või asukoht⁽¹⁹⁵⁾. Kui võlausaldaja on saanud kohtuotsuse, kohtuliku kokkuleppe või ametliku dokumendi, on pädevus selle liikmesriigi kohtutel, kus kohtuotsus, kohtulik kokkulepe või ametlik dokument koostati⁽¹⁹⁶⁾.

(189) Artikli 2 lõige 3.

(190) Artikli 2 lõige 4.

(191) Vt artikkel 5.

(192) Sealsamas; vt ka artikli 4 lõigete 9 ja 10 mõisted.

(193) Vt artikli 1 lõige 2.

(194) Artikli 6 lõige 1.

(195) Artikli 6 lõige 2.

(196) Artikli 6 lõige 3.

13.4. Arestimismääruse saamine

13.4.1. Menetluse olemus

Arestimismääruse saamine on olemuselt *ex parte* menetlus, et võlgnik ei teaks võlausaldaja kavatsusest, enne kui määrus on saadud, ja et takistada hoiatatud võlgnikku raha välja võtmast. Määruse peab alati tegema kohus. Kohus menetleb asja põhimõtteliselt võlausaldaja taotluses või koos sellega esitatud kirjalike tõendite põhjal. Kui kohus nõuab võlausaldajalt täiendavaid tõendeid, peavad need olema dokumentaalsed. Kohus võib kasutada võlausaldaja, ekspertide või tunnistajate suulist ärakuulamist, mis võib toimuda ka sidetehnoloogia vahendusel. Arestimismääruse tegemisel peab kohus järgima määruses sätestatud kindlaid tähtaegu.

13.4.2. Tingimused, mida võlausaldaja peab täitma

Arestimismäärus tehakse üksnes juhul, kui võlausaldaja on esitanud piisavad tõendid, tõendamaks, et tema nõue vajab kiiret kohtulikku kaitset. Võlausaldaja peab kohut veenma, et kui arestimismäärust ei tehta, on reaalne oht, et tema nõude täitmine oleks takistatud või oluliselt keerulisem⁽¹⁹⁷⁾. Kui taotlus esitatakse enne, kui võlausaldaja on saanud kohtuotsuse, peab ta veenma kohut, et tema nõue tõenäoliselt rahuldatakse⁽¹⁹⁸⁾. Määruse põhjenduses on selgitatud, et olemasoleva või tulevase kohtuotsuse täitmine võib olla takistatud või oluliselt keerukam, kui eksisteerib reaalne oht, et võlgnik on selleks ajaks oma vara kaotanud, peitnud või hävitanud või on vara võõrandanud kas selle tegelikust väärtusest odavamalt ebatavalises

(197) Artikli 7 lõige 1.

(198) Artikli 7 lõige 2.

ulatuses või ebatavalise tegevuse kaudu. Asjaolu, et võlgniku rahaline olukord on halb või halvenemas, ei peaks arestimismääruse tegemiseks olema iseenesest piisav põhjendus. Kohus võib neid tegureid siiski arvesse võtta ohu eksisteerimise üldisel hindamisel.

13.4.3. Tagatise esitamine

Kohus võib nõuda, et võlausaldaja esitaks tagatise, et tagada võlgnikule hiljem mis tahes sellise kahju hüvitamine, mis on talle tekkinud arestimismäärusega. Kindlaksmääratav tagatise summa peaks jääma kohtu otsustada. Konkreetsete tõendite puudumisel võimaliku kahjusumma suuruse kohta peaks kohus lähtuma tagatise suuruse määramisel tehtava arestimismääruse summa suurusest.

Kui võlausaldaja ei ole kohtuotsust, kohtulikku kokkulepet või ametlikku dokumenti, millega nõutakse võlgnikult võlausaldaja nõude tasumist, veel saanud, peaks tagatise esitamine olema reegel. Kohus võib sellest nõudest aga erandkorras loobuda või nõuda tagatist väiksemas summas, kui ta leiab, et selline tagatis on juhtumi asjaolusid arvesse võttes sobimatu, näiteks kui võlausaldajal on eriti tugevad argumendid, kuid tal puuduvad piisavad vahendid tagatise esitamiseks⁽¹⁹⁹⁾.

Kui võlausaldaja on kohtuotsuse, kohtuliku kokkuleppe või ametliku dokumendi juba saanud, peaks tagatise esitamine jääma kohtu otsustada. Tagatise esitamine võib olla asjakohane näiteks siis, kui kohtuotsus, millel arestimismäärus põhineb, ei ole käimasoleva apellatsioonimenetluse tõttu veel täitmisele pööratav või on seda üksnes esialgselt.

(199) Veel näiteid vt põhjendusest 18.

13.4.4. Menetlus ja tähtajad

Taotlemiseks kasutatakse komisjoni kehtestatavat vormi⁽²⁰⁰⁾. Võlausaldaja ei pea esitama arestitava konto või arestitavate kontode täpseid üksikasju, nagu kontonumber või kontonumbrid. Piisab, kui võlausaldaja nimetab panga või pangad, kus see konto või need kontod on. Taotluse ja tõendavad dokumendid võib esitada elektrooniliselt, kui see on lubatud selle liikmesriigi menetlusnormide kohaselt, kus taotlus esitatakse⁽²⁰¹⁾. Asjaoludest olenevalt kehtivad arestimismääruse kohta otsuse tegemisel erinevad tähtajad. Kui võlausaldaja ei ole täitmisele pööratavat täitedokumenti veel saanud, teeb kohus oma otsuse hiljemalt kümnenda tööpäeva lõpuks pärast võlausaldaja taotluse saamist. Kui võlausaldaja on täitmisele pööratava täitedokumendi juba kätte saanud, teeb kohus otsuse hiljemalt viienda tööpäeva lõpuks pärast taotluse esitamist. Kui korraldatakse suuline ärakuulamine, teeb kohus oma otsuse hiljemalt viienda tööpäeva lõpuks pärast ärakuulamist ning samad tähtajad kehtivad ka otsuse suhtes, mis tehakse selle kohta, kas võlausaldaja peab tagatise esitama. Kui võlausaldaja on kohustatud seda tegema, tehakse otsus arestimismääruse taotluse kohta viivitamata pärast seda, kui võlausaldaja on esitanud nõutava tagatise.

(200) Vt artikli 8 lõige 1 ning artiklid 51 ja 52.

(201) Vt artikli 8 lõige 4.

13.4.5. Juurdepääs teabele pangakontode kohta

Nagu ülalpool osutatud, ei pea võlausaldajal olema oma võlgniku kontonumbreid, vaid piisab asjaomaste pankade nimedest ja aadressidest. Kui võlausaldaja ei tea, millises teatud liikmesriigi pangas võlgnikul konto on, võib ta kasutada erimenetlust teabe saamiseks võlgniku konto või kontode kohta, esitades selleks taotluse kohtule, kellele esitatakse arestimismääruse taotlus⁽²⁰²⁾. Üldiselt saab konto kohta teabe saamise menetlust kasutada üksnes juhul, kui võlausaldaja on juba saanud täitmisele pööratava täitedokumendi – kas kohtuotsuse, kohtuliku kokkuleppe või ametliku dokumendi –, millega nõutakse võlgnikult võlausaldaja nõude rahuldamist. Kui tal on dokument, mis ei ole veel täitmisele pööratav, saab ta taotleda konto kohta teabe saamist üksnes juhul, kui arestitav summa on suur ja kui võlausaldaja suudab tõendada, et sellist teavet on vaja kiiresti saada, kuna on olemas oht, et ilma selleta on võlausaldaja poolt võlgniku suhtes algatatud nõude hilisem täitmine tõenäoliselt takistatud ja selle tulemusena võib võlausaldaja finantsseisund märkimisväärselt halveneda. Tarbetute päringute vältimiseks peab võlausaldaja põhjendama, miks ta arvab, et võlgnikul on konkreetses liikmesriigis pangakontod.

(202) Artikkel 14.

13.5. Mis toimub pärast pangakontode Euroopa arestimismääruse tegemist?

Pangakontode Euroopa arestimise määruse menetlus sisaldab mitmeid uudseid jooni. Lisaks alge taotlemise menetluse *ex parte*-olemusele kuulub otsus täitmisele viivitamatult ja võimalikult tõhusalt. See on esimene menetlus, millega EL näeb vahetult ette kohtuotsuste täitmise ning seega on pangakontode Euroopa arestimismääruse põhitunnused väga olulised.

13.5.1. Taotluse vorm

Pangakontode Euroopa arestimismäärus esitatakse kehtestatud tüüpvormil, mis koosneb kahest osast ning sisaldab määruses sätestatud teavet. Mis tahes raha jääb arestituks, kuni arestimismäärus kehtib ja kuni selle kohustusega seotud arestimismääruse muutmise, piiramise, tühistamise või lõpetamiseni, mille kohta see tehti⁽²⁰³⁾. Määrus pööratakse viivitamata täitmisele vastavalt asjaomases liikmesriigis samaväärsete määruste suhtes kohaldatavatele reeglitele⁽²⁰⁴⁾. Täidetavaks tunnistamine ei ole vajalik⁽²⁰⁵⁾.

13.5.2. Pangale edastamine

Määrus edastatakse asjaomasele pangale või pankadele koos tühja teatisevormiga, mille täidavad pangad. Edastamise menetlus oleneb sellest, kas määrus kuulub täitmisele samas liikmesriigis, kus asub määruse teinud kohus, või teises liikmesriigis. Esimesel juhul toimub edastamine vastavalt

(203) Artikkel 20.

(204) Artikli 23 lõiked 1 ja 2.

(205) Artikkel 22.

asjaomase liikmesriigi menetlusõigusele. Teisel juhul edastatakse määrus täitmise liikmesriigi pädevale asutusele ning vajaduse korral lisatakse sellele tõlge liikmesriigi asjakohasesse ametlikku keelde⁽²⁰⁶⁾.

13.5.3. Panga vastus

Pank, kellele arestimismäärus on adresseeritud, täidab selle viivitamatult. Pank arestib arestimismääruses märgitud summa, tagades, et seda ei kanta üle ega võeta välja, välja arvatud arestimiseks mõeldud kontodele⁽²⁰⁷⁾. Arestimismääruse täitmisele järgneva kolmanda tööpäeva lõpuks väljastab pank arestimise kinnituse kas võlausaldajale või kui arestimismäärus tehti muus liikmesriigis kui täitmise liikmesriik, siis asjaomase liikmesriigi pädevale asutusele,⁽²⁰⁸⁾ kes edastab selle omakorda võlausaldajale⁽²⁰⁹⁾.

13.5.4. Kättetoimetamine võlgnikule⁽²¹⁰⁾

Seejärel toimetab võlausaldaja või täitmise liikmesriigi pädev asutus arestimismääruse koos kinnituse, taotluse ja kaasnevate dokumentidega võlgnikule kätte⁽²¹¹⁾. Kui võlgniku alaline elu- või asukoht on samas liikmesriigis, kus määrus tehti, toimetatakse dokumendid kätte kõnealuse liikmesriigi õiguse kohaselt. Kui võlgniku alaline elu- või asukoht on muus liikmesriigis kui liikmesriik, kus määrus tehti, toimetatakse dokumendid

kätte kolmanda tööpäeva lõpuks pärast panga kinnituse kättesaamist. Kättetoimetatavad dokumendid edastatakse selle liikmesriigi pädevale asutusele, kus on võlgniku alaline elu- või asukoht, ning see asutus toimetab need seejärel võlgnikule kätte kõnealuse liikmesriigi õiguse kohaselt. Kui võlgniku alaline elu- või asukoht on kolmandas riigis, toimub kättetoimetamine vastavalt rahvusvahelist kättetoimetamist reguleerivatele normidele, mida kohaldatakse arestimismääruse teinud liikmesriigis.

13.6. Õiguskaitsevahendid ja muud sätted võlgniku huvide kaitseks

Kuna pangakontode Euroopa arestimismäärus tehakse võlgnikku ära kuulamata, nähakse määruks võlgnikule ette mitmed õiguskaitsevahendid nii arestimismääruse enda kui selle täitmise vastu⁽²¹²⁾. Lisaks määruks tegemise tingimustele ja võlausaldaja vastutusele nende mis tahes rikkumise korral on võlgnikule kättesaadavad õiguskaitsevahendid määruks põhielemendid, millega luuakse tasakaal võlausaldaja ja võlgniku huvide vahel. Võlgnik saab nõuda arestimismääruse läbivaatamist, eelkõige juhul, kui on täitmata määruks sätestatud tingimused, näiteks kui määruks teinud kohus ei olnud pädev või kui võlausaldajal nõue puudus või oli üksnes väiksema summa ulatuses või kui võlausaldaja nõue ei vajanud kiiret kaitset pangakontode Euroopa arestimismääruse kujul⁽²¹³⁾.

Samuti saab võlgnik nõuda arestimismääruse läbivaatamist, kui määruks tegemise aluseks olnud asjaolud on muutunud selliselt, et arestimismäärus ei ole enam põhjendatud, näiteks kuna nõue on vahepeal tasutud.

(206) Artikli 23 lõige 3.

(207) Artikkel 24; see sisaldab määruks rakendamise kohta erinevaid sätteid, millega tuleks hoolikalt tutvuda.

(208) Pädeva asutuse mõistet vt artikli 4 punktist 14.

(209) Artikkel 25.

(210) Artikkel 28.

(211) Artikli 28 lõige 1.

(212) Artiklid 33–39.

(213) Veel näiteid on toodud põhjenduses 12.

Lisaks on olemas õiguskaitsevahend juhuks, kui arestimismäärust ei toimetatud võlgnikule kätte nõuetekohaselt või kui dokumendid ei olnud tõlgitud talle arusaadavasse keelde või selle liikmesriigi ametlikku keelde, kus on tema elu- või asukoht, ning kui sellised puudused kättetoimetamisel ei ole määratud tähtajaks parandatud.

Erinevate õiguskaitsevahendite taotlemisel kasutatavad vormid kehtestab komisjon⁽²¹⁴⁾. Edasi saab kaevata iga määruses ettenähtud õiguskaitsevahendiga seoses tehtud otsuse⁽²¹⁵⁾. Võlgnik võib taotleda ka raha vabastamist, esitades arestimismääruse teinud kohtule piisava tagatise või alternatiivse tagatise vastavalt kohtu asukohaliikmesriigi õigusele⁽²¹⁶⁾.

Määrus sisaldab veel mitut lisasätet võlgniku huvide kaitseks. Näiteks saab teatud summad määruse rakendamisest välja jätta, kui need ei kuulu täitmise liikmesriigi õiguse kohaselt arestimisele kas võlgniku taotluse või muul alusel vastavalt kõnealusele õigusele; need hõlmavad võlgniku ja tema ülalpeetavate elatamiseks vajalikke summasid⁽²¹⁷⁾. Lisaks vastutab võlausaldaja võlgnikule arestimismäärusega võlausaldaja süü läbi tekitatud kahju eest; süüd eeldatakse teatavatel juhtudel⁽²¹⁸⁾. Viimaks on võlausaldaja kohustatud nõudma raha vabastamist arestimismääruses nimetatud summat ületavas osas, kui pangakontode Euroopa arestimismäärusega või samaväärse riigisisese määrusega on arestitud mitu kontot⁽²¹⁹⁾.

(214) Vt artiklid 36, 51 ja 52.

(215) Artikkel 37.

(216) Artikkel 38.

(217) Artikkel 3.

(218) Vt artikkel 13.

(219) Artikkel 27.

Õigusalase koostöö ja teabele juurdepääsu
soodustamine praktikas

14.1. Euroopa tsiviil- ja kaubandusasju käsitlev Euroopa õiguslase koostöö võrgustik

14.1.1. Võrgu loomine ja koosseis

Tsiviil- ja kaubandusasju käsitleva Euroopa õiguslase koostöö võrgustiku asutas nõukogu 28. mai 2001. aasta otsusega,⁽²²⁰⁾ mis on siduv kõigile liikmesriikidele peale Taani ja mis jõustus 1. detsembril 2002. Tsiviil- ja kaubandusasju käsitlev Euroopa õiguslase koostöö võrgustik on konkreetne ja praktiline lahendus, mille abil lihtsustada õiguslast koostööd kodanike huvides, sest selle tulemusel paraneb piiriülese õiguskaitse kättesaadavus. Võrgustik kujutab endast paindlikku ja bürokraatiavaba struktuuri, mis toimib mitteametlikul viisil, et hõlbustada liikmesriikide õiguslast koostööd, toetades Euroopa tsiviilõiguse meetmete ja rahvusvaheliste konventsioonide rakendamist, mille osalised on liikmesriigid, ning pakudes üldsusele teavet, et lihtsustada inimeste juurdepääsu liikmesriikide kohtusüsteemidele. Võrgustik pakub tuge keskasutustele ja need kasutavad seda vastavalt konkreetsetes instrumentides sätestatule. Samuti soodustab ta suhteid erinevate kohtute vahel ja õiguselukutse esindajatega.

Tsiviil- ja kaubandusasju käsitleva Euroopa õiguslase koostöö võrgustiku loomise mõte on see, et selleks et luua järk-järgult tõeline õigusel rajanev Euroopa ala, on vaja liikmesriikide vahelist õiguslast koostööd tsiviil- ja kaubandusasjades

(220) Nõukogu otsus nr 2001/470/EÜ, 28. mai 2001, millega luuakse tsiviil- ja kaubandusasju käsitlev Euroopa kohtute võrk; vt EÜT L 174, 27.6.2001, lk 25. Euroopa Parlamendi ja nõukogu otsusega nr 568/2009/EÜ, 18. juuni 2009, täiendati selle õiguslikku alust, ajakohastades seda ning lisades võrgustikku juriidilised kutsealad. Praegu valmib komisjon ette aruannet Euroopa õiguslase koostöö võrgustiku tegevuste kohta tsiviil- ja kaubandusasjades; aruanne peaks avaldatama enne 2014. aasta lõppu.

täiustada, lihtsustada ja kiirendada. Samuti kujutab võrgustik endast originaalset ja praktilist lahendust eesmärkidele, mis püstitati õiguskaitse kättesaadavuse ning õiguslase koostöö valdkonnas 1999. aastal Tampere (Soomes) toimunud Euroopa Ülemkogul ning mida korrati 2004. aasta Haagi ja 2009. aasta Stockholmi ülemkogul. 26. ja 27. juunil 2014 toimunud Euroopa Ülemkogul rõhutati vajadust täiendavate meetmete järele, et hõlbustada piiriüleseid meetmeid ja operatiivkoostööd. Seepärast kujutab võrgustik endast väärtuslikku vahendit, mille abil muuta õiguskaitse kättesaadavaks isikute jaoks, kes puutuvad kokku piiriülese vaidluse või hagita menetlusega.

14.1.2. Üksikasjad tsiviil- ja kaubandusasju käsitleva Euroopa õiguslase koostöö võrgustiku liikmete ja tegevuse kohta

Võrgu liikmeskond koosneb iga osaleva liikmesriigi määratud ühest või mitmest kontaktpunktist ning erinevatest organitest ja keskasutustest, kes on kindlaks määratud ELi tsiviilõiguslastes dokumentides, rahvusvaheliste konventsioonides ja muudes dokumentides, mille osalised liikmesriigid samuti on, või tsiviil- ja kaubandusasjades tehtavat õiguslast koostööd käsitlevates riigisisestest õigusaktides. Võrgustikus on keskne roll kontaktpunktidel. Nad on olemas teiste kontaktpunktide ja oma liikmesriigi kohalike õigusasutuste jaoks, et aidata neil lahendada piiriüleseid probleeme, mis neil on tekkinud, ning pakuda neile eri teavet, mis hõlbustab teiste liikmesriikide õiguse kohaldamist liidu õigusaktide või rahvusvaheliste instrumentide kohaselt. Samuti on nad tsiviil- ja kaubandusasjades tehtavat õiguslast koostööd käsitlevates ühenduse või rahvusvahelistes instrumentides ettenähtud asutuste käsutuses. Kontaktpunktid annavad nendele asutustele igakülgset vajalikku abi. Lisaks suhtlevad nad korrapäraselt teiste liikmesriikide kontaktpunktidega.

Pärast seda, kui jõustus otsus⁽²²¹⁾ millega muudeti võrgustiku loomise algset õigusakti, on liikmete koosseis laienenud ja hõlmab ka muid õigus- või haldusasutusi, kellel on tsiviil- ja kaubandusajades tehtava õigusalase koostööga seotud kohustusi ja kelle liikmeks olemist liikmesriik kasulikuks peab, ning ka sidekohtunikke, kellel on tsiviil- ja kaubandusajades tehtava õigusalase koostööga seotud kohustusi, et kaasatud oleks ka õiguspraktikute kutseühendused.

Euroopa õigusalase koostöö võrgustikku tsiviil- ja kaubandusajades kuulub üle viiesaja liikme ning liikmesriigid on praeguseks määranud umbes sada kontaktpunkti. Euroopa õigusalase koostöö võrgustik peab kuus koosolekut aastas. Võrgustik on koostanud teabelehed, milles edastatakse kodanikele teavet enam kui kahekümmes õigusvaldkonnas ning mis on Euroopa e-õiguskeskkonna portaalis saadaval kõigis liidu keeltes. Avaldatud on üheksa juhendit, milles antakse kodanikele teavet mitme ELi tsiviilõiguse *acquis'* vahendi ja õiguspraktikutele nendega seotud heade tavade kohta ning mida ajakohastatakse korrapäraselt.

Euroopa õigusalase koostöö võrgustik arutab oma kinnistel kahepoolsetel koosolekutel liikmesriikidega korrapäraselt konkreetseid juhtumeid, et aidata leida lahendusi perekonnaõiguse valdkonna juhtumitele seoses ülalpidamiskohustusega, lapserööviga, lapsega suhtlemise ja lapse eestkostõigusega. Euroopa õigusalase koostöö võrgustiku sekretariaaditeenused tagab Euroopa Komisjon, kes korraldab ka võrgustiku koosolekuid.

(221) Euroopa Parlamendi ja nõukogu otsus nr 568/2009/EÜ, 18. juuni 2009, millega muudetakse nõukogu otsust 2001/470/EÜ, millega luuakse Euroopa õigusalase koostöö võrgustik tsiviil- ja kaubandusajades; vt ELT L 168, 30.6.2009, lk 35.

Euroopa õigusalase koostöö võrgustik tsiviil- ja kaubandusajades hõlbustab tsiviil- ja kaubandusajades tehtavat koostööd riiklike Euroopa õigusalase koostöö võrgustiku kontaktpunktide vahelise suhtluse abil ning on olulisim selles valdkonnas saadaolev vahend. Euroopa õigusalase koostöö võrgustik on eriti oluline praktiliste probleemide lahendamisel konkreetsetes piiriülestes menetlustes. Lisaks pakub võrgustik ELi tsiviilõiguse *acquis'* õigusaktide hindamiseks väärtuslikku foorumit, mis seisneb kogemuste vahetamises kontaktpunktide ja teiste liikmete vahel. Samuti on see tähtis teavitus- ja kontaktimeedium eelkõige keskasutuste vahel, kes on seotud ELi perekonnaõiguse valdkonnaga, näiteks Brüsseli IIa määruse ja ülalpidamiskohustuste määrusega.

Üha enamates tsiviil- ja kaubandusalastes ELi seadusandlikes aktides viidatakse sõnaselgelt võrgustiku kasutamisele, et toetada nende õigusaktide rakendamist. Võrgustik mängib olulist rolli teabe andmisel riigisisese õiguse kohta erinevates valdkondades. Nagu on osutatud komisjoni 11. märtsi 2014. aasta teatises ELi õigusalase tegevuskava kohta aastaks 2020,⁽²²²⁾ on võrgustikul otsustav ülesanne olemasolevate ELi tsiviilõigusalaste õigusaktide konsolideerimisel.

(222) COM(2014)144.

14.1.3. Hiljutised arengud Euroopa õiguslase koostöö võrgustikus

Läbivaadatud õigusraamistikus⁽²²³⁾ on Euroopa õiguslase koostöö võrgustiku põhiküsimus olnud integreerida alates 2011. aastast õiguselukutse esindajatest liikmeid võrgustiku tegevusse. **Uue otsusega** püüti võrgustikule luua kontaktpunktide kaudu liikmesriikides toimimiseks paremad tingimused ja tugevdada nende rolli nii võrgustikusiseselt kui ka suhetes kohtunike ja õiguselukutse esindajatega. Lisaks sellele, et liikmeskonda laiendati kutseorganisatsioonidele, kes esindavad eelkõige riigi tasandi õiguspraktikuid, kes kohaldavad vahetult tsiviil- ja kaubandusajades tehtavat koostööd käsitlevaid ELi või laiemaid rahvusvahelisi instrumente, on kontaktpunktidel nende kutseorganisatsioonidega asjakohased kontaktid.

Selline suhtlemine võib eelkõige seisneda kogemuste ja teabe vahetamises Euroopa Liidu õigusaktide ja konventsioonide tulemusliku ja praktilise kohaldamise kohta, koostööd Euroopa õiguslase koostöö võrgustiku veebisaidil saadaolevate teabelehtede koostamisel ja ajakohastamisel ning osalemist asjakohastel Euroopa õiguslase koostöö võrgustiku koosolekutel (Euroopa õiguslase koostöö võrgustiku liikmete aastakoosolekutel). Võrgustik on osutunud kasulikuks näiteks perekonnaõiguse valdkonnas, kus lisaks Euroopa õiguslase koostöö võrgustiku kahepoolsetel ja üldkoosolekutel osalemisele on liikmesriigid loonud kooskõlas liidu õigusaktides nõutuga keskasutuste võrgu, et olla nende väga raskete ja sageli väga tundlike probleemide puhul piiriüleses õiguslases koostöös vahetult abiks.

14.2. Teabe kättesaadavaks tegemine Euroopa e-õiguskeskkonna portaalis

Üks Euroopa õiguslase koostöö võrgustiku põhiülesandeid on olnud luua veebisaite, kust leiab teavet Euroopa õigusaktide ja rahvusvaheliste instrumentide kohta ning riigisiseste õigusaktide ja menetluste kohta. Selleks teevad Euroopa õiguslase koostöö võrgustiku kontaktpunktid väga tihedat koostööd Euroopa Komisjoniga. Eesmärk oli ka rakendada ja järk-järgult ajakohastada üldsusele mõeldud infosüsteemi, et hõlbustada inimestel pääseda juurde liikmesriikide õigussüsteemidele, kasutades selleks eeskätt seda veebisaiti, mis on praeguseks suures osas üle viidud Euroopa e-õiguskeskkonna portaali. Võrgustik on välja töötanud teabelehed liidu õigusaktidega seotud riigisiseste õigusaktide ja menetluste kohta. Need teabelehed on olemas kõigis ELi ametlikes keeltes ja need leiab Euroopa e-õiguskeskkonna portaalist aadressil https://e-justice.europa.eu/content_ejn_in_civil_and_commercial_matters-21-et.do.

Euroopa õiguslase koostöö võrgustiku veebilehtedelt Euroopa e-õiguskeskkonna portaalis leiab ka teavet kõigi EL tsiviilõiguslaste õigusaktide ja eri ELi menetluste kohta. Portaalil on eraldi osa vormide jaoks.

Lisaks oli Euroopa õiguslase koostöö võrgustikul oluline koht koostöös koos Euroopa Komisjoniga, et valmistada ette ja ajakohastada tsiviilasju käsitlevat Euroopa justiitsatlast. Ka see on internetis saadaval ning sisaldab väärtuslikku ja väga üksikasjalikku teavet liikmesriikide õigussüsteemide kohta. Üldsusele mõeldud justiitsatlase kasutamisel on võimalik tutvuda teabega iga õigussüsteemi erinevate aspektide kohta, nagu liikmesriikide ja Euroopa erinevates menetlustes pädevad kohtud ning kohtutäiturite

(223) Alates 1. jaanuarist 2011.

ja juristide kontaktandmed. Sellel saidil on olemas ka paljude Euroopa menetluste, näiteks maksekäsu ja väiksemate kohtuvaidluste vormid.

Pärast Euroopa justiitsatlase üleviimist leiab selle materjalid e-õiguskeskkonna portaalist järgmiselt lingilt:

https://e-justice.europa.eu/content_european_judicial_atlas_in_civil_matters-88-et.do

Koos e-õiguskeskkonna arendamisega arendatakse e-koodeksi projekti, mille raames eri liikmesriikide töörühmad jagavad võtteid, mille abil töötada välja erinevate menetluste elektroonilise töötlemine. Esimese projekt seisneb veebipõhise menetluse väljatöötamises Euroopa väiksemate kohtuvaidluste menetluse jaoks.

Lisaks pakub Euroopa Komisjoni õigusküsimuste sait teavet Euroopa Liidu poliitika ja meetmete kohta tsiviilõiguse valdkonnas. Sellelt saidilt pääseb hüperlinkide kaudu mõningatele muudele osutatud saitidele. Saidi link on siin: http://ec.europa.eu/justice/civil/index_et.htm

Euroopa õiguslase koostöö võrgustiku kaudu on avaldatud ka erinevaid praktilisi juhendeid ja muud kirjalikku teavet Euroopa Liidu tsiviilõiguslaste algatuste kohta. Enamiku neist leiab samuti internetist aadressil http://ec.europa.eu/justice/civil/document/index_en.htm

JUHENDIS VIIDATUD ÕIGUSAKTIDE LOEND

Õigusakti pealkiri. Punkt

NÕUKOGU MÄÄRUS (EÜ) nr 44/2001, 22. detsember 2000, kohtualluvuse ja kohtuotsuste täitmise kohta tsiviil- ja kaubandusajades (Brüsseli I määrus). 1.5 ja 2

EUROOPA PARLAMENDI JA NÕUKOGU MÄÄRUS (EL) nr 1215/2012, 12. detsember 2012, kohtualluvuse ning kohtuotsuste tunnustamise ja täitmise kohta tsiviil- ja kaubandusajades (uuesti sõnastatud Brüsseli I määrus). 2.2

EUROOPA PARLAMENDI JA NÕUKOGU MÄÄRUS (EL) nr 542/2014, 15. mai 2014, millega muudetakse määrust (EL) nr 1215/2012 seoses eeskirjadega, mida kohaldatakse ühtsele patendikohtule ja Beneluxi kohtule 2.2.1 ja 2.2.8

EUROOPA PARLAMENDI JA NÕUKOGU MÄÄRUS (EÜ) nr 805/2004, 21. aprill 2004, millega luuakse Euroopa täitekorraldus vaidlustamata nõuete kohta. 3.2

EUROOPA PARLAMENDI JA NÕUKOGU MÄÄRUS (EÜ) nr 1896/2006, 12. detsember 2006, millega luuakse Euroopa maksekäsumenetlus 3.3

EUROOPA PARLAMENDI JA NÕUKOGU MÄÄRUS (EÜ) nr 861/2007, 11. juuli 2007, millega luuakse Euroopa väiksemate kohtuvaidluste menetlus 3.4

EUROOPA PARLAMENDI JA NÕUKOGU MÄÄRUS (EL) nr 655/2014, 15. mai 2014, millega luuakse pangakontode Euroopa arestimismääruse menetlus, et hõlbustada võlgade piirilest sissenõudmist tsiviil- ja kaubandusajades. 3.5 ja 13

NÕUKOGU MÄÄRUS (EÜ) nr 1346/2000, 29. mai 2000, maksejõuetusmenetluste kohta 4

EUROOPA PARLAMENDI JA NÕUKOGU MÄÄRUS (EÜ) nr 593/2008, 17. juuni 2008, lepinguliste võlasuhete suhtes kohaldatava õiguse kohta (Rooma I määrus). 5.2

EUROOPA PARLAMENDI JA NÕUKOGU MÄÄRUS (EÜ) nr 864/2007, 11. juuli 2007, lepinguväliste võlasuhete suhtes kohaldatava õiguse kohta (Rooma II määrus). 5.3

NÕUKOGU MÄÄRUS (EÜ) nr 2201/2003, 27. november 2003, mis käsitleb kohtualluvust ning kohtuotsuste tunnustamist ja täitmist kohtuasjades, mis on seotud abieluasjade ja vanemliku vastutusega, ning millega tunnistatakse kehtetuks määrus (EÜ) nr 1347/2000 (Brüsseli IIa määrus). 6.1

NÕUKOGU MÄÄRUS (EL) nr 1259/2010, 20. detsember 2010, tõhustatud koostöö rakendamise kohta abielulahutuse ja lahuse suhtes kohaldatava õiguse valdkonnas (Rooma III määrus) 6.2

NÕUKOGU MÄÄRUS (EÜ) nr 4/2009, 18. detsember 2008, kohtualluvuse, kohaldatava õiguse, kohtuotsuste tunnustamise ja täitmise ning koostöö kohta ülalpidamiskohustuste küsimustes 7

EUROOPA PARLAMENDI JA NÕUKOGU MÄÄRUS (EL) nr 650/2012, 4. juuli 2012, mis käsitleb kohtualluvust, kohaldatavat õigust ning otsuste tunnustamist ja täitmist, ametlike dokumentide vastuvõtmist ja täitmist pärimisasjades ning Euroopa pärimistunnistuse loomist 8

EUROOPA PARLAMENDI JA NÕUKOGU MÄÄRUS (EÜ) nr 1393/2007, 13. november 2007, kohtu- ja kohtuväliste dokumentide liikmesriikides kättetoimetamise kohta tsiviil- ja kaubandusajades („dokumentide kättetoimetamine”), millega tunnistatakse kehtetuks nõukogu määrus (EÜ) nr 1348/2000 9

NÕUKOGU MÄÄRUS (EÜ) nr 1206/2001, 28. mai 2001, liikmesriikide kohtute vahelise koostöö kohta tõendite kogumisel tsiviil- ja kaubandusajades 10

NÕUKOGU DIREKTIIV 2003/8/EÜ, 27. jaanuar 2003, millega parandatakse õiguskaitse kättesaadavust piiriüleste vaidluste korral, kehtestades sellistes vaidlustes antava tasuta õigusabi kohta ühised miinimumeeskirjad 11.2

EUROOPA PARLAMENDI JA NÕUKOGU DIREKTIIV 2008/52/EÜ, 21. mai 2008, vahendusmenetluse teatavate aspektide kohta tsiviil- ja kaubandusajades .. 12.3

NÕUKOGU OTSUS nr 2001/470/EÜ, 28. mai 2001, millega luuakse tsiviil- ja kaubandusaju käsitlev Euroopa kohtute võrk 14.1

EUROOPA PARLAMENDI JA NÕUKOGU OTSUS nr 568/2009/EÜ, 18. juuni 2009, millega muudetakse nõukogu otsust 2001/470/EÜ, millega luuakse Euroopa õiguslase koostöö võrgustik tsiviil- ja kaubandusajades 14.1

Vastutuse välistamine. Käesolevas juhendis esitatud ei tohiks ühelgi juhul käsitada nii, nagu asendaks see otseviidet kirjeldatud õigusaktidele, ja vastutust ei võeta ühegi juhendis esineva vea või väite eest, mille tagajärjel tekib juhendi kasutajatele kahju.

***Europe Direct on teenistus, mis aitab leida vastused
Euroopa Liitu käsitlevatele küsimustele***

**Tasuta infotelefon (*):
00 800 6 7 8 9 10 11**

(*) Antav teave on tasuta nagu ka enamik kõnesid (v.a mõne operaatori, hotelli ja telefonikabiini puhul).

© Kaas, lk 4, lk 10, lk 24, lk 30, lk 36, lk 50, lk 62, lk 70, lk 84, lk 90, lk 94, lk 98, lk 102, lk 110: © Thinkstock

ISBN 978-92-79-39701-1

doi:10.2838/25169

© Euroopa Liit, 2014

Allikale viitamisel on reprodutseerimine lubatud.

Printed in Belgium

TRÜKITUD VALGELE ELEMENTAARKLOORIVABALE PABERILE (ECF)

Kontakt

Euroopa Komisjon
Õigusküsimuste peadirektoraat
Euroopa Justiitsvõrgustik
tsiviil- ja kaubandusajades
just-ejn-civil@ec.europa.eu
<http://ec.europa.eu/justice/civil>

Väljaannete talitus

Euroopa Justiitsvõrgustik
tsiviil- ja kaubandusajades

